

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva lainsäädäntö uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa korvaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain, ja se olisi oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa sääntelevä yleislaki. Laki ei koskisi hallintolainkäyttöä.

Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa yleisten tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Esityksellä pyritään myös edistämään tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina.

Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä. Jatkossa kaikki keskeiset oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueita yleisissä tuomioistuimissa koskevat säännökset olisivat samassa laissa.

Julkisuus lisääntyisi erityisesti kirjallisina käytävissä oikeudenkäynneissä. Nykyistä vähäisempi osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassa pidettäviä.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisut olisivat aina julkisia, jollei tuomioistuin laissa säädettyjen edellytysten täytyessä määräisi ratkaisua joltakin osin salassa pidettäväksi. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat tällöinkin julkisia. Yhteiskunnallisesti merkittävästä tai huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa herättäneestä asiasta olisi salassapitomääräyksen antamisesta huolimatta laadittava julkinen seloste,

joka sisältäisi pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Myös oikeudenkäynnin perustietojen eli niin sanottujen diaaritietojen julkisuutta ehdotetaan lisättäväksi. Merkitystä ei enää olisi sillä, onko tieto merkitty diaariin vai ei. Samalla kuitenkin laajennettaisiin mahdollisuuksia salata asianosaisen henkilöllisyys. Jatkossa rikosasian asianomistajan lisäksi myös turvapaikanhakijan henkilöllisyys voitaisiin jättää antamatta, jos tiedon antaminen vaarantaisi turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat aina harkinnanvaraisia. Nykyisen lain jaottelusta pakolliseen ja harkinnanvaraisesti suljettuun käsittelyyn luovuttaisiin. Ehdotetussa laissa on kattavat säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Ehdotettuun lakiin sisältyy myös täsmälliset kriteerit sille, milloin suullisen käsittelyn taltiointi esimerkiksi kuvamalla olisi mahdollista. Uutta olisi myös se, että oikeudenkäynnin julkisuutta voitaisiin rajoittaa todistajan suojelemiseksi.

Ehdotettuun lakiin sisältyisivät säännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavasta menettelystä. Julkisuutta koskevat ratkaisut olisivat aina lainkäyttöraatkaisuja. Laissa säädettäisiin asianosaisten ja muiden kuulemisesta julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä, väliaikaismääräyksen antamisesta, asian uudelleen käsittelemisestä ja muutoksenhausta.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta ja yhdeksän eri lain muuttamiseksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettujen tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	5
2.1. Lainsäädäntö	5
2.1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta.....	5
2.1.2. Muu lainsäädäntö	8
2.2. Oikeudenkäynnin julkisuus perus- ja ihmisoikeutena	9
2.3. Käytäntö ja nykytilan epäkohdat	13
2.4. Oikeusvertailu.....	15
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	15
3.1. Tavoitteet	15
3.2. Keskeiset ehdotukset	16
3.2.1. Uusi oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva yleislaki 16	
3.2.2. Oikeudenkäynnin julkisuuden lisääminen	16
3.2.3. Oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus.....	17
3.2.4. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus.....	17
3.2.5. Suullisen käsittelyn julkisuus.....	19
3.2.6. Ratkaisun julkisuus.....	20
3.2.7. Menettelysäännökset	21
3.2.8. Muut ehdotukset	22
4. Esityksen vaikutukset	22
4.1. Yleistä.....	22
4.2. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	22
4.3. Vaikutukset kansalaisiin.....	22
5. Asian valmistelu.....	23
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	24
6.1. Riippuvuus muista esityksistä.....	24
6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista	24
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
1. Lakiehdotusten perustelut	25
1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	25
1 luku. Yleiset säännökset	25
2 luku. Tiedot oikeudenkäynnistä	29
3 luku. Oikeudenkäyntiasiakirjat	33
4 luku. Suullinen käsittely.....	50
5 luku. Tuomioistuimen ratkaisu.....	63
6 luku. Menettelysäännökset	69
7 luku. Erinäiset säännökset.....	79
1.2. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta.....	79
1.3. Markkinaoikeuslaki	80

1.4.	Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä.....	81
1.5.	Oikeudenkäymiskaari.....	81
17 luku.	Todistelusta.....	81
1.6.	Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista	81
1.7.	Laki yrityksen saneerauksesta.....	81
1.8.	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä	81
1.9.	Maakaari.....	82
6 luku.	Kirjaamishakemus ja sen käsittely.....	82
1.10.	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta.....	82
1.11.	Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa	82
2.	Voimaantulo.....	83
3.	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	83
LAKIEHDOTUKSET		85
	oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	85
	oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta	93
	markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta.....	93
	eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta.....	94
	oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta.....	94
	tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	95
	yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta.....	96
	yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta.....	96
	maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta.....	97
	lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	97
	riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n muuttamisesta.....	98
LIITE		99
RINNAKKAISTEKSTIT		99
	markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta	99
	eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta.....	100
	oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta.....	101
	yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta.....	102
	yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta.....	103
	maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta.....	104
	lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta	105
	riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n muuttamisesta.....	106

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tieto oikeudenkäynneistä (*diaarijulkisuus*), käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä (*käsittelyjulkisuus*), saada tieto tuomioistuinten tekemistä ratkaisuksista (*ratkaisujulkisuus*) ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin asiakirjoihin (*asiakirjajulkisuus*).

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate on osa yleistä viranomaisten toiminnan julkisuusperiaatetta, jolla puolestaan tarkoitetaan sitä, että jokaisella on oikeus saada tietoja viranomaisten toiminnasta ja asiakirjoista sekä omissa asioissaan että asioissa, jotka eivät koske suoranaisesti häntä itseään. Julkisuusperiaatteella tavoitellaan muun muassa jokaiselle oikeutta valvoa julkista valtaa sekä osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksien tosiasialista ja tehokasta käyttämöhdollisuutta.

Puhuttaessa oikeudenkäynnin julkisuudesta tarkoitetaan yleensä yleisön oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä ja saada tietoja oikeudenkäynnistä (*yleisöjulkisuus*). Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen piiriin kuuluu kuitenkin myös oikeudenkäynnin osapuolena olevan asianosaisen vastaava oikeus (*asianosaisjulkisuus*). Asianosaisjulkisuus on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osa-alue. Se liittyy kiinteästi niin sanottuun kuulemisperiaatteeseen, joka tarkoittaa sitä, että asianosaiselle on aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ja esittää näkemyksensä asiassa.

Kokemukset osoittavat, että oikeudenkäynneissä suullisessa käsittelyssä ei ole monestikaan paikalla ulkopuolista yleisöä, vaikka käsittely järjestetäänkin avoimena ja julkisena. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin yleisöjulkisuus toteutuu käytännössä yleensä tiedotusvälineiden kautta. Tässä suhteessa viime aikoina yhä suurempaa merkitystä on saanut tuomioistuinten harjoittama oikeudenkäynneistä tiedottaminen, koska käytännössä yleisö seuraa oikeudenkäyntejä lähinnä vain tiedotusvälineiden kautta. Tosiasialinen merki-

tys oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisessa on myös esimerkiksi sillä, miten avoimesti ja seikkaperäisesti tuomioistuinten ratkaisut perustellaan, miten oikeudenkäyntiin liittyviä asiakirjoja on saatavissa ja järjestetäänkö oikeudenkäynnin kuluessa suullista käsittelyä.

Oikeudenkäynnin julkisuudella tavoitellaan osin samoja päämääriä kuin viranomaisten toiminnassa yleisemminkin sovellettavalla julkisuusperiaatteella. Tuomioistuimet eivät kuitenkaan asemaltaan ja tehtäviltään ole kaikessa suhteessa rinnastettavissa muihin viranomaisiin. Tuomioistuimet ovat muusta hallinnosta riippumattomia, ja niiden tehtävänä on käyttää tuomiovaltaa yhteiskunnassa ja antaa ihmisille oikeusturvaa yksittäisiä asioita ratkaisemalla. Tuomioistuinten harjoittama lainkäyttö on luonteeltaan huomattavan auktoritatiivista, ja siinä käytetään merkittävää yksilöihin ja yhteisöihin kohdistuvaa pakkovaltaa tuomioistuimen tekemien ratkaisujen sitoessa oikeudenkäynnin osapuolia. Muun muassa näistä syistä oikeudenkäynnin julkisuudella on vanhastaan ollut muuhun viranomaistoiminnan julkisuuteen nähden korostuneempi asema. Onkin katsottu, että oikeudenkäynnin julkisuus on yksi demokraattisen oikeusvaltion keskeisiä tunnusmerkkejä.

Oikeudenkäynnin julkisuudella on tärkeä merkitys tuomioistuinten toiminnan kontrolloimisessa. Se mahdollistaa kansalaisten tuomioistuihin kohdistaman valvonnan. Tuomioistuinten toiminnan avoimuus on myös omiaan lisäämään kansalaisten tuomioistuinta kohtaan tuntemaa luottamusta. Avointa tuomitsemistoimintaa on helpompi pitää luotettavana ja asiallisena kuin salaista. Merkitystä vailla ei ole myöskään se, että oikeudenkäynnin julkisuuden kautta ihmiset saavat tietoa oikeusjärjestyksen sisällöstä. Erityisesti rikosoikeudenkäynnissä oikeudenkäynnin julkisuus on tärkeä koko menettelyn hyväksyttävyyden kannalta rikosprosessissa käytettävän huomattavan julkisen pakkovallan vuoksi. Oikeudenkäynnin julkisuuden keskeinen tehtävä on suojata asianosaisia salaiselta lainkäytöltä. Oikeuden-

käynnin julkisuus onkin yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osa-alue ja tärkeä asianosaisten oikeusturvan ta.

Oikeudenkäynnin julkisuus saattaa kuitenkin olla eri syistä myös haitallista. Oikeudenkäynnissä voi tulla esille seikkoja, jotka olisi perustellumpaa pitää salassa kuin julkistaa. Yleisen edun vuoksi on joissakin tilanteissa pidettävä salassa esimerkiksi kansallista turvallisuutta tai ympäristönsuojelua koskevat tiedot. Yksilön edun vuoksi taas on pidettävä salassa esimerkiksi yksilön persoonallisuutta voimakkaasti loukkaavat tiedot. Paitsi että tällaisten tietojen tuleminen julkiseksi loukkaisi henkilön yksityiselämän suojaa, se saattaisi joissakin tilanteissa johtaa jopa siihen, että asianosainen mieluummin luopuu koko oikeudenkäynnistä kuin alistuu häntä koskevien tietojen julkisiksi tulemiselle. Näin vaikuttaessaan oikeudenkäynnin julkisuus estäisi tosiasiallisesti henkilöä pääsemästä oikeuksiinsa ja käyttämästä hänelle perus- ja ihmisoikeutena kuuluvaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Rikos-oikeudenkäynnissä laaja julkisuus on vastajan kannalta yleensä ainakin jossain määrin lisähaitta.

Esitystä valmisteltaessa on punnittu sitä, miten oikeudenkäynnin julkisuuden edut ja toisaalta myös sen joissakin tilanteissa aiheuttamat ilmeiset haitat arvioidaan suhteessa toisiinsa ja miten tämä kysymys ratkaistaan lainsäädännöllisesti siten, että oikeudenkäynnissä yksittäistapauksessa päästään mahdollisimman tasapainoiseen ratkaisuun. Tavoitteena on ollut löytää sellainen ratkaisu, että oikeudenkäyntien julkisuutta ei tarpeettomasti rajoitettaisi, mutta toisaalta oikeudenkäyntien julkisuus ei johtaisi myöskään muiden tärkeiden etujen tarpeettomaan ja suhteettomaan loukkaamiseen. Yleisellä tasolla yksinkertaista ja selkeää ratkaisua tähän kysymykseen ei ole. Esityksessä on lähdetty siitä, että yleisille tuomioistuimille on annettava riittävästi harkintavaltaa ja keinoja sekä oikeudenkäynnin julkisuuden että sitä vastaan puhuvien seikkojen huomioon ottamiseksi ja siten mahdollisimman hyvään ratkaisuun pääsemiseksi tuomioistuimen käsitellessä yksittäistä asiaa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, joka sisältäisi yleisöjulkis-

suutta ja asianosaisjulkisuutta sekä niiden toteuttamista oikeudenkäynnissä koskevat keskeiset säännökset. Nykyisiin vastaaviin säännöksiin ehdotetaan eräitä merkittäviä muutoksia. Tuomioistuimille kuuluvaa tiedottamista koskevia säännöksiä lakiehdotukseen ei sen sijaan sisälly, vaan sitä ohjaavat jatkossakin muut, lähinnä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) säännökset.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö

2.1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta

Yleistä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta säädetään nykyisin 1 päivänä huhtikuuta 1985 voimaan tullessa laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984, jäljempänä OikJulkL). Laki on luonteeltaan lähinnä käsitteilyjulkisuutta eli suullista käsittelyä koskeva yleislaki, mutta siinä on myös useita tärkeitä tuomioistuimien diaari-, asiakirja- ja ratkaisujulkisuutta koskevia säännöksiä. Lakia sovelletaan valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, käräjäoikeudessa, vakuutus-oikeudessa, työtuomioistuimessa, markkinaoikeudessa ja sota-oikeudessa. Erityislainsäädännössä on eräiden tuomioistuimien osalta jäljempänä selostettavia oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia poikkeussäännöksiä.

Käsittelyn julkisuus. Lähtökohtana on, että asian suullinen käsittely tuomioistuimessa on julkista (OikJulkL 3 §). Tämä tarkoittaa sitä, että yleisöllä on lähtökohtaisesti oikeus olla läsnä asian valmisteleavassa ja varsinaisessa suullisessa käsittelyssä. Sama koskee myös asianosaisen, todistajan ja asiantuntijan suullista kuulemistä sekä katselmusta.

Käsittelyn julkisuus ei kuitenkaan ole rajoituksetonta. Suullinen käsittely toimitetaan tietyissä tilanteissa suoraan lain nojalla yleisöltä suljettuna, ja lisäksi tuomioistuin voi eräissä tilanteissa laissa säädettyjen edellytysten täytyessä päättää suljetusta käsittelystä. Kun suullinen käsittely pidetään suljettuna, siellä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä

vain ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena (OikJulkL 6 §).

Suljettu käsittely (OikJulkL 4 §) on ensinnäkin aina pakollinen silloin, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön.

Harkinnanvarainen suljettu käsittely (OikJulkL 5 §) tulee asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä tuomioistuimen aloitteesta kysymykseen puolestaan silloin,

1) kun käsitellään siveellisyyserikosta, kunnianloukkausta tai yksityiselämän loukkamista koskevaa asiaa taikka muuta sellaista rikosasiaa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa,

2) kun käsitellään avioliittoa, isyyttä, lapseksiottamista, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, holhousta taikka muuta sellaista riitaita hakemusasiaa ja siinä esitetään erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämään liittyviä seikkoja tai

3) kun alle 18-vuotias henkilö on syytteenä rikoksesta.

Tuomioistuin voi myös päättää, että suullinen käsittely toimitetaan tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta silloin,

1) kun siinä esitetään salassa pidettävä asiakirja tai ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus,

2) kun siinä on velvoitettu ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai asiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi muuten kieltäytyä, taikka velvoitettu vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä, tai kun siinä esitettävä asiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön (syytetyn läheiset, joiden ei tarvitse vastoin tahtoansa todistaa) välisen tiedonannon taikka sellaista, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö (esimerkiksi virkamies, lääkäri tai oikeudenkäyntiavustaja) ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö (esimerkiksi jos todistamisesta seuraa itselle syytteen vaara) saa kieltäytyä kertomasta, tai

3) kun siinä kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Eräiden pakkokeinoasioiden käsittelyn julkisuudesta on omia erillissäännöksiä (OikJulkL 5 a §, 526/2005). Näiden säännösten mukaan tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo siihen muuten olevan syytä. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain erityisen painavasta syystä. Käsittelyn julkisuutta näissä asioissa harkittaessa on otettava soveltuvin osin huomioon myös, mitä säädetään varsinaisen käsittelyn julkisuudesta.

Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskeva asia (telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu) sekä poliisitoimenpidettä ja tullitoimenpidettä koskeva asia käsitellään sekä päätös julistetaan myös sovellettujen lainkohtien ja tuomiolauselman osalta yleisön läsnä olematta. Päätös ja oikeudenkäyntiaineisto tulevat näissä tapauksissa julkisiksi, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jollei tuomioistuin päättä toisin.

Diaarijulkisuus. OikJulkL 2 §:ssä on omat julkisuuslain säännöksiin nähden ensisijaiset ja tyhjentäväksi tarkoitetut diaarijulkisuutta koskevat säännökset. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen diaariin ja muuhun asiakirjahakemistoon tehdyt merkinnät asianosaisen nimestä samoin kuin asian laadusta sekä asian käsittelyn istuntoajankohdasta ja -paikasta tulevat julkisiksi, kun ne on tehty.

Pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa koskevassa asiassa taikka poliisi- tai tullitoimenpidettä koskevassa asiassa tehdyt merkinnät tulevat kuitenkin julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle, jollei tuomioistuin päättä toisin.

Erityisasemassa on tieto asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa. Tällaisessa tapauksessa henkilöllisyyttä koskeva tieto voidaan jättää antamatta.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus. Kuten edellä on kerrottu, OikJulkL koskee pää-

asiallisesti suullisen istuntokäsittelyn julkisuutta, kun taas asiakirjojen osalta keskeiset säännökset ovat julkisuuslaissa, joka on viranomaisten toiminnan julkisuutta sääntelevä yleislaki. Lakien keskinäinen suhde on järjestetty OikJulkL 9 §:n 1 momentissa, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä julkisuuslaissa säädetään, jollei OikJulkL 2 §:stä tai 9 §:n 2 tai 3 momentista muuta johdu. Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa, kuten esimerkiksi todisteluksineitä. Julkisuuslain säännösten mukaan oikeudenkäynnissä esiintyvät asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia. Pääsääntönä olevasta asiakirjojen julkisuudesta on kuitenkin lukuja tuossa laissa ja erityislainsäädännössä olevia poikkeussäännöksiä.

OikJulkL 9 §:n 2 momentti koskee sitä tilannetta, jolloin oikeudenkäynnissä järjestetään suullinen käsittely. Tuolloinkin oikeudenkäyntiasiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia, mutta tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto, oikeudenkäyntiasiakirjat siihen sisältyen, sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräjän, enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Salassapitomääräyksen antaminen on mahdollista, jos

a) suullinen käsittely on ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai

b) siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka

c) ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus.

Osa oikeudenkäyntiasiakirjoista pysyy salaisina julkisesta suullisesta käsittelystä huolimatta, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä. Niiden osalta tuomioistuimen ei tarvitse antaa erillistä salassapitomääräystä, vaan salassapito seuraa suoraan lain säännöksestä (OikJulkL 9 § 2 mom). Tällaisia asiakirjoja ovat eräät lähinnä yksityiselämän suojaamiseksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26, 27 ja 29—31 kohdassa tarkoitettut tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat. Näiden asiakirjojen salassa pysymisen kannalta ei merkitystä ole henkilön roolilla oikeudenkäynnissä, vaan ne pysyvät salassa kaikkia oikeudenkäynnin osapuolia ja sivullisiakin

koskevien tietojen osalta. Samoin henkilön terveydentilatietoja sisältävät asiakirjat pysyvät kaikkien oikeudenkäynnin osapuolten sekä sivullisten osalta suoraan lain nojalla salassa julkisesta suullisesta käsittelystä huolimatta. Näidenkin asiakirjojen osalta tuomioistuin voi kuitenkin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi päättää niiden tulemisesta julkisiksi.

Asianomistajan tai sivullisen suojaamiseksi rikosasiassa taikka asianosaisen tai sivullisen suojaamiseksi riita-asiaassa tai hallintolainkäyttöasiassa lähinnä yksityiselämän suojan vuoksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24, 25 ja 32 kohdassa salassa pidettäväksi säädetty tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat pysyvät samoin ilman erillistä tuomioistuimen antamaa salassapitomääräystä salassa julkisesta suullisesta oikeudenkäynnistä huolimatta, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä. Näiden asiakirjojen osalta suojaa ei ole ulotettu rikosasian vastaajaan, vaan häntä koskevien tietojen osalta tarvitaan aina erillinen tuomioistuimen antama salassapitomääräys.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertynyt oikeudenkäyntiaineisto voidaan myös määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä (OikJulkL 9 § 3 mom).

Salassa pidettävien tietojen käsittely oikeudenkäynnissä. Julkisuuslain säätämisen yhteydessä OikJulkL:n lisättiin uusi 5 b §, jossa säädetään eräiden salassa pidettävien tietojen käsittelystä oikeudenkäynnissä. Lainkohdan mukaan julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24—27, 29, 30 ja 32 kohdassa salassa pidettäväksi säädettyjä tai niitä vastaavia muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja saa esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla julkisessa käsittelyssä sekä ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi ja ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista. Säännöksen tarkoituksena on lähinnä kiinnittää tuomioistuimien huomiota yksityiselämän suojaan oikeudenkäynnissä. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja niin sanottuja henkilön salaisia yhteystietoja ei kuitenkaan saa käsitellä jul-

kisessa istunnossa eikä ottaa julkiseen ratkaisuun, jollei siihen ole erityisen painavaa syytä.

Tuomioistuimen neuvottelun ja ratkaisun julkisuus. Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys tapahtuvat OikJulkL:n mukaan yleisön läsnä olematta (7 §). Yleisöllä on sitä vastoin oikeus olla läsnä tuomiota tai päätöstä julistettaessa (OikJulkL 8 §).

2.1.2. Muu lainsäädäntö

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä on myös muualla lainsäädännössä. Osa säännöksistä koskee oikeudenkäynnin kuluessa toimitettavaa istutokäsittelyä ja osa oikeudenkäynnissä esiintyviä asiakirjoja. Kun otetaan huomioon erityislainsäädännön vaikutukset ja eri tuomioistuimissa harjoitettavan lainkäytön erityispiirteet, lopputuloksena on, että OikJulkL:n keskeinen soveltamisala on yleisissä tuomioistuimissa ja sielläkin erityisesti käräjäoikeuksissa, joissa pidetään runsaasti suullisia käsittelyjä. Sen sijaan hallintolainkäytössä tulee korostuneesti esille muiden kuin OikJulkL:n säännösten soveltaminen.

Markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 §:n mukaan asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia. Suullinen käsittely on lainkohdan mukaan toimitettava suljetuin ovin niissä asioissa, jotka säädetään markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluviksi kilpailunrajoituksista annetussa laissa (480/1992) ja julkisista hankinnoista annetussa laissa (1505/1992) ja joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 27 §:n 4 momentin mukaan kun tuomioistuimessa ilmaistaan tuon lain mukaan salassa pidettävä tieto, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnä olematta sekä oikeudenkäyntiaineisto pidettävä salassa siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentissa säädetään. Menettelyssä noudatetaan soveltuvin osin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain säännök-

siä.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) mukaan käräjäoikeuden on tuon lain mukaisia asioita käsiteltäessä pääsääntöisesti annettava nimetyn henkilön tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Jos asiaa käsitellään tuomioistuimen istunnossa, voidaan sovittelija kutsua istuntoon kuultavaksi. Mainitun lain 12 §:n 2 momentin mukaan kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnä olematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvin osin OikJulkL:n säännöksiä.

Kuten edellä on käynyt ilmi, oikeudenkäyntiasiakirjoihin sovelletaan pääsääntöisesti vain julkisuuslain säännöksiä silloin, kun oikeudenkäynti toimitetaan kirjallisena prosessina toimittamatta suullista istutokäsittelyä. Julkisuuslaissa säädetään oikeudesta saada tieto viranomaisten julkisista asiakirjoista sekä viranomaisessa toimivan vaitiolovelvollisuudesta, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista yleisten ja yksityisten etujen suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista samoin kuin viranomaisten velvollisuuksista mainitun lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Julkisuuslaissa ei sen sijaan ole säännöksiä suullisten istutokäsittelyjen julkisuudesta, vaan niitä koskevat edellä selostetut OikJulkL:n säännökset.

Julkisuuslaki sisältää muun ohessa laajan salassapidettävien tietojen ja asiakirjojen luettelon (24 §). Tämä luettelo ei ole kuitenkaan kattava, vaan asiakirjojen salassapittoa koskevia säännöksiä on runsaasti myös muussa julkisuuslakiin nähden erityislain asemassa olevassa lainsäädännössä. Erityislainsäädännössä olevat säännökset tulevat sovellettavaksi myös oikeudenkäynnissä esiintyviin asiakirjoihin. Tällaisia tuomioistuinten toiminnan kannalta keskeisiä erityissäännöksiä on esimerkiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetussa laissa (1346/1999), potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) ja rikosrekisterilaisissa (770/1993).

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumiseen vaikuttavat välillisesti myös henkilötie-

tolain (523/1999) säännökset. Henkilötietolaissa on säännökset siitä, miten henkilötietoja on käsiteltävä. Lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Henkilötietolain säännökset tulevat noudatettaviksi myös tuomioistuimissa.

Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta on merkitystä myös rikoslain 24 luvun yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta annetuilla säännöksillä. Mainitun luvun 8 §:n mukaan joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lainkohdan mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä kuitenkaan sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Lainkohdassa kyseessä oleva yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kriminalisointi on eräässä korkeimman oikeuden ratkaisussa katsottu tietyssä tilanteessa merkitsevän sitä, että sinällään julkisen oikeudenkäyntitiedon levittäminen on rangaistava teko (ks. KKO 2001:96).

2.2. Oikeudenkäynnin julkisuus perus- ja ihmisoikeutena

Perusoikeudet. Oikeudenkäynnin julkisuus on jokaiselle kuuluva perustuslaissa säädetty perusoikeus ja osa kansalaisten oikeusturvaa. Perustuslain 21 §:n oikeusturvaa koskevan säännöksen mukaan oikeusturvaan kuuluu ensinnäkin, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimival-

taisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Toiseksi oikeusturvaan kuuluu keskeisesti oikeudenmukainen oikeudenkäynti, jonka takeena ovat kyseisen perustuslainsäännöksen mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta. Nämä samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen ja laajuuteen vaikuttavat kuitenkin useat muutkin perustuslain perusoikeuksia koskevat säännökset kuin 21 §:n mukainen säännös jokaiselle kuuluvasta oikeusturvasta ja käsittelyn julkisuudesta sen osana. Osa säännöksistä toimii oikeudenkäynnin julkisuutta edistävänä ja osa sitä rajoittavana. Säännöksiä ei sellaisenaan voi verrata toisiinsa tai asettaa mihinkään keskinäiseen etusijajärjestykseen, vaan niiden tavoitteet on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti niin pitkälle kuin se on mahdollista. Tähän velvoittaa myös perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tuomioistuimet ovat tässä suhteessa keskeisessä ja korostetussa asemassa verrattuna muihin julkisen vallan organeihin.

Oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta merkittävä on ensinnäkin perustuslain 10 §:n säännös yksityiselämän suojasta. Sen mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksessä on viitattu myös henkilötietojen suojaan toteamalla, että siitä säädetään tarkemmin lailla. Yksityiselämän suojaan kuuluu myös se, että kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Säännös antaa kuitenkin mahdollisuuden säätää lailla välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuden yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tukinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana. Yksityiselämän suojaa koskevan perusoikeussäännöksen huomioon ottaminen oikeudenkäynnissä merkitsee oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista silloin, kun julkisuus loukkaisi liiallisesti yksityiselämän suojaa.

Toiseksi oikeudenkäynnin julkisuuden to-

teuttamiseen vaikuttaa perustuslain 12 §:n säännökset sananvapaudesta ja julkisuudesta. Sananvapaus on jokaisella oleva perusoikeus. Siihen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapauden konkreettisessa toteuttamisessa tärkeää on, että ihmisten oikeutta tietoon ei perusteettomasti rajoiteta. Tämä koskee myös oikeudenkäyntiä koskevia tietoja. Sananvapautta koskevan perustuslain säännöksen voidaan katsoa siten oikeudenkäyttöä ajatellen olevan vaikutukseltaan oikeudenkäynnin julkisuutta perusteleva ja siihen laajentavasti vaikuttava perusoikeus.

Toisaalta oikeudenkäynnin julkisuudesta ei sinänsä suoraan seuraa, että oikeudenkäyntiin liittyvän aineiston julkaisemista esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä ei voitaisi rajoittaa. Tietojen, joita on saatavissa julkisesta oikeudenkäyntiaineistosta, julkaisemista rajoittavat samat näkökohdat, jotka perustelevat oikeutta sananvapauden rajoittamiseen esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990; jäljempänä EIS) 10 artiklan toisessa kohdassa (ks. KKO 2005:136). Tässä esityksessä ei puututa kysymykseen oikeudenkäyntiaineiston julkaisemisesta tiedotusvälineissä, vaan rajoitutaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeviin kysymyksiin.

Perustuslain 12 §:n toisessa momentissa olevan julkisuussäännöksen mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut talenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Säännös pohjautuu julkisuusperiaatteen ja merkitsee keskeiseltä sisällöltään sitä, että jokaisella on oikeus saada tieto sellaisestakin viranomaisen asiakirjasta, joka ei koske henkilöä hänen omassa asiassaan. Säännös koskee myös tuomioistuimia ja rajaa mahdollisuuksia rajoittaa tuomioistuinten hallussa olevien asiakirjojen julkisuutta.

Näiden keskeisten perusoikeussäännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta ja sen toteuttamisesta noudatettavasta menettelystä säädettyä merkitystä on myös monilla muilla perusoikeussäännöksillä, kuten esimerkiksi vaatimuksella yhdenvertaisesta kohtelusta lain edessä (PL 6 §) ja oikeudella ihmisarvoiseen kohteluun (PL 7 § 2 mom).

Ihmisoikeudet. Perustuslain perusoikeussäännösten lisäksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia useita tärkeitä ja käytännössäkin huomattavaa merkitystä saaneita yleisen tason säännöksiä on Suomea sitovasti velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien edellä tarkoitettujen säännösten johtavana periaatteena on oikeudenkäynnin julkisuuden korostaminen. Sopimuksissa tarkoitetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta puhuttaessa lähinnä istunokäsittelyn julkisuutta (engl. *public hearing*) mutta ei kuitenkaan pelkästään tähän rajautuen. Tämän lisäksi esille nousee erityisesti ratkaisujulkisuus. Vaikka sopimuksissa korostetaan oikeudenkäynnin julkista luonnetta, niissä samanaikaisesti mahdollistetaan oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittaminen, jos siihen katsotaan olevan tärkeitä syitä. Oikeudenkäynnin julkisuus ei siten kansainvälisten sopimustenkaan mukaan ole arvoltaan niin merkittävä tai itseisarvon luonteinen, etteikö siitä voitaisi muiden tärkeiden etujen sitä vaatiessa tehdä poikkeuksia.

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976; ns. KP-sopimus) 14 artiklan 1 kohdan mukaan päätettäessä rikossyytteen tai henkilöä vastaan tai hänen oikeuksistaan tai velvoituksistaan riita-asiassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä. Vaikka oikeudenkäynnin julkisuus näin siis sopimuksen mukaan onkin keskeinen lähtökohta, voidaan lehdistöltä ja yleisöltä kuitenkin evätä pääsy seuraamaan oikeudenkäyntiä tai sen osaa

- moraalisten näkökohtien takia,
- yleisen järjestyksen ("ordre public") takia,
- demokraattisen yhteiskunnan kansallisen turvallisuuden takia,
- osapuolten yksityiselämän etujen sitä vaatiessa,
- erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukaksi oikeudenmukaisuuden vaatimuksia, siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee sen ehdottoman välttämättömäksi.

Merkityksellinen on myös sopimuksen artiklan 4 kohdan säännös, jonka mukaan kysymyksen ollessa nuorista henkilöistä, oi-

oikeudenkäyntimenettelyssä on otettava huomioon heidän ikänsä ja pyrkimys edistää heidän yhteiskuntaan sopeutumistaan. Säännös vastaa YK:n piirissä tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) määräyksiä lapsen iän huomioon ottamisesta rikosasian oikeudenkäyntimenettelyä järjestettäessä (40 art. 2b iii-kohta) ja lapsen yksityisyyden kunnioittamisesta käsittelyn kaikissa vaiheissa. Tuossa sopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuviin lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin (1 art.).

KP-sopimuksessa on oikeudenkäynnin julkisuutta suoraan sääntelevien säännösten lisäksi myös muita siihen merkittävästi vaikuttavia säännöksiä, kuten säännös yksityisyyden suojasta (17 art.), jonka mukaan kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä, sekä säännös sananvapaudesta (19 art. 2 k.), jonka mukaan jokaisella on sananvapaus, joka muun ohessa sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa on pitkälti KP-sopimuksen kanssa samansisältöiset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat määräykset. Sopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä

- demokraattisen yhteiskunnan moraalin,
- yleisen järjestyksen tai
- kansallisen turvallisuuden vuoksi,
- nuorten henkilöiden etujen tai
- osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai
- siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

Kuten KP-sopimuksessa, myös EIS:ssa on

oikeudenkäynnin julkisuutta suoraan sääntelevien säännösten lisäksi muita siihen merkittävästi vaikuttavia säännöksiä, kuten säännökset yksityisyyden suojasta (8 art.) ja sananvapaudesta (10 art.).

EIS:n noudattamista valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on antanut lukuisia ratkaisuja, joissa on ollut kysymys oikeudenkäynnin julkisuudesta. Käsitellyissä tapauksissa on ollut kysymys toisaalta siitä, milloin oikeudenkäynnin julkisuutta on rajoitettu niin paljon, että se on rikkonut sopimuksen määräyksiä ja toisaalta siitä, milloin oikeudenkäynnin liiallinen julkisuus on rikkonut muita sopimuksen määräyksiä. Ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeudenkäynnin julkisuus antaa tilaisuuden lainkäytön julkiseen valvontaan. Lisäksi se on yksi niistä keinoista, joilla yleisön luottamus tuomioistuimiin voidaan säilyttää. Julkisuus myös tekee lainkäytön selvästi havaittavaksi ja edistää siten pääsyä EIS 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen tavoitteeseen eli oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, joka on yksi EIS:n tarkoittaman demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä (esim. Gautrin ym. v. Ranska; 20.5.1998).

EIT on myös ottanut kantaa tiedotusvälineiden oikeuteen uutisoida oikeudenkäynneistä tapauksessa News Verlags GmbH & CoKG v. Itävalta (11.1.2000), jossa oli kysymys siitä, oliko sanomalehden sananvapautta rikottu, kun sitä oli kielletty julkaisemasta syytetyn kuva oikeudenkäyntiä koskevissa selostuksissaan. Ratkaisun perusteluissa EIT toisaalta korosti lehdistön tärkeää ja merkittävää tehtävää demokraattisessa yhteiskunnassa ja sen toiminnan oikeudenkäynnin julkisuutta edistävää vaikutusta, mutta toisaalta totesi, että vireillä olleista oikeudenkäynneistä ei saanut esittää sellaisia kommentteja, jotka olivat omiaan, joko tarkoituksellisesti tai muutoin, vähentämään henkilön mahdollisuuksia oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tai heikentämään yleisön luottamusta oikeuslaitokseen. Tässä tapauksessa EIT katsoi, että ehdoton kieltä julkaisusta syytetyn kuvaa oli ylittänyt sen, mikä oli ollut välttämätöntä hänen suojaamiseksi herjaukselta taikka syyttömyysolettaman rikkomuksilta. Siten EIS 10 artiklaa oli rikottu. Ratkaisu liittyy osaltaan kysymykseen oikeudenkäynteihin liittyvän sinänsä julkisen ääneiston edel-

leen levittämisestä tai julkaisemisesta.

Ratkaisussa *Diennet Marcel v. Ranska* (26.9.1995) katsottiin muun ohessa, että tarve suojata ammattisalaisuuksia ja potilaiden yksityiselämää saattaa oikeuttaa suljetuin ovin tapahtuvan käsittelyn, mutta tällaisessa tapauksessa ratkaisu käsittelystä suljetuin ovin on tehtävä tapauskohtaisten olosuhteiden perusteella eikä siten, että asia ratkaistaan automaattisesti sellaisen normin perusteella, joka kaikissa tilanteissa edellyttää salaista käsitelyä.

Monessa ratkaisussa kysymys oikeudenkäynnin julkisuudesta on myös kietoutunut yhteen suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuuden kanssa (*Helmers v. Ruotsi*, 29.10.1991; *Andersson v. Ruotsi*, 29.10.1991 ja *Fejde v. Ruotsi*, 29.10.1991). Näissä ratkaisuissa ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen on otettava huomioon harkittaessa suullisen käsittelyn toimittamisvelvollisuutta.

Suomea koskeneessa tapauksessa *Z v. Suomi* (25.2.1997) oli Z:n HIV-positiivinen aviomies X syytteessä useasta väkisinmakaamisesta ja tapon yrityksestä. Z oli jutussa todistajan asemassa. Tapauksessa tuli harkittavaksi muun ohessa Z:n nimen ja terveydentilatietojen suojan järjestäminen oikeudenkäynnissä kun oikeudenkäyntiaineiston salassapito oli rajoitettu 10 vuoteen ja HIV-tartunnan saaneen Z:n nimi ja terveydentila oli julkistettu tuomiossa. Harkitessaan toimenpiteiden välttämättömyyttä demokraattisessa yhteiskunnassa EIT kiinnitti huomiota siihen, oliko toimenpiteitä perusteltu relevantin ja riittävän seikoin ja olivatko ne suhteessa tavoiteltuihin päämääriin. EIT totesi, että henkilön terveydentilaa koskevien tietojen suojaamisella ja salassapidolla oli keskeinen asema EIS 8 artiklassa ja EIS:n jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä. Kysymys ei ollut pelkästään potilaan yksityisyyden kunnioittamisesta, vaan myös lääkärin ammattia ja ylipäättään terveydenhoitoa kohtaan tunnetun luottamuksen säilyttämisestä. Ilman tuollaista suojaa terveystietojen tarpeessa olevat saattaisivat olla ilmoittamatta asianmukaisen hoidon kannalta tarpeellisia seikkoja tai jopa olla hakeutumatta hoitoon, mikä vaarantaisi heidän oman terveytensä ja tarttuvien tautien kohdalta myös yhteisön terveyden. Siten kotimaisessa laissa tuli olla määräyksiä,

joilla estettäisiin henkilökohtaisten terveydentilisten tietojen paljastuminen ja levittäminen EIS 8 artiklan vastaisesti. Sanottu koski erityisesti HIV-tartunnan saaneiden suojaa, koska tieto tartunnasta voisi vaikuttaa dramaattisesti heidän yksityis- ja perhe-elämäänsä samoin kuin heidän sosiaalisiin oloihinsa ja työelämäänsä. Siten puuttuminen tuollaiseen luottamuksellisen tiedon suojaan oli oikeutettua EIS 8 artiklan kannalta vain, jos sitä voitiin perustella yleisen edun mukaisilla erittäin tärkeillä seikoilla. Sellaisia seikkoja saattoivat sinänsä olla rikosten tutkintaan ja syytteiden ajamiseen sekä oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvät intressit, jos ne vain olivat painavampia kuin terveydentilisten tietojen suojaan liittyvät potilaan ja yhteiskunnan intressit. Kuitenkin viranomaisilla tuli olla harkintavaltaa, kun kysymys oli oikeudenkäynnin julkisuuteen ja toisaalta luottamuksellisen tiedon suojaan liittyvien intressien keskinäisestä tasapainosta. Harkintavallan väljyys riippui asianomaisten intressien luonteesta ja vakavuudesta sekä puuttumisen asteesta.

Terveydentilaa koskevan tiedon salassapidon määräajan osalta EIT huomautti, että 10 vuoden salassapitoaika ei ollut vastannut jutun asianosaisten toivomuksia. Kaikki olivat pyytäneet pitempää määräaika. EIT ei ollut vakuuttunut siitä, että päättäessään määräajasta tuomioistuimet olivat ottaneet riittävästi huomioon Z:n intressit. Z:n yksityis- ja perhe-elämän suojaan oli jo puututtu vakavasti, kun oikeudenkäynnissä oli esitetty luottamuksellista selvitystä hänen suostumuksettaan. Tähän nähden salassapidon rajoittamista ei voitu perustella erittäin tärkein seikoin ja EIS:n 8 artiklaa oli siten rikottu. Z:n nimen ja terveydentilan julkistamisesta hovioikeuden tuomiossa EIT totesi, että Suomen oikeuden mukaan hovioikeus olisi voinut harkintansa mukaan jättää mainitsematta Z:n nimen ja julkistaa tuomiosta vain tuomiolauselman, lainkohdat ja perustelujen lyhennelmän määrämällä perustelut täydellisessä muodossaan pidettäväksi salassa määräajan. Hovioikeuden tietoon oli myös saatettu Z:n toivomus siitä, että oikeudenkäyntiaineiston salassapidon määräaika jatkettaisiin. Siten oli ilmeistä, että hän olisi vastustanut nimensä ja terveydentilansa julkistamista. EIT:n mukaan tältäkin osin oli rikottu EIS

8 artiklaa.

Oikeudenkäynnin julkisuuden asemaa keskeisenä ja vakiintuneena ihmisoikeutena osoittaa edellä selostettujen oikeudellisesti merkittävien kansainvälisten sopimusten lisäksi sekin, että YK:n antamassa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948 edellytettiin jokaiselle henkilölle oikeutta siihen, että hänen asiansa tutkitaan oikeudenmukaisesti ja julkisesti riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa ratkaistaessa hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan tai häntä vastaan ajetun rikossyytteen perusteltuisuutta (10 art.). Julistus sisälsi luonnollisesti myös mainintoja oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavista oikeuksista, kuten yksityiselämän suojasta (esim. 12 art.).

2.3. Käytäntö ja nykytilan epäkohdat

Yleistä. Nykyinen oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki on tullut voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1985. Tuon ajankohdan jälkeen erityisesti yleisön ja tiedotusvälineiden kiinnostuksen kasvu oikeuslaitosta ja siellä käsiteltäviä juttuja kohtaan on lisääntynyt. Toisaalta yksityisyyden suojaa koskeva lainsäädäntö on kehittynyt ja Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen. Myös viranomaisten toiminnan julkisuutta sääntelevä lainsäädäntö, mukaan lukien henkilötietolainsäädäntö, on uudistettu ja samoin oikeudenkäyntimenettelyjä koskevat säännökset on uudistettu riita-, hakemus- ja rikosasioissa. Kun otetaan huomioon vielä monet muut pienemmät lainsäädännölliset muutokset yhdistettynä siihen, että tuomioistuinten toimintaan kohdistunut julkinen mielenkiinto on viime vuosina lisääntynyt, oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä lainsäädäntö on perusteellisen uudistamisen tarpeessa.

Julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain välinen suhde. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain ja julkisuuslain välinen suhde on osoittautunut lakien käytännön soveltamistyössä vaikeaselkoiseksi ja tulkintaristiriitoja aiheuttavaksi. Tästä on ollut seurauksena yleisissä tuomioistuimissa monissa kysymyksissä epäyhtenäistä käytäntöä ja jopa suoranaisia väärinkärsityksiä. OikJulkL on käsittelyn julkisuutta

oikeudenkäynnissä sääntelevä yleislaki, kun taas julkisuuslaki on lähinnä asiakirjajulkisuutta sääntelevä yleislaki, joka tulee sovellettavaksi myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Tästä selväpiirteisestä lähtökohdasta huolimatta ei ole kaikissa tilanteissa kyetty selvästi ratkaisemaan esimerkiksi sitä, sovelletaanko julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassapitosäännöksiä suoraan oikeudenkäyntiasiakirjoihin vai tarvitaanko niitä koskeva erillinen tuomioistuimen antama salassapitomääräys. Samoin ongelmia on aiheuttanut julkisten suullisten käsittelyjen vaikutus oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoon.

Diariijulkisuus. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen tuomioistuinten diariijulkisuutena ei ole juuri aiheuttanut lainsäädännöstä johtuvia ongelmia yleisissä tuomioistuimissa.

Kirjallisen menettelyn julkisuus. Oikeudenkäynnin julkisuudesta puhuttaessa on perinteisesti tarkoitettu lähinnä suullisten istuntopöytäkirjojen julkisuutta. Yleisissä tuomioistuimissa suullisten istuntopöytäkirjojen julkisuus on toteutunut ainakin tyydyttävästi, eikä suuria ongelmia tässä suhteessa ole ollut. Ongelman on muodostanut kuitenkin se, että oikeudenkäynnin julkisuus ei ole samalla tavalla toteutunut silloin, kun oikeudenkäynti on käyty pääosin tai kokonaan kirjallisessa menettelyssä. Tällaisessa tilanteessa oikeudenkäyntiasiakirjoihin sovelletaan suoraan julkisuuslain 24 §:n 1 momentissa säädettyjä salassapitoperusteita ja kokonaan kirjallisena prosessina käytävän oikeudenkäynnin julkisuustaso määräytyy siten julkisuuslaissa omaksuttujen kaikkia viranomaisia koskevien kriteerien mukaisesti ilman, että tuomioistuimella olisi tapauskohtaistakaan harkintavaltaa poiketa tästä oikeudenkäynnin julkisuutta korostavaan suuntaan. Kokonaisuutena tarkastellen oikeudenkäynneistä yleisissä tuomioistuimissa merkittävä osa käydään puhtaasti kirjallisessa menettelyssä ilman, että oikeudenkäynnin missään vaiheessa toimittaisiin suullista käsittelyä. Tästä on ollut seurauksena, että nämä oikeudenkäynnit eivät ole olleet juuri sen julkisempia kuin muukaan viranomaistoiminta. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen tavoitteiden toteutumisen kannalta tämä ei ole perusteltua.

Käsittelyn julkisuus ja julkisen suullisen käsittelyn vaikutus asiakirjojen julkisuuteen.

Yleisissä tuomioistuimissa suulliset käsittelyt toimitetaan pääsääntöisesti julkisesti, kuten nykyinen laki edellyttääkin. Tilastotietoja siitä, kuinka suuri osa oikeudenkäynneistä toimitetaan yleisöltä suljettuna, ei ole käytettävissä. Julkisuudessa on ajoittain epäilty, että tuomioistuimet toimittavat käsittelyjä yleisöltä suljettuna liian herkästi. Arvostelua on esitetty myös siitä, että eräissä valtion turvallisuutta koskevissa asioissa, kuten käsiteltäessä maanpetossyytettä, käsittely on pidettävä suljettuna suoraan lain nojalla ilman, että voitaisiin ottaa huomioon sitä, millaista tietoa oikeudenkäynnissä ylipäätään ilmenee.

Ennen julkisuuslain voimaantuloa käsittelyn julkisuus ja asiakirjojen julkisuus olivat käytännössä kytkettyneet yhteen tuolloin voimassa olleen yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/1951) säännöksistä huolimatta siten, että yleisten tuomioistuimien suullisessa käsittelyssä julkisesti käsiteltävien asiakirjojen oli yleisesti katsottu tulevan julkisiksi pelkästään sillä, että niitä oli käsitelty oikeudenkäynnissä. Käytännössä asiakirjat olivat salassa pidettäviä ainoastaan, jos tuomioistuin oli lain nojalla määrännyt ne salassa pidettäviksi. Julkisuuslain säätämisen ja sen yhteydessä OikJulkL:iin lisätyn 5 b §:n ja lain 9 §:ään tehtyjen muutosten johdosta käytäntö mainitussa suhteessa tuli epäyhtenäiseksi. Laista ei ole suoraan luettavissa, mikä merkitys julkisella suullisella käsittelyllä on siinä käsiteltävien asiakirjojen julkisuudelle. Osa tuomioistuimista katsoo nykyisin, että julkisella suullisella käsittelyllä ei ole vaikutusta asiakirjojen julkisuuteen, vaan että julkisuus määräytyy julkisuuslain nojalla, osan tuomioistuinten soveltaessa lakia toisin.

Ratkaisun julkisuus. Tuomioistuinten ratkaisujen julkisuudesta ei ole nykyisessä lainsäädännössä yksiselitteisiä ja kaikilta osin selviä säännöksiä. Tämä on johtanut tuomioistuimissa epäyhtenäiseen käytäntöön esimerkiksi siinä suhteessa, sovelletaanko tuomioistuimen ratkaisun sisältävään oikeudenkäyntiasiakirjaan suoraan eri lainsäädännössä olevia asiakirjasalaisuutta koskevia säännöksiä vai ei. Yleisissä tuomioistuimissa on tosin vallitsevana kantana ollut se, että tuomioistuimen ratkaisun sisältävä asiakirja on aina kokonaisuudessaan julkinen, ellei sen salassapidosta joko kokonaan tai osittain ole erikseen määrätty. Epäselvyyttä on myös ollut

siinä, voidaanko ja missä laajuudessa asianosaisten nimet jättää julkaisematta tuomioistuimen ratkaisussa. Ottaen huomioon tuomioistuimen ratkaisun julkisuudelle asetetut korostetut vaatimukset, lainsäädännön tila näissä suhteissa voidaan pitää erityisen epätydyttävänä. Laista tulisi selkeästi käydä ilmi sekä se, että tuomioistuimen ratkaisut ovat julkisia riippumatta siitä, onko ne julistettu vai annettu kirjallisena, että julkisuudesta tehtävien poikkeusten edellytykset.

Neuvottelusalaisuus. Tuomioistuinten riippumattomuuden yhtenä takeena oleva tuomareiden neuvottelusalaisuus on nykyisin perustunut lähinnä oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä säädettyyn tuomarin valaan eikä siitä ole ollut selkeää laintasoista säännöstä. Neuvottelusalaisuuden perustumista tuomarin tekemään valaan ei nykykäsityksen mukaan voida pitää riittävänä. Sen sijaan neuvottelusalaisuus tulee saattaa lakisääteiseksi, vaikka kysymyksestä ei käytännössä olekaan syntynyt ongelmia. Myös eduskunnan lakivaliokunta edellytti tätä lausunnossaan hallituksen esityksestä laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi (LaVL 14/1998 vp).

Joustavuuden puute. Ongelmia nykyisessä lainsäädännössä on aiheuttanut se, että toimitettaessa oikeudenkäyntejä yleisön läsnä olematta tai määrättäessä oikeudenkäyntiasiakirjoja pidettäviksi salassa, ei käytännössä ole riittävästi pyritty pohtimaan sitä, millaiset toimenpiteet olisivat riittäviä salassa pidettäviksi säädettyjen tai määrättyjen tietojen suojaamiseksi. Useassa tapauksessa on koko suullinen käsittely toimitettu yleisön läsnä olematta ja kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat määrätty pidettäviksi salassa, vaikka vähemmätkin toimenpiteet olisivat olleet riittäviä suljetulla käsittelyllä ja asiakirjojen salassapidolla tavoiteltujen päämäärien saavuttamiseksi. Syy tähän ongelmaan on pääasiassa ollut aikojen kuluessa syntynyt tuomioistuinkäytäntö, mutta voimassa oleva lainsäädäntökään ei ole tarjonnut riittäviä toimintamahdollisuuksia ongelman poistamiseksi eikä ole myöskään ohjannut tuomioistuinkäytäntöä tässä suhteessa julkisuutta lisäävään suuntaan. Käytännön tulisi muodostua sellaiseksi, että oikeudenkäynnistä vain se osa pidettäisiin suljettuna, jonka salassapito olisi välttämätöntä, muun osan käsittelyä tapahtu-

essa julkisesti. Sama koskee myös oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Menettely. Nykyisessä OikJulkL:ssa ei ole varsinaisia menettelysäännöksiä. Julkisuuslain säännökset puolestaan koskevat lähinnä menettelyä annettaessa tieto asiakirjan sisällöstä. Menettelysäännösten puuttuminen on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, onko julkisuuslain mukaisten menettelysäännösten mukainen toiminta tuomioistuimissa katsottava hallintotoiminnaksi vai lainkäytöksi ja miltä osin. Ongelmia tässä suhteessa on lisäksi se, että nykyisen OikJulkL:n mukainen menettely taas on lainkäyttöä. Ongelma on ratkaistu eri tilanteissa ja eri tuomioistuimissa eri tavalla. Kysymys on tärkeä sen vuoksi, että se vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisessa kokoonpanossa ratkaisut tehdään ja millainen on muutoksenhakutie tehtyyn ratkaisuun. Nykyisessä laissa ei ole myöskään säännöksiä asiaan osallisten kuulemisesta julkisuusratkaisuja tehtäessä, vaikka kuulemisperiaate on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin keskeisiä periaatteita ja tekoita, eikä asian uudelleen käsittelemisen mahdollisuudesta, vaikka olosuhteet olisivat ratkaisun tekemisen jälkeen muuttuneet. Merkittävän ongelman on vielä muodostanut se, että laissa ei ole selviä säännöksiä siitä, voidaanko salassapitomääräys antaa kirjallisessa menettelyssä vai edellyttääkö se sitä, että oikeudenkäynti järjestetään suullisesti.

2.4. Oikeusvertailu

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännön perusratkaisut vaihtelevat eri maissa ja oikeuskulttuureissa melko paljon, vaikka kaikissa oikeusjärjestelmältään Suomeen verrattavissa olevissa maissa lähtökohdina on oikeudenkäynnin julkisuus.

Eräänä periaatteellisena erona Suomen oikeusjärjestelmässä verrattuna monen muun eurooppalaisenkin valtion oikeusjärjestelmään on, että meillä myös oikeudenkäyntiaineisto on pitkälti julkista, eikä julkisuus rajoitu vain suullisen käsittelyn julkisuuteen. Toisaalta oikeudenkäyntiaineiston julkisuus ei Suomessa puolestaan automaattisesti tarkoita sitä, että kaikkea julkista aineistoa voitaisiin esimerkiksi yksityisyyttä loukkaamatta sellaisenaan julkaista tiedotusvälineissä. Tätä tiedotusvälineiden julkaisu-oikeutta ra-

joittaa meillä paitsi sen itsesääntely niin myös esimerkiksi rikoslain yksityisyyden suojaa koskevat säännökset. Voidaan siis sanoa, että julkisuus on laajempaa ja yksityisyyden suojan kontrollointi tapahtuu pitkälle jälkikäteen. Tiedotusvälineiden itsensä asia on arvioida, mitä julkista aineistoa ne julkaisevat.

Monissa muissa maissa oikeudenkäynnit ja erityisesti siellä esitettävä oikeudenkäyntiaineisto eivät ole yhtä laajalti julkisia. Yleensä suullinen käsittely on julkinen. Toisaalta julkisen suullisen käsittelyn aikana ilmitulleita seikkoja voidaan vapaasti referoida tiedotusvälineissä. Tätä referointioikeutta tuomioistuin voi kuitenkin rajoittaa. Tällainen järjestelmä perustuu tuomioistuimen antamiin niin sanottuihin referointikieltoihin (engl. "publication ban"). Tämän järjestelmän maissa siis yksityisyyden suojan kontrollointi tapahtuu pitkälle jo etukäteen.

Suomessa käytössä olevan systeemin voidaan sanoa olevan sananvapausmyönteisempi, koska yksityisyyden suojan kontrolli on enemmän jälkikäteispainotteinen. Toki Suomessakin yksityisyyttä suojataan myös jo ennakolta. Toisessa järjestelmässä tiedon antaminen tiedotusvälineille pitkälti ratkaisee samalla kertaa kysymykset julkisuudesta ja julkaisu-oikeudesta.

Oikeusvertaileva katsaus Ruotsin, Norjan, Tanskan, Itävallan, Portugalin sekä Kanadan lainsäädäntöön sisältyy Oikeudenkäynnin julkisuustoimikunnan mietintöön (KM 2002:1, s. 27—37).

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä yleisissä tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Esityksellä pyritään vielä edistämään oikeudenkäynnin

tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina toimivien tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä. Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä helpommin hahmotettavaksi.

Esityksen keskeisenä pyrkimyksenä on sovittaa yhteen toisaalta ne edut, jotka voidaan saavuttaa julkisella oikeudenkäynnillä, ja toisaalta ne edut, joiden suojaaminen edellyttää oikeudenkäynnin julkisuuden rajoittamista esimerkiksi järjestämällä istutokäsittely yleisön läsnä olematta tai määräämällä oikeudenkäyntiasiakirjat salassa pidettäviksi. Koska oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat myös eräät muut perus- ja ihmisoikeudet kuin oikeudenkäynnin julkisuusperiaate, on lakiehdotusta laadittaessa ollut välttämätöntä jättää tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa sen suhteen, miten oikeudenkäynnin julkisuus erilaisissa tapauksissa voidaan turvata. Tavoitteena on, että oikeudenkäynnin julkisuus ilmenisi muullakin tavalla kuin oikeudenkäynnin äärimmäisenä julkisuutena tai vastaavasti oikeudenkäynnin täydellisenä salaamisena. Näitä tavoitteita palvelevat lakiehdotuksessa omaksutut ratkaisut kaikilla oikeudenkäynnin julkisuuteen vaikuttavilla osa-alueilla eli oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudessa, asiakirjajulkisuudessa, suullisen käsittelyn julkisuudessa ja ratkaisujulkisuudessa sekä myös lakiehdotukseen sisältyvät menettelysäännökset.

3.2. Keskeiset ehdotukset

3.2.1. *Uusi oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva yleislaki*

Valmistelutyön aikana on käynyt ilmi, että esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan yleislain (OikJulkL) korjaamisen ja täydentämisen asemesta oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan sääntelyn kokonaisuudistus on tarkoituksenmukaista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että nykyinen laki oikeudenkäynnin julkisuudesta kumottaisiin ja sen tilalle säädettäisiin uusi laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintolainkäytössä

säädettäisiin erikseen. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa katkaisi kaikki neljä oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta keskeistä osa-alueita eli diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely- ja ratkaisujulkisuutta koskevat säännökset sekä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavat menettelysäännökset. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden sääntelyssä irtauduttaisiin siten osittain viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevasta sääntelystä, vaikka julkisuuslailla olisi edelleenkin merkitystä oikeudenkäynnin julkisuuden käytännön toteutumisen kannalta.

Ehdotettuun lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa on pyritty ottamaan kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat keskeiset säännökset. Erityislakeihin jäisi edelleen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä, mutta yleislaita poikkeavien erityissäännösten määrä olisi vähäinen. Ehdotetussa laissa omaksuttujen periaatteiden ja lain systematiikan pohjalta olisi mahdollista kehittää myös mahdollisesti tarvittavaa erityislainsäädäntöä. Pyrkimyksenä tulisi kuitenkin olla, että ehdotetussa laissa tulevaisuudessakin olisi kaikki keskeiset oikeudenkäynnin julkisuuteen yleisissä tuomioistuimissa vaikuttavat säännökset. Ehdotettu laki ei sääntelisi oikeudenkäynteihin liittyvän aineiston julkaisemisen edellytyksiä.

3.2.2. *Oikeudenkäynnin julkisuuden lisääminen*

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäynnin julkisuuden lisäämistä nykyisestä. Tämä tapahtuisi erityisesti oikeudenkäynneissä esillä olevien asiakirjojen ja toisaalta tuomioistuinten ratkaisuja sisältävien asiakirjojen julkisuutta lisäämällä. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuisi jatkossa siten aikaisempaa selvemmin myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Tämä tarkoittaisi sitä, että nykyisin kirjallisessa menettelyssä käytävät oikeudenkäynnit tulisivat aikaisempaa useammin julkisiksi.

Oikeudenkäynnin julkisuutta lisäävästi vaikuttaisivat myös useat suullisen käsittelyn julkisuutta ja oikeudenkäynnin perustietojen julkisuutta koskevat uudet säännökset. Esimerkiksi valtion turvallisuutta koskevissa asioissa istutokäsittely olisi jatkossa lähtö-

kohtaisesti nykyistä julkisempaa. Oikeudenkäynnin julkisuutta ja sitä kautta lainkäytön läpinäkyvyyttä lisättäisiin siten kaikilla oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta tärkeillä osa-alueilla.

3.2.3. *Oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus*

Diaarijulkisuus on nykyisin tuomioistuimissa korostetussa asemassa verrattuna muiden viranomaisten diaarijulkisuuteen. Tähän peruslinjaukseen ei esitetä muutosta, mutta tiettyjen niin sanottujen oikeudenkäynnin perustietojen julkisuutta ehdotetaan eräiltä osin lisättäväksi. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen (nykyisin ns. diaaritiedot) julkisuuden kannalta jatkossa ei olisi merkitystä sillä, onko tiedot merkitty tuomioistuimen asiakirjarekistereihin. Tietyt tuomioistuimen asiakirjarekistereihin merkittävät tiedot olisivat julkisia ehdotuksen mukaan siitä hetkestä lähtien, kun tällainen tieto on olemassa riippumatta tiedon olomuodosta tai siitä, onko se jo merkitty asiakirjarekisteriin. Oikeudenkäynnin perustietoina julkisten tietojen joukkoa esitetään laajennettavaksi kattamaan suullisen käsittelyn ajankohdan ja paikan lisäksi myös muut asian käsittelyn vaiheet. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin perustietona olisi asianosaisen nimen lisäksi annettava myös muut sellaiset tiedot, jotka olisivat tarpeellisia asianosaisen henkilöllisyyden yksilöimiseksi. Asianosaisten tarkka yksilöinti on tärkeää sen vuoksi, ettei ihmisiä aiheuttomasti leimattaisi joko väärinkäsitysten tai puutteellisten tietojen seurauksena.

Nykyisin asianosaisen henkilöllisyys voidaan jättää oikeudenkäynnin perustietona antamatta ainoastaan silloin, kun on kysymys asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa. Mahdollisuus henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämiseen ehdotetaan tämän lisäksi ulotettavaksi turvapaikanhakijan henkilöllisyyteen säilöön ottamista koskevassa asiassa hänen ja hänen läheistensä turvallisuuden suojaamiseksi.

Valmistelutyön aikana on harkittu henkilöllisyyden suojaamisen ulottamista myös muihin kuin edellä mainittuihin asiaryhmiin.

Yleisissäkin tuomioistuimissa käsitellään monia sellaisia asioita, joissa saattaa olla tavalla tai toisella kysymys henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista asioista. Henkilöllisyyden suojan laajentaminen koskemaan uusia asiaryhmiä johtaisi kuitenkin siihen, että joukko oikeudenkäynneistä jäisi käytännössä salaisiksi. Oikeudenkäynnin julkisen kontrollin ja asianosaisen oikeusturvan toteutumisen kannalta tällaisen tilanteen syntymistä ei voida pitää hyväksyttävänä. Lakiehdotuksessa onkin lähdetty siitä, että ehdotettua laajempaan oikeudenkäynnin perustietojen suojaamiseen ei ole syytä mennä. Kun ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirjat ovat suoraan lain nojalla salassa pidettäviä siltä osin, kuin ne sisältävät arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista ja kun ehdotetun lain 10 § mahdollistaa muidenkin, muussa laissa salassa pidettäviksi säädettyjen asiakirjojen määräämisen myös oikeudenkäyntiasiakirjoina salassa pidettäviksi ja kun ratkaisun yksityiskohtaiset perustelut voidaan ehdotetun lain 24 §:n 1 momentin nojalla määrätä salassa pidettäviksi, voidaan oikeudenkäynnin asianosaisten yksityisyyden suojan katsoa tulevan riittävästi varmistetuksi näiden säännösten nojalla.

3.2.4. *Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus*

Yksi ehdotuksen keskeisimmistä perusratkaisuista on, että oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen, ehdotetun lain käsitteistössä oikeudenkäyntiasiakirjojen, julkisuus ja salassapito perustuisivat jatkossa ehdotettuun lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa eikä julkisuuslakiin, kuten nykyisin on paljolti asian laita. Tämä on katsottu välttämättömäksi sen vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevassa sääntelyssä kyettäisiin ottamaan huomioon oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen merkitys ja vaikutukset nykyistä selkeämmin.

Ehdotettuun lakiin sisältyisi paitsi oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmä, myös säännökset siitä, milloin oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi. Oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin eräin poikkeuksin julkisuus-

lain 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten. Pääsäännön mukaan tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi silloin, kun se on saapunut tuomioistuimelle ja tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja vastaavasti silloin, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu. Tuomioistuin voisi kuitenkin tietyillä edellytyksillä lykätä oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen myöhempään ajankohtaan, ei kuitenkaan koskaan myöhemmäksi kuin tuomioistuimen ratkaisun antamiseen saakka. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen lykkääminen on katsottu tarpeelliseksi ensinnäkin sen vuoksi, että joissakin tilanteissa oikeudenkäyntiasiakirjan liian varhainen julkiseksi tuleminen saattaisi aiheuttaa asiaan osalliselle kärsimystä tai suoranaista vahinkoa ja toiseksi julkiseksi tuleminen voisi viedä tuomioistuimelta mahdollisuuden määrätä oikeudenkäynnin julkisuudesta myöhemmin.

Ehdotettu sääntely merkitsisi sitä, että suoraan lain nojalla salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen määrä vähenisi nykyisestä. Suoraan lain nojalla olisivat salassa pidettäviä vain eräät valtion turvallisuuteen liittyvät ja siihen rinnastuvat oikeudenkäyntiasiakirjat, arkaluonteisia henkilön yksityiselämän suojan piiriin sisältyviä tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat sekä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat. Perus- ja ihmisoikeuden asemassa olevan yksityiselämän suojan ydinsisältö olisi siten ehdotuksen mukaan suojattu suoraan lain nojalla. Tämä on katsottu edelleenkin välttämättömäksi, vaikka oikeudenkäyntiasiakirjojen lähtökohtaista julkisuutta esitetäänkin lisättäväksi aikaisemmasta.

Sen lisäksi, että osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassa pidettäviä, tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan määrätä muitakin oikeudenkäyntiasiakirjoja salassa pidettäviksi. Salassapitomääräyksen antamisen edellytyksenä olisi kuitenkin aina se, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää sellaisia tietoja, jotka on jossakin laissa säädetty salassa pidettäviksi. Salassapitomääräyksen antaminen voisi siten pohjautua julkisuuslain tai jonkin erityislain salassapitosääntöihin.

Näin ollen muissa laeissa olevat asiakirjasalaisuutta koskevat säännökset eivät menettäisi oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta merkitystään. Riittävä edellytys salassapitomääräyksen antamiselle ei kuitenkaan olisi se, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää laissa salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja, vaan lisäksi merkitystä olisi sillä, millaisia haitallisia vaikutuksia tiedon julkiseksi tulemisella olisi.

Uudistus olisi sekin, että oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaa salassapitomääräystä ei enää voisi antaa pelkästään sillä perusteella, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta. Salassapitomääräyksen antaminen harkittaisiin suullisen käsittelyn julkisuuteen nähden itsenäisesti ja määräyksen antamisen ratkaisisi oikeudenkäyntiasiakirjassa olevan tiedon laatu ja siitä seuraava salassapitosuojan tarve.

Salassa pidettäville oikeudenkäyntiasiakirjoille ehdotetaan omia, julkisuuslaissa säädettyistä salassapitoajoista poikkeavia salassapitoaikoja. Perusteena tällekin ehdotukselle on oikeudenkäynnin korostettu julkisuusvaatimus. Salassapitoaika, joka laskettaisiin asian vireilletulosta tuomioistuimessa, olisi 80, 60 tai 25 vuotta riippuen siitä, mikä olisi salassapitoperuste. Neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 80 vuotta. Ehdotettua 60 vuoden salassapitoaikaa noudatettaisiin yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettävien tietojen osalta ja 25 vuoden salassapitoaikaa jonkin muun edun suojaamiseksi salassa pidettävien tietojen osalta. Salassapitomääräyksen osalta ajat olisivat enimmäisaikoja. Joissakin tilanteissa ehdotetut salassapitoajat saattaisivat kuitenkin osoittautua liian lyhyeksi salassapidolla suojattavien etujen kannalta. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös menettelyistä, jonka mukaan pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin voisi pidentää salassapitoaikaa enintään 60 vuodella sen hakemukselta, jota tieto koskee.

Ehdotettavaan lakiin otettaisiin myös keskeiset säännökset asianosaisen tiedonsaanti-oikeudesta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluu, että asianosainen saa tietoonsa kaiken asiassa huomioon otettavan oikeudenkäyntiaineiston. Tämä periaate onkin ehdotuksessa lähtöko-

tana. Asianosaisella ei olisi kuitenkaan tätä oikeutta yhteystietoihin, jotka olisi pidettävä salassa jonkin henkilön, kuten esimerkiksi todistajan, suojaamiseksi, eikä oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

3.2.5. *Suullisen käsittelyn julkisuus*

Oikeudenkäynnin julkisuus ja sen muuhun viranomaistoiminnan julkisuuteen nähden erityinen asema on toteutunut perinteisesti suullisten käsittelyjen korostettuna julkisuutena. Myös jatkossa suullisen käsittelyn julkisuus olisi selvä pääsääntö. Ehdotetun lain 14 §:ään tulisi yleissäännös asiaosaisten ja yleisön oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä. Tästä oikeudesta voisi tehdä poikkeuksia vain laissa säädetyillä edellytyksillä. Voimassa olevassa OikJulkL:ssa on säännöksiä siitä, että tietyissä tilanteissa suljetun käsittelyn pitäminen on pakollista. Ehdotuksen mukaan pakollisesta suljetusta käsittelystä luovuttaisiin ja jatkossa suljetun käsittelyn toimittaminen olisi aina harkinnanvaraista. Suljetun käsittelyn toimittaminen harkittaisiin myös erikseen oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitamisesta. Tämä tarkoittaisi jatkossakin sitä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitaminen ei johtaisi automaattisesti suljetun käsittelyn pitämiseen.

Käsittelyn pitäminen suljettuna tapahtuisi lakiehdotuksen mukaan ensisijassa asiaan osallisen pyynnöstä, mutta tuomioistuimellakin olisi mahdollisuus eräissä tilanteissa, esimerkiksi sivullisen etujen suojaamiseksi, viran puolesta ilman kenenkään erityistä pyyntöä päättää suljetun käsittelyn pitämisestä. Toisaalta suljetun käsittelyn edellytysten täytyminen olisi aina harkittava viran puolesta, eikä asiaan osallisten pyyntö siten s-toisi tuomioistuinta, vaikka sille olisi luonnollisesti annettava merkitystä.

Ehdotetussa laissa olisi kattavat säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Koska suullisen käsittelyn julkisuus olisi edelleenkin selkeä pääsääntö, siitä säädetyjä poikkeuksia ei saisi tulkita laajentavasti. Suullinen käsittely tulisikin toimittaa suljettuna vain siltä osin kuin se on välttämättä tarpeen.

Nykyisin voimassa olevassa laissa suljetun käsittelyn edellytykset määräytyvät pääsääntöisesti jonkin juttutyyppin mukaan. Esimerkiksi rikosasioissa laissa on luettelo tietyistä rikostyypeistä, joiden osalta suljettu käsittely tulee kysymykseen. Esityksen lähtökohtana on, että tällaisista asiatyypikohtaisista suljetun käsittelyn edellytyksistä luovuttaisiin. Suljetun käsittelyn toimittaminen määräytyisi ehdotuksen mukaan sillä perusteella, millaista asiassa esitettävä tieto on luonteeltaan ja millaisia seurauksia tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuisi. Suljetun käsittelyn kriteerit olisivat ehdotuksen mukaan kaikissa asiatyypeissä ja prosessilajeissa samat. Niitä sovellettaisiin samalla tavalla niin riita- ja rikosasioissa kuin hakemusasioissa. Käytännössä suljettujen käsittelyjen määrä eri prosessilajeissa saattaisi jatkossakin vaihdella paljonkin johtuen niissä käsiteltävien asioiden ja erityisesti niissä ilmenevien tietojen luonteesta.

Lakiehdotukseen otetut suljetun suullisen käsittelyn edellytykset liittyisivät esimerkiksi valtion turvallisuuteen ja Suomen kansainvälisiin suhteisiin, yksityiselämän suojaan ja turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuuteen, suullisessa käsittelyssä esitettävissä oikeudenkäyntiasiakirjoissa olevien tietojen salassapitotarpeeseen, alaikäisten ja vaaavalttaisten suojaan ja eräisiin vaihtolovelvollisuutta koskeviin säännöksiin.

Nykyisen OikJulkL:n mukaan valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on istuntohuoneessa sallittu puheenjohtajan luvalla. Laissa ei ole mitään tarkentavia kriteereitä sille, milloin puheenjohtaja voi antaa luvan esimerkiksi valokuvaamiseen ja milloin hän voi sen evätä. Laissa ei nykyisin myöskään ole säännöksiä siitä, missä oikeudenkäynnin vaiheessa valokuvaaminen tai vaikkapa televisointi olisi sallittua. Ehdotuksen mukaan suullisen käsittelyn taltiointi olisi edelleen sallittu vain puheenjohtajan luvalla. Lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi ne kriteerit, joiden täytyessä lupa taltiointiin voitaisiin antaa. Esityksen mukaan puheenjohtaja voisi myöntää luvan julkisen käsittelyn taltioimiseen sanotuilla tavoilla oikeussalissa ennen asian käsittelyn alkua ja tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa, jollei se vaarantaisi asianosaisen tai

muun kuultavan yksityisyyttä tai turvallisuutta eikä luvan epäämiseen olisi muuta tähän verrattavaa painavaa syytä. Muissa oikeudenkäynnin vaiheissa taltioiminen voitaisiin sallia vain, jos siitä ei olisi edellä mainittujen perusteiden lisäksi haittaa myöskään suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle ja oikeudenkäyntiin osalliset antavat siihen suostumuksensa.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen maininta siitä, että suullisen käsittelyn taltiointi tapahtuisi puheenjohtajan antamien ohjeiden mukaisesti. Tällä halutaan paitsi korostaa puheenjohtajan velvollisuutta huolehtia taltioinnin toteuttamisesta siten, että edellä mainitut edut eivät vaarannu, myös kiinnittää huomiota siihen, että ohjeistamalla taltiointi asianmukaisella tavalla voidaan monessa tapauksessa turvata sekä edellä mainitut edut että esimerkiksi tiedotusvälineiden oikeudenkäynnin uutisointiin liittyvät tarpeet.

Uutena yleisön läsnäolon rajoitusperusteena suullisen käsittelyn osalta ehdotetaan otettavaksi todistajan suojeleluun liittyvä peruste. Todistajansuojeleluun on viime vuosina hyväksytyssä lainsäädännössä kiinnitetty yhä enemmän huomiota ja ehdotus olisi linjassa tämän kehityssuuntauksen kanssa. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi rajoittaa yleisön läsnäoloa, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

3.2.6. Ratkaisun julkisuus

Nykyisessä lainsäädännössä ei ole selkeitä ja kaikki tilanteet kattavia säännöksiä tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta tuomioistuimen ratkaisun julkisuus on kuitenkin tärkeässä ja keskeisessä asemassa. Tämä koskee sekä suullisesti julistettuja ratkaisuja että ratkaisuja, jotka annetaan pelkätään kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäynti huipentuu ja tähtää tuomioistuimen antamaan ratkaisuun ja sen sisältö on paitsi asianosaisen kannalta myös suuren yleisön näkökulmasta tärkein oikeudenkäyntiä koskeva tieto. Tämän vuoksi ratkaisun julkisuudesta tulee olla laissa selkeät säännökset, jotka mahdol-

listavat ratkaisun julkisuudesta poikkeamiseen vain välttämättömissä tilanteissa.

Ehdotettuun lakiin sisältyisi erikseen luku tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta. Lähtökohtana ja selvänä pääsääntönä olisi, että tuomioistuimen ratkaisu olisi julkinen riippumatta siitä, olisiko se julistettu suullisesti tai annettu kirjallisessa muodossa. Tästä pääperiaatteesta otettaisiin lakiin selvä säännös. Ratkaisun julkisuusvaatimusta ei kuitenkaan voida pitää ehdottomana sen vuoksi, että joissakin tilanteissa ratkaisun julkisuus voisi loukata liaksi muita tärkeitä etuja, kuten esimerkiksi yksityiselämän suojaa. Tästä syystä ratkaisun julkisuudesta voisi ehdotuksen mukaan poiketa tuomioistuimen erikseen antamalla salassapitomääräyksellä. Ratkaisua koskevan salassapitomääräyksen edellytyksenä olisi, että ratkaisussa on sellaisia tietoja, jotka joko ovat ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla salassa pidettäviä tai joista on sen nojalla annettu oikeudenkäyntiasiakirjoja koskeva salassapitomääräys. Uutta nykyiseen lainsäädäntöön nähden olisi siten se, että tuomioistuimen ratkaisu ei koskaan olisi miltään osin suoraan lain nojalla salassa pidettävä, vaan ratkaisun salaaminen vaatisi aina tuomioistuimen erillistä harkintaa ja nimenomaisen päätöksen.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat aina julkisia kuten nykyisinkin. Näiden osalta tuomioistuin ei voisi antaa salassapitomääräystä lukuun ottamatta tietoa asianomistajan nimestä eräissä arkaluonteisissa rikosasioissa ja turvapaikanhakijan henkilöllisyyttä säilöön ottamista koskevassa asiassa. Säännökset henkilöllisyyden suojaamisesta ratkaisussa olisivat lainsäädännöllinen uutuus, jolla pyrittäisiin lisäämään rikosasian uhrina olevan asianomistajan suojaa oikeudenkäynnissä ja estämään turvapaikanhakijan tai hänen läheisensä turvallisuuden vaarantuminen julkisen oikeudenkäynnin takia. Ratkaisua koskevan henkilöllisyyden suojan ulottamiseen laajemmalle ei ole katsottu olevan perusteita samoista syistä, jotka rajoittavat henkilöllisyyden suojan laajentamista tuomioistuimen diaaria koskevissa säännöksissä.

Uutta olisi myös lakiehdotukseen sisältyvä säännös, jonka mukaan tuomioistuimen tulisi eräissä tapauksissa laatia ratkaisusta julkinen

seloste. Säännös koskee tilanteita, joissa ratkaisu määrätään pidettäväksi salassa. Julkiseen selosteeseen sisältyisi pääpiirteittäinen selostus asiasta ja ratkaisun perusteluista. Julkista selostetta ei kuitenkaan tarvitsisi laatia aina, kun ratkaisu määrätään salassa pidettäväksi, vaan laatimisen edellytyksenä olisi, että oikeudenkäynnissä on kysymys yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta tai että se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkista selostetta koskevan säännöksen tarkoituksena on lisätä ratkaisun julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuin-käytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon erityisesti ratkaisun korostetut julkisuusvaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin eri tietoja koskevat perustellut salassapitointressit.

Ratkaisun julkisuutta koskevien säännösten lisäksi lakiin otettaisiin säännökset tuomioistuimen neuvottelusalaisuudesta. Ne eivät merkitsisi muutosta nykyiseen käytäntöön. Asiallista muutosta nykytilaan eivät merkitsisi myöskään ratkaisun julkisuutta koskevaan lukuun otettava säännös salassa pidettävien tietojen ottamisesta ratkaisuun eikä myöskään tuomioistuimelle annettava velvoite informoida ratkaisusta asianosaisia ennen ratkaisun tuleamista julkiseksi. Nykyisiin vastaaviin säännöksiin nähden niihin on kuitenkin tehty eräitä täsmennyksiä ja tarkennuksia.

3.2.7. Menettelysäännökset

Nykyisessä laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta ei ole juurikaan säännöksiä siitä menettelystä, jota noudatetaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia kysymyksiä ratkaistaessa. Julkisuuslaissa olevat menettelysäännökset puolestaan koskevat lähinnä vain menettelyä annettaessa tietoa asiakirjan sisällöstä. Tämän vuoksi uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja tehtäessä noudatettavasta menettelystä.

Ehdotettujen menettelysäännösten mukaan oikeudenkäynnin julkisuusratkaisut olisivat säännönmukaisesti lainkäyttöratkaisuja. Tähän on päädytty sen vuoksi, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut liittyvät useiden perus- ja ihmisoikeuksien toteut-

tamiseen yhtä aikaa ja näiden kaikkien, osin toisiaan vastaan puhuvien, oikeuksien arviointi ja yhteensovittaminen optimaalisesti yksittäistapauksessa on vaativaa, tuomioistuimen lainkäyttötöiminnan ytimeen jo luonnostaan kuuluvaa toimintaa. Lakiehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut voitaisiin aina tehdä siinä lainkäyttökokoonpanossa, joka on kelpoinen käsittelemään ja ratkaisemaan itse pääasian, tai eräissä tapauksissa yhden tuomarin kokoonpanossa. Pääsääntöisesti ratkaisun tekijänä olisi siten tuomioistuimen lainoppinut jäsen.

Ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin oikeudenkäynnin kuluessa tai sen jälkeen silloin, kun sille olisi konkreettinen tarve. Tämä merkitsisi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta sitä, että niiden julkisuutta tai salassapitoa koskeva ratkaisu tehtäisiin jonkun pyytessä ratkaisun tekemistä tai tuomioistuimen katsoessa sen tarpeelliseksi taikka jos joku sivullinen pyytäisi tietoa oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä. Arkistoitavien oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta ei tarvitsisi pelkätään arkistoa varten tehdä salassapito- ym. ratkaisuja, mikä merkitsisi myös työnsäästöä.

Lakiehdotukseen sisältyvät myös säännökset asiaan osallisen kuulemisesta oikeudenkäynnin julkisuudesta päätettäessä, julkisuusratkaisua koskevan väliaikais määräyksen antamisesta ja asian uudelleen käsittelystä. Lähtökohtana olisi, että oikeudenkäynnin julkisuudesta päätettäessä olisi kuultava henkilöä, jonka oikeutta tai etua asia koskee. Vaikka tästä joissakin tilanteissa aiheutuukin lisätyötä ja oikeudenkäynnin julkisuusratkaisun antamisen viivästymistä, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluvan kuulemisperiaatteen syrjäyttämiseksi ei ole perusteita. Mahdollisuus antaa väliaikais määräys tai ottaa jo tehty oikeudenkäynnin julkisuusratkaisu uudelleen käsiteltäväksi antaisi tuomioistuimelle ja asianosaisille tarvittavaa joustoa ja liikkumavaraa kulloistenkin olosuhteiden ja niiden muuttumisen huomioon ottamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ratkaisujen osalta ehdotetaan lakiin otettavaksi omat nykyisistä säännöksistä osittain poikkeavat muutoksenhakusäännökset. Jatkossa oikeudenkäynnin julkisuusratkaisuun haettaisiin muutosta erikseen valittamalla.

Muutoksenhakutie seuraisi pääasian muutoksenhakutietä.

3.2.8. Muut ehdotukset

Ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskevan uuden yleislain lisäksi ehdotukseen sisältyy ehdotus laiksi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamiseksi ja ehdotukset muutoksiksi yhdeksään muuhun lakiin. Muutokset ovat teknisiä, oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevän yleislain muutoksesta johtuvia. Asiakokonaisuuteen kuuluu lisäksi julkisuuslain muuttaminen, joka sisältyy ehdotukseen laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Yleistä

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien säännösten selkeyttäminen laajan julkisuuden varmistamiseksi sisältyy oikeusministeriön oikeusturvaa ja oikeudenkäyntiä koskeviin keskeisiin tavoitteisiin. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelman oikeuspolitiikka-jaksossa todetaan, että lainkäytön avoimuutta lisätään uudistamalla oikeudenkäynnin julkisuuslaki.

Esityksellä pyritään saamaan aikaan yleisille tuomioistuimille ja kansalaisille käyttökelpoiset ja selkeät säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta. Samoin ehdotuksella pyritään lisäämään oikeudenkäyntien julkisuutta nykyisestä takaamalla kuitenkin riittävä yksityisyyden ja muiden salassapidon tarpeessa olevien intressien suoja.

4.2. Taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ehdotusten tavoitteena on selkeyttää sovellettavaa lainsäädäntöä ja lisätä oikeudenkäyntien julkisuutta. Esityksen vaikutukset näin ollen painottuisivat nykyisen oikeustilan muutoksiin, joita on kuvattu edellä. Esityksellä ei olisi suoranaisia taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

Esitykseen sisältyy oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia ratkaisuja koskevat menette-

lysäännökset. Ehdotettujen säännösten mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin jatkossa sitä pyydettyessä tai jos tuomioistuin pitäisi ratkaisun tekemistä tarpeellisenä taikka jos oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä pyydetään tietoa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen ajankohtaistuu käytännössä vain osassa tuomioistuimien käsiteltävinä olevista tapauksista. Lukumääräisesti suurin osa oikeudenkäynneistä ei herätä yleisön mielenkiintoa. Uusien ehdotettujen menettelysäännösten mukaan tuomioistuimien työtaakka näiden julkisuuskysymysten osalta siten periaatteessa vähenisi. Niissä asioissa, joissa oikeudenkäynnin julkisuuskysymys ei käytännössä ajankohtaistuisi, ei tuomioistuimen olisi pakko myöskään tehdä siitä ratkaisua. Ehdotettu sääntely ei näin ollen lisäisi tuomioistuimien työtä.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevassa muutoksenhaussa, jos se koskee viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 33 §:n nojalla muun kuin asianosaisen pyynnöstä tehtyä ratkaisua ja asianosaisenkin pyynnöstä tehtyä ratkaisua, jos se ei liity vielä vireillä olevaan asiaan, noudatetaan hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaista muutoksenhakutietä. Esityksessä ehdotettujen säännösten mukaan muutoksenhaku tapahtuisi aina siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta asianomaisen tuomioistuimen siinä asiassa oikeudenkäynnin aikana tekemään ratkaisuun. Ehdotus tarkoittaisi organisatorisesti sellaista muutosta, että yleisten tuomioistuimien osalta muutoksenhaku ei enää jatkossa noudattaisi hallinto-oikeuslinjaa, vaan muutoksenhaussa noudatettaisiin samaa linjaa kuin haettaessa pääasiasta muutosta. Ehdotettu sääntely ei kuitenkaan merkittävästi muuttaisi hallintotuomioistuimien ja yleisten tuomioistuimien nykyistä työnjakoa.

4.3. Vaikutukset kansalaisiin

Kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta esityksellä voidaan arvioida olevan myönteisiä vaikutuksia. Ehdotus selkeyttäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa sääntelyä yleisissä tuomioistuimissa. Oikeudenkäyntien julkisuus lisääntyisi samalla kun tuomioistuimilla olisi edelleen mahdollisuus

suojata perustuslaissa tarkoitettua yksityisyyden suojaa. Asianosaisten sekä sellaisten sivullisten, joita koskevia tietoja esiintyy oikeudenkäynnissä, mahdollisuudet vaikuttaa oikeudenkäynnissä tehtäviin julkisuusratkaisuihin paranisivat nykyisestä.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset lisäävät ja parantavat kansalaisten ja muiden henkilöiden mahdollisuuksia saada tietoja tuomioistuimien toiminnasta ja niissä käsiteltävistä asioista. Tällä tavoin pyrittäisiin edesauttamaan yleisön luottamuksen säilymistä tuomioistuinelaitokseen. Asianosaisjulkisuutta koskevat aikaisempaa jonkin verran kattavammat säännökset parantavat asianosaisen mahdollisuuksia valvoa omia oikeuksiaan ja etujaan oikeudenkäynnissä. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvä perusvaatimus on oikeudenkäynnin julkisuus. Näin ollen ehdotetulla lainsäädännöllä parannettaisiin myös yleensä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, josta on säädetty perustuslain 21 §:ssä ja kansainvälisissä ihmis-oikeussopimuksissa.

Koska säännöksiä on pyritty selkeyttämään nykyisestä, myös tämä seikka on omiaan parantamaan henkilöiden mahdollisuuksia ymmärtää tuomioistuinelaitoksen toimintaa ja edellytyksiä toimia oikeuksiensa edellyttämällä tavalla. Lisäksi ehdotetuilla säännöksillä lisättäisiin asianosaisen itsensä määräämisvaltaa julkisuuskysymyksissä.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa todetaan, että todistajien suojaa tehostetaan. Tähän ehdotukseen sisältyy säännöksiä, joilla oikeudenkäyntien yleisöjulkisuutta voidaan rajoittaa todistajien suojaamiseksi. Ehdotus näin ollen osaltaan parantaa hallitusohjelmassa tarkoitettua todistajien suojaa.

5. Asian valmistelu

Yleistä viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu lailla viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyvillä laeilla, jotka tulivat voimaan 1 päivänä joulukuuta 1999. Sanotun muutoksen yhteydessä 1 päivänä huhtikuuta 1985 voimaantullutta oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia muutettiin osittain, mutta se jäi pääosiltaan ennalleen. Lakeja säädettäessä eduskunnan hallintovaliokunta ja lakiva-

liokunta korostivat, että oikeudenkäynnin julkisuussäännökset tulee ottaa erikseen omiana asianaan selvitettäväksi ja suoritettavan tutkimuksen perusteella kokonaan uudelleen kirjoitettaviksi (HaVM 31/1998 vp s. 7 ja s. 23 sekä LaVL 13/1998 vp s. 4). Samoin viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevaa lainsäädäntöä eduskunnassa käsiteltäessä oikeusministeriön lakivaliokunnalle toimittamassa muistiossa (9.10.1998) todettiin, että oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tarkoituksena oli kokonaisuudistuksen jälkeen arvioida erikseen, onko silloin ehdotettujen muutosten jälkeen aihetta tarkistaa oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta koskevia säännöksiä.

Oikeusministeriö asetti 24 päivänä toukokuuta 2000 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaksi lainsäädännöksi. Toimikunnan oli toimeksiannon mukaan selvitettävä, voidaanko kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset koota samaan lakiin sekä tässä yhteydessä arvioida sitä, olisiko hallintotuomioistuimia ja yleisiä tuomioistuimia varten laadittava yhteinen vai erillinen säännöstö. Toimikunnan tuli selvittää oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvät näkökohdat sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain muutostarpeet ja tehdä ehdotuksensa niiden ratkaisemiseksi. Toimikunnan oli toimeksiannon mukaan työssään otettava huomioon viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säätämisen yhteydessä käyty keskustelu.

Toimikunta antoi mietintönsä (Oikeusministeriö, Komiteamietintö 2002:1) oikeusministeriölle tammikuussa 2002. Mietinnöstä pyydettiin lausunnot 67 viranomaiselta, tuomioistuimelta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Niistä 54 antoi lausuntonsa. Lausuntotiivistelmä on julkaistu erikseen (Oikeusministeriö, Lausunnot ja selvityksiä 2002:19).

Toimikunnan mietinnöstä saatu lausuntopalaute oli riittävä ja rikosasioiden oikeudenkäynnin julkisuuden osalta pääosin myönteistä. Sen sijaan useissa saaduissa lausunnoissa esitettiin arvostelua hallintolainkäytön näkökulmasta ja arvosteltiin muun muassa sitä, että ehdotuksessa irtauduttiin julkisuuslain soveltamisesta. Lausuntopalautteen johdosta oikeusministeriö asetti 18 päivänä joulukuuta

2002 työryhmän tarkastelemaan oikeudenkäynnin julkisuutta hallintolainkäytön pohjalta. Työryhmä antoi mietintönsä (Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2003:8) oikeusministeriölle kesäkuussa 2003 ja siitäkin pyydettiin lausunnot eri tahoilta (Oikeusministeriö, Lausuntoja ja selvityksiä 2004:2).

Oikeusministeriö asetti 22 marraskuuta 2004 kaksi työryhmää, joista toisen tuli valmistella ehdotus oikeudenkäynnin julkisuutta hallintolainkäytössä koskevaksi lainsäädännöksi ja toisen ehdotus oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmät antoivat mietintönsä oikeusministeriölle kesäkuussa 2005 (Oikeudenkäynnin julkisuus hallintotuomioistuimissa, Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2005:6 ja Oikeudenkäynnin julkisuus yleisissä tuomioistuimissa, Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2005:7). Mietinnoista pyydettiin lausunnot 88 viranomaiselta, tuomioistuimelta, järjestöltä ja asiantuntijalta, joista 81 antoi lausunnon. Lausunnot on julkaistu erikseen (Oikeusministeriö, Lausuntoja ja selvityksiä 2005:23).

Tähän esitykseen sisältyvä ehdotus laiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa on valmisteltu edellä sanottuun oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa selvittäneen työryhmän mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta. Tämän esityksen ja oikeudenkäynnin julkisuutta hallintotuomioistuimissa koskevan esityksen valmistelussa on päädytty siihen, että esitysten perustelujen selkeyden turvaamiseksi on tarkoituksenmukaista antaa yleisiä tuomioistuinta ja hallintotuomioistuinta koskevat esitykset eduskunnalle erillisinä hallituksen esityksinä, mutta samaan aikaan. Tämä johtuu siitä, että ehdotusten lähtökohdat eroavat toisistaan erityisesti suhteessa julkisuuslakiin.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa koskeva yleislakiehdotus ehdotetaan annettavaksi eduskunnalle samanaikaisesti hallintolainkäyttöä koskevan

vastaavan ehdotuksen kanssa. Tällä tavoin oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö uudistuisi kokonaisuudessaan. Nämä ehdotukset liittyvät toisiinsa myös siten, että useimmat muut lakiehdotukset, jotka näihin pääehdotuksiin liittyvät, ovat sillä tavoin yhteisiä, että niissä vähintään viitataan molempiin ehdotuksiin.

Samaan asiakokonaisuuteen liittyy myös oikeushallinnon henkilörekistereitä koskeva sääntely, jota valmistellaan erikseen oikeusministeriön työryhmämietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta (Henkilötietojen käsittely oikeushallinnossa, Oikeusministeriö, Työryhmämietintö 2004:11).

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista

Esitys parantaa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tarkoitettua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen edellytyksiä. Kuten edellä on jo todettu, sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan että KP-sopimuksen 14 artiklaan sisältyy oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sisältyvänä vaatimuksena lähtökohtainen oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin. Oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin on ymmärrettävä laajasti niin, että se tarkoittaa niin suullisen käsittelyn kuin muunkin oikeudenkäynnin julkisuutta. Mainituissa yleissopimuksissa on myös lueteltu ne perusteet, joilla oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan rajoittaa.

Esitykseen sisältyvät oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet vastaisivat edellä mainituissa kansainvälisissä yleissopimuksissa tarkoitettuja perusteita. Tuomioistuimelle yksittäistapauksessa annettu harkintavalta päättää julkisuuden laajuudesta vastaisi ihmisoikeussopimuksista ilmikäyvää periaatetta, että nimenomaan tuomioistuimella tulee olla harkintavalta ratkaista yksityiselämän suojaan ja oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvien näkökohtien painoarvo yksittäistapauksessa. Ehdotetussa laissa yksityiselämän suojaamiseksi esitetyt mahdollisuudet tarvittaessa salata henkilöllisyys ja oikeudenkäynnissä esitettävää aineistoa, toimittaa käsittely suljettuna sekä salata ratkaisu osittain vastaisivat yleissopimuksissa asetettuja vaatimuksia yksityiselämän suojalle.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

1 luku. Yleiset säännökset

Ehdotetun lain 1 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset julkisuusperiaatteesta, lain soveltamisalasta ja lain soveltamisen kannalta keskeisistä määritelmistä.

1 §. *Julkisuusperiaate.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi julkisuusperiaatteen perussäiltöä oikeudenkäynnissä koskeva säännös, josta käytetään jatkossa nimitystä oikeudenkäynnin julkisuusperiaate. Sen mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisia. Ehdotetusta pykälästä kävisi ilmi, että oikeudenkäynnin julkisuusperiaate koskee sekä käsittelyn että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta. Nykyisessä lainsäädännössä oikeudenkäynnin muuhun julkisen vallan toimintaan nähden korostettu julkisuus on tullut esille lähinnä suullisen käsittelyn julkisuutena.

Kun oikeudenkäynneistä kuitenkin suuri osa toimitetaan kokonaan tai pääosin kirjallisessa menettelyssä, oikeudenkäynnin julkisuus käsitettynä pelkästään suullisen käsittelyn korostettuna julkisuutena ei ole riittävällä tavalla turvannut oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumista. Tämän vuoksi nyt ehdotetussa laissa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden taso määriteltäisiin uudelleen ja osittain irtautuen julkisuuslain säännöksistä. Lakiehdotuksessa myös oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta on otettu huomioon oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen edellyttämät vaatimukset. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen merkitys korostuu, kun sekä käsittelyn että asiakirjojen julkisuudesta säädetään samassa laissa ja samalla ehdotettu laki yhdenmukaistaisi käsittelyn ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevat säännökset.

Vaikka oikeudenkäynnin voidaankin katsoa kattavan myös oikeudenkäynnissä syntyvän aineiston, on pykälään selvyuden vuoksi

otettu oikeudenkäynnin rinnalle nimenomainen maininta siitä, että oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuu myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Asian tuleminen esille nimenomaisesti lakitekstissä on tärkeää senkin vuoksi, että ehdotettu laki ilmentää yleisten tuomioistuinten osalta osin uudenlaista ajattelua, jonka mukaan asiakirjan julkisuus oikeudenkäynnissä määräytyy osaksi eri perustein kuin hallinnossa. Oikeudenkäyntiasiakirja määritellään ehdotetussa 3 §:ssä.

Pykälässä toistetaan se perustuslain ja Suomea sitovasti velvoittavien kansainvälisten sopimusten osoittama lähtökohta, että oikeudenkäynnit ovat julkisia. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on oikeus ja mahdollisuus saada tietoja oikeudenkäynneistä, käydä seuraamassa tuomioistuimissa järjestettäviä suullisia käsittelyjä, saada tieto tehdyistä ratkaisuista ja tutustua oikeudenkäynneissä kertyneisiin ja niissä syntyneisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin.

Vaikka oikeudenkäynnin julkisuus onkin pääsääntö, siitä joudutaan joissakin tilanteissa poikkeamaan yhteiskunnan muiden tärkeiden yleisten ja yksityisten etujen vuoksi. Monet näistä eduista ovat yhteydessä joihinkin muihin perusoikeuksiin, kuten yksityiselämän suojaan. Poikkeuksia oikeudenkäynnin julkisuudesta voidaan säätää vain lailla. Poikkeusten on oltava perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltäviä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa säänteleväksi perustuslain 21 §:n 2 momentissa säädettyä perusoikeutta toteuttavaksi yleislaiksi. Muussa lainsäädännössä olevat oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset olisivat ehdotettuun lakiin nähden erityislain asemassa ja siten syrjäyttäisivät ehdotetussa laissa olevat vastaavat säännökset.

Sen sijaan suhteessa julkisuuslakiin ehdotettu laki olisi erityislain asemassa. Julkisuuslain säännökset syrjäytyisivät siten siltä osin kuin ehdotetussa laissa on asiaa koskeva ni-

menomainen säännös. Julkisuuslain säännöksiä olisi kuitenkin sovellettava ehdotetun lain rinnalla täydentävästi siltä osin kuin ehdotetussa laissa ei nimenomaisesti toisin säädetä. Tämä ilmenisi ehdotetun lain 2 §:n 3 mom:sta.

Esimerkkinä julkisuuslain ja ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa sääntelevän lain välisestä suhteesta voidaan mainita seuraavat tilanteet. Ehdotetussa laissa olisi erikseen salassapitoaikaa koskeva säännös (11 §). Koska ehdotettu laki on asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten osalta erityislain asemassa suhteessa julkisuuslakiin, seuraa tästä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajan pituuteen ei sovellettaisi julkisuuslain vastaavia säännöksiä. Toisaalta oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta tulisivat sovellettaviksi esimerkiksi julkisuuslain 5 luvun säännökset viranomaisen velvollisuudesta edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa, koska vastaavia säännöksiä ei sisälly ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

2 §. Lain soveltamisala. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa sääntelyssä on päädytty edellä yleisperusteluissa mainituista syistä siihen ratkaisuun, että yleisille tuomioistuimille ja hallintotuomioistuimille säädetään omat oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat lait. Ehdotettua lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa sovellettaisiin pykälän *1 momentin* mukaan valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, hovioikeudessa, kärjäoikeudessa ja sotaoikeudessa.

Pykälän *2 momentin* mukaan lakia sovellettaisiin myös niihin työtuomioistuimissa ja markkinaoikeudessa käsiteltäviin asioihin, joihin ei sovelleta hallintolainkäyttölakia (586/1996). Sen sijaan silloin, kun asian käsittelyssä työtuomioistuimissa tai markkinaoikeudessa sovelletaan hallintolainkäyttölakia, sovellettaisiin oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annettavaa lakia.

Ehdotetun *3 momentin* mukaan lain soveltamisalaan kuuluviin asioihin sovellettaisiin täydentävästi julkisuuslakia siltä osin kuin ehdotetussa laissa ei toisin säädetä.

Kuten 1 §:n perusteluissa on esitetty, ehdotettu laki on tarkoitettu oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa säänteleväksi yleislaiksi.

Suhteessa julkisuuslakiin ehdotettu laki olisi erityislain asemassa, joka tarkoittaisi sitä, että julkisuuslain säännökset syrjäytyisivät aina siltä osin kuin samasta asiasta säädettäisiin nimenomaisesti oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Jos taas jostakin kysymyksestä ei ehdotetussa laissa olisi nimenomaista säännöstä, sovellettaisiin siinä tapauksessa julkisuuslakia. Vaikka tämä julkisuuslain ja ehdotetun lain keskinäinen suhde ja soveltaminen tapahtuisi näin yleisten laintulkintaa koskevien oppien mukaan ilman laissa olevaa nimenomaista säännöstäkin, on selkeyden vuoksi ja asiasta syntyvien epäselvyyksien välttämiseksi ehdotettuun pykälään otettu täydentävänä säännöksenä viittaus julkisuuslakiin.

Ehdotuksessa on lähdetty siitä perusratkaisusta, että ehdotettuun lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa otetaan oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat omat säännökset ja irtaudutaan niiden osalta yleisestä kaikkien viranomaisten asiakirjoja koskevasta sääntelystä ja siinä omaksutusta asiakirjojen julkisuustasosta. Omaksutusta perusratkaisusta johtuen julkisuuslain soveltaminen yleisissä tuomioistuimissa ja sen merkitys oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisessa vähenisi ehdotetun lain voimaan tullessa merkittävästi. Useat julkisuuslain säännökset ja kokonaiset luvutkin tulisivat jatkossa kuitenkin edelleen sovellettavaksi sekä oikeudenkäynneissä että tuomioistuinten toiminnassa yleisemminkin.

Julkisuuslain säännöksistä tulisivat jatkossa yleisissä tuomioistuimissa sovellettaviksi siten esimerkiksi 12 §:n säännös oikeudesta saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta, 13 §:n säännökset asiakirjan pyytämisestä, 14 §:n 4 momentin käsittelyaikoja koskevat säännökset, 15 §:n säännökset asiakirjan pyytämistä koskevan asian siirtämisestä toiselle viranomaiselle, 5 luvun säännökset viranomaisen velvollisuuksista edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa, 22 §:n säännökset asiakirjasalaisuudesta, 23 §:n säännökset vaitiovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta täydennettynä ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain 18 §:n salassapitovelvollisuutta koskevalla säännöksellä, 25 §:n säännökset salassapito- ja luokitusmerkinnästä, 26 §:n säännökset yleisistä perusteista salassa pidettävän tiedon antami-

seen, 27 §:n säännökset arkistoon siirrettyjen asiakirjojen antamisesta, 28 §:n säännökset viranomaisen luvasta salassa pidettävän asiakirjan saamiseen, 29 §:n säännökset salassa pidettävien tietojen antamisesta toiselle viranomaiselle, 30 §:n säännökset salassa pidettävien tietojen antamisesta ulkomaan viranomaiselle ja kansainväliselle toimielimelle sekä 32 §:n säännös vaihtolovelvollisuudesta poikkeamisesta ja sen lakkaamisesta.

3 §. Määritelmät. Ehdotetussa pykälässä määriteltäisiin lain keskeiset käsitteet. Pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan ehdotetussa laissa oikeudenkäynnillä tarkoitetaan asian suullista ja kirjallista käsittelyä sekä tuomioistuimen neuvottelua. Pääsääntöisesti oikeudenkäynnit tulevat tuomioistuimissa vireille kirjallisesti joko hakemuksen tai muun asiakirjan saapuessa tuomioistuimelle. Asian luonteesta ja sovellettavasta menettelymuodosta riippuen asian käsittely voi sisältää sekä kirjallisia että suullisia vaiheita. Yleisissä tuomioistuimissa oikeudenkäyntiin on perinteisesti kuulunut pääsääntöisesti jossakin vaiheessa suullinen käsittely, vaikkakin kirjallisen käsittelyn käyttöala on viime aikoina laajentunut. Sen korostamiseksi, että ehdotetussa laissa säädeltävä oikeudenkäynnin julkisuus kattaa oikeudenkäynnin sekä sen kirjallisessa että suullisessa muodossa, momentin *1 kohdassa* nimenomaisesti mainittaisiin molemmat menettelymuodot.

Suullinen käsittely kirjalliseen menettelymuotoon verrattuna jo sellaisenaan korostaa oikeudenkäynnin julkista luonnetta ja mahdollistaa yleisölle oikeudenkäynnin helpomman seuraamisen. Kirjallisen käsittelyn seuraaminen on vaikeampaa. Vaikka kirjallisen menettelyn julkisuutta esitetäänkin laajennettavaksi ja julkisuusperiaate yleisperusteluissa kerrotulla tavalla ulotetaan entistä laajemmin myös kirjalliseen menettelyyn, pelkästään kirjallisessa menettelyssä käytävät oikeudenkäynnit eivät uuden lain myötäkään kuitenkaan tosiasiallisesti olisi yhtä julkisia kuin oikeudenkäynnit, joissa järjestetään suullinen käsittely.

Selvyyden vuoksi momentin *1* kohtaan on otettu maininta siitä, että myös tuomioistuimen neuvottelu on osa oikeudenkäyntiä, vaikka asianosaisilla ja yleisöllä ei jäljempänä mainituista syistä olekaan oikeutta olla läsnä tuomioistuimen neuvottelussa tai saada

sen sisällöstä tietoa.

Momentin *2 kohdassa* määriteltäisiin suullinen käsittely. Ehdotetun lain systematiikassa oikeudenkäynnin julkisuus toteutuisi pääasiassa joko oikeudenkäyntiasiakirjojen tai suullisen käsittelyn julkisuuden kautta. Tämän vuoksi on tarpeen määritellä, mitä suullisella käsittelyllä tarkoitetaan. Säännös ei tarkoittaisi asiallista muutosta nykyiseen oikeustilaan.

Käsite ”suullinen käsittely” tarkoittaisi vain sellaista oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on läsnäolo-oikeus tai jossa muutoin kuultaisiin jotakuta henkilökohtaisesti. Suullisella käsittelyllä tarkoitettaisiin siten esimerkiksi riita-, hakemus- tai rikosasian valmistelustuntoa, pääkäsittelyä, katselmuksilaisuutta tai todisteiden vastaanottamista pääkäsittelyn ulkopuolella. Ehdotetussa säännöksessä on siten pyritty kattavasti sääntelemään kaikki suullista käsittelyä koskevat tilanteet, riippumatta siitä, millä termillä käsittelyä kulloinkin kutsutaan.

Momentin *3 kohdassa* määriteltäisiin suullisen käsittelyn vastakohtana kirjallinen käsittely. Ehdotetun säännöksen mukaan kirjallisella käsittelyllä tarkoitetaan esittelyä tai muuta oikeudenkäynnin vaihetta, joka perustuu pelkästään kirjalliseen oikeudenkäyntiaineistoon. Asianosaisilla tai yleisöllä ei jatkossakaan olisi oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnin yhteydessä toimitettavassa tuomioistuimen sisäisessä suullisessa esittelyssä, joka on säännönmukainen käsittelyvaihe hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa. Esittelystä ilman suullista käsittelyä ratkaistavissa asioissa oikeudenkäynnin julkisuus toteutuisi siten perustietojen, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisun julkisuutena.

Momentin *4 kohdassa* määriteltäisiin, mitä ehdotetussa laissa tarkoitetaan tuomioistuimen neuvottelulla. Määritelmän mukaan tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan tuomioistuimen jäsenten ja esittelijän ratkaisun tekemistä varten käymiä neuvotteluja. Tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan siten niitä tilanteita, joissa tuomioistuimen jäsenet ja mahdolliset esittelijät harkitsevat joko pääasiassa tehtävän ratkaisun sisältöä tai menettelyyn liittyvien kysymysten ratkaisemista. Näiden neuvottelujen salassapidosta säädetään ehdotetun lain *23 §:ssä* ja neuvottelujen sisältöä koskevia tietoja sisältävien

oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdassa.

Tuomioistuimen neuvottelu -käsitteen piiriin ei siten kuulu pelkästään pääasiassa annettavan ratkaisun harkitsemiseksi oikeudenkäynnin päätteeksi käytävä neuvottelu, jota oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n mukaan kutsutaan päätösneuvotteluksi. Tämän lisäksi käsitteen piiriin kuuluvat myös kaikki muut neuvottelut, joita tuomioistuimen sisällä käydään oikeudenkäynnin kuluessa ja jotka liittyvät jollain tavalla itse oikeudenkäyntiin ja sen kuluessa tehtäviin ratkaisuihin tai pääasiassa tehtävään ratkaisuun. Tuomioistuimen neuvottelu voidaan toteuttaa perinteisen kaikkien oikeuden jäsenten ja esittelijän läsnä ollessa tapahtuvan keskustelun lisäksi myös muulla tavoin, esimerkiksi sähköpostiviestien välityksellä.

Momentin 5 kohdassa määriteltäisiin oikeudenkäyntiasiakirja. Ehdotetun lain mukaan julkisuusperiaate toteutuu myös oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutena. Sen vuoksi ja erotukseksi muusta asiakirjasta on tärkeää määritellä oikeudenkäyntiasiakirja. Oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin ehdotetussa laissa tiettyyn yksittäiseen oikeudenkäyntiin liittyvää, tuomioistuimelle toimitettua tai siellä laadittua asiakirjaa.

Ehdotetussa laissa luovuttaisiin käyttämästä nykyisessä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa olevaa oikeudenkäyntiaineiston käsitettä. Käsitteen sisältö ei kaikissa tilanteissa ole selvä, ja sitä on yleisissä tuomioistuimissa käytetty myös asiakirjojen luokittelemisessa ratkaisussa huomioon otettavaan ja muuhun asiakirja-aineistoon, jolla jaottelulla taas ei oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamisen kannalta ole merkitystä. Tällaista julkisuuden kannalta epäselvyyttä aiheuttavaa luokittelua on käytetty esimerkiksi rikosasioissa esitutkintapöytäkirjojen osalta. Ehdotettu oikeudenkäyntiasiakirjan käsite on siten ulottuvuudeltaan laajempi kuin esimerkiksi se ”laillinen oikeudenkäyntiaineisto”, jota tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 2 §:ssä tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 2 §:ssä. Se pitää sisällään myös sellaista aineistoa, jota ei sellaisenaan oteta huomioon asiaa tuomioistuimessa ratkaistaessa (esimerkiksi esitutkintapöytäkirjat, jos niihin ei ole pääkäsitellyssä vedottu).

Määritelmästä johtuisi, että asiakirjan luonne oikeudenkäyntiasiakirjana säilyy senkin jälkeen, kun asia ei ole enää tuomioistuimessa vireillä, ja siihen sovellettaisiin siten tämänkin jälkeen oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksiä. On huomattava, että oikeudenkäyntiasiakirjalla tarkoitettaisiin vain asiakirjoja, jotka ovat tuomioistuimen hallussa nimenomaisesti oikeudenkäyntiä varten. Samoista asiakirjoista saattaa olla muita kappaleita, kuten esimerkiksi jäljennöksiä, myös muiden viranomaisten hallussa. Ehdotettu laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ei kuitenkaan tulisi sovellettavaksi muussa viranomaisessa näidenkään asiakirjojen osalta, vaan julkisuus määräytyisi julkisuuslain tai muun erityislainsäädännön perusteella siitä huolimatta, että sama asiakirja on tuomioistuimen hallussa oikeudenkäyntiasiakirjana. Asiakirjaan ei tulisi sovellettavaksi ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki siinäkään tilanteessa, että asiakirja on ollut tuomioistuimen hallussa, mutta se on palautettu esimerkiksi tarpeettomana takaisin asianosaiselle ilman, että sitä käsitellään enemmälti.

Sen sijaan tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiasiakirjat siirretään oikeudenkäynnin päättyttyä säilytettäväksi ja arkistoitavaksi muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle, oikeudenkäyntiasiakirjojen status ei muuttuisi, vaikka ne eivät enää olisikaan tuomioistuimen hallussa.

Joissakin tilanteissa oikeudenkäynti tulee vireille silloin, kun asiakirjat (esimerkiksi valituskirjelmä) toimitetaan muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle. Näin menetellään esimerkiksi käräjäoikeuksissa käsiteltävissä maa- ja metsätalouden asioissa ja vankien kurinpitovalitusasioissa. Oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmästä seuraisi, että noihin asiakirjoihin ei voitaisi soveltaa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia säännöksiä ennen kuin ne ovat saapuneet tuomioistuimelle.

Asiakirja tulisi olla toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa, jotta se olisi oikeudenkäyntiasiakirja. Pykälässä ehdotetulla viittauksella julkisuuslain 5 §:n 1 ja 2 momenttiin varmistettaisiin se, että oikeudenkäyntiasiakirjan käsite oikeudenkäynnissä olisi muutoin yhteneväinen tuon lain asiakirjamäärittelyn kanssa. Julkisuuslain

5 §:ssä määritellään asiakirjan käsite kattavasti.

Määrittely kattaa sekä perinteiset asiakirjat että sähköiset asiakirjat ja muut apuvälinein selville saatavissa olevat asiakirjat. Asiakirjan määrittely on tehty mahdollisimman välineneutraaliksi, joka tarkoittaa sitä, että julkisuuslain säännöksiä sovelletaan riippumatta siitä, minkälaiselle alustalle ja minkälaisin menetelmin informaatio talletetaan ja millä menetelmillä se saadaan selville. Viittaussäännöksen johdosta myös oikeudenkäyntiasiakirjan määrittely olisi välineneutraali. Julkisuuslaissa määritellään asiakirjan lisäksi myös viranomaisen asiakirja ja viittaussäännöksen johdosta oikeudenkäyntiasiakirja katkaisi tämänkin määritelmän.

Tyypillisiä tuomioistuimelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja olisivat erilaiset hakemukset, haastehakemukset, valituskirjelmät ja niihin annetut vastaukset sekä lausunnot niihin liitettyine asiakirjoineen. Oikeudenkäyntiasiakirjoja olisivat myös tuomioistuimelle todisteina toimitetut asiakirjat, valokuvat, ääninauhat ja videotallenteet. Tuomioistuimessa laadittuja oikeudenkäyntiasiakirjoja olisivat esimerkiksi tuomioistuinten laatimat lausuma-, täydennys- ja selvityspyynnöt, pöytäkirjat sekä tuomiot ja päätökset. Oikeudenkäyntiasiakirjan käsite pitäisi sisällään myös esimerkiksi todistelun talentamisessa syntyneet ääninauhat ja mahdolliset videotallenteet.

Sen sijaan tuomioistuimen muussa toiminnassa, kuten sen hallinnossa, syntyneet ja kertyneet asiakirjat eivät olisi oikeudenkäyntiasiakirjoja eikä niihin siten sovellettaisi ehdotettua lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, vaan julkisuus määräytyisi julkisuuslain ja muun erityislainsäädännön mukaan.

Momentin 5 kohdan toisen lauseen mukaan oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan olisi tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset, joita laatija ei vielä ole antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten. Säännös vastaa julkisuuslain 5 §:n 3 momentin 2 kohtaa.

On tavallista, että tuomioistuimessa tehdään tuomion laadintaa varten esimerkiksi yhteenvetoluonnoksia, muistiinpanoja istuntopöytäkirjoissa esitetyistä puheenvuoroista sekä esittelymuistiokonsepteja. Tällaiset asia-

kirjat, joita ei ole tarkoitettu asian käsittelyn perustaksi vaan lähinnä käsittelyn apuvälineiksi, eivät olisi oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Samalla tavoin kuin julkisuuslain 5 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaan on laita viranomaisen asiakirjan osalta, muistiinpanot tai luonnokset tulisivat oikeudenkäyntiasiakirjan määritelmän ja sitä myötä lain soveltamisalan piiriin vain silloin, jos ne olisi annettu asian esittelyä tai muuta käsittelyä varten. Edellytyksenä siis olisi, että asiakirja on irtaantunut valmistelijalta ja siirtynyt esimerkiksi asiasta päättävälle tuomarille tai asianosaisille. Se että esimerkiksi asian esittelijä antaa alustavan luonnoksen asian ratkaisevalle tuomarille tarkemman ohjauksen saamiseksi tai asiasta käytävää keskustelua varten, ei merkitsisi vielä asiakirjan tuleamista lain soveltamisalan piiriin. Jos näihin oikeudenkäyntiasiakirjan käsitteen ulkopuolelle jääviin asiakirjoihin sisältyy salassa pidettäviä tietoja, asiakirjaan tulisi sovellettavaksi ehdotetun 2 §:n 3 momentin viittaussäännöksen nojalla julkisuuslain 5 §:n 5 momentin perusteella tuon lain salassapitosäännökset samoin kuin ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdan ja 23 §:n säännökset neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien seikkojen salassapidosta.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan, mitä oikeudenkäyntiasiakirjasta tässä laissa säädetään, koskisi myös esineen julkisuutta. Asiallisesti lainkohta vastaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 1 momentin viimeistä virkettä siltä osin kuin siinä tarkoitettu oikeudenkäyntiaineisto ei kuuluisi nyt ehdotetun oikeudenkäyntiasiakirjan määrittelyn piiriin. Käytännössä kysymys voisi olla erilaisista todistelua varten tuomioistuimeen tuoduista tai katselmuksen kohteena olevista esineistä.

2 luku. Tiedot oikeudenkäynnistä

Yleistä. Luku sisältää muihin säännöksiin nähden ensisijaiset ja tyhjentävät säännökset oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuudesta. Oikeudenkäynnin korostetun julkisuusvaatimuksen vuoksi oikeudenkäynnin vireilläoloa koskevien tietojen on oltava julkisia vain vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Asianosaisen oikeusturvan kannalta

on tärkeää, että oikeudenkäynnin olemassaoloa ei voida salata. Oikeudenkäynnin julkisuuden muidenkin tavoitteiden toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että myös yleisöllä on mahdollisuus saada tietää, millaisia oikeudenkäyntejä on tai on ollut vireillä ja ketkä niissä ovat asianosaisia. Lisäksi perustiedot oikeudenkäynnistä sisältävät tavallisesti vain sen luonteista tietoa, ettei niiden julkisuuden voida ylipäättään sanoa loukkaavan yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta on ehdotukseen otettu omat säännökset.

Oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tuloa ei, toisin kuin nykyisessä laissa, kytketäisi siihen hetkeen, milloin merkinnät tiedoista tehdään diaariin tai muuhun hakemistoon. Tiedot olisivat siten julkisia välittömästi jutun tultua vireille tuomioistuimessa riippumatta siitä, onko niistä tehty merkintöjä diaariin tai muuhun hakemistoon. Julkisuuden käytännön toteuttamisessa diaari- ja vastaavilla muilla merkinnöillä olisi kuitenkin edelleen tärkeä merkitys. Hyvään tiedonhallintatapaan kuuluu myös tuomioistuimissa se, että julkiset oikeudenkäynnin perustiedot merkitään viivytyksettä ja täsmällisesti asianmukaisesti diaareihin ja hakemistoihin.

Esityksen mukaiset säännökset merkitsisivät sitä, että oikeudenkäynnin perustietojen julkisuuteen eivät vaikuttaisi ehdotetussa laissa, julkisuuslaissa tai muissa laeissa olevat säännökset suullisen käsittelyn tai asiakirjojen salassapidosta. Tuomioistuinten diaarit ovat nykyisin yleensä teknisesti osa atk-pohjaisia asiankäsittelyjärjestelmiä, joilla käsiteltävän asian diariointiin lisäksi esimerkiksi hallinnoidaan jutun kulkua tuomioistuimessa, tuotetaan erilaisia asian käsittelyssä tarvittavia asiakirjoja ja välitetään erilaisia ilmoituksia muille viranomaisille. Asiankäsittelyjärjestelmissä oleviin muihin kuin oikeudenkäynnin perustietoihin salassapitosäännökset tulisivat normaaliin tapaan sovellettaviksi.

4 §. Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus. Ehdotetun pykälän mukaan oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot eli tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asianosaisen henkilöllisyydestä, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta olisivat julkisia. Perustietojen julkisuus-

desta voitaisiin poiketa ehdotetun lain 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa tuomioistuin voisi määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä.

Yleisöllä on korkeimmassa oikeudessa ja hovioikeuksissa mahdollisuus selailta sähköisessä muodossa olevia tuomioistuinten julkisia diaaritietoja niiden kirjaamoissa sijaitsevilla asiakaspäätteillä. Tietojen selaimista varten on luotu tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmä Kyösti. Järjestelmä sisältää tuomioistuinten diaariin kirjattujen asioiden perustiedot, asianosaisten nimet sekä tiedot asioiden käsittelyvaiheista ja asioiden ratkaisutiedot. Julkiseen diaariin merkityjä asioita voi selailta ja hakea diaarinumeron ja ratkaisupäivän perusteella. Tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön myöhemmin myös kärjäoikeuksissa.

Edellä kuvatun niin sanotun valtakunnallisen julkisdiaarin käytettävyyden kannalta on tärkeää, että yleisöllä on oikeus saada tieto siitä, missä tuomioistuimessa asiaa käsitellään. Aikaisemmin, kun diaaritietoja koskevat kyselyt kohdistuivat yksittäisiin tuomioistuimiin, tieto asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta oli ilman muuta julkinen. Tapahtuneen kehityksen huomioon ottamiseksi pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen maininta siitä, että tieto asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta on julkinen.

Ehdotetun pykälän mukaan myös tieto asianosaisen henkilöllisyydestä olisi julkinen. Nykyisessä laissa julkisena henkilöllisyyttä koskevana tietona on mainittu pelkästään asianosaisen nimi. Lainkohdan alkuperäisen asun mukaan tiedot oli annettava paitsi asianosaisen nimestä, myös ammatista ja asuinpaikasta. Ehdotuksessa on omaksuttu sellainen lähtökohta, että asianosaisesta ovat julkisia sellaiset ja niin laajat tiedot, kuin on tarpeen asianosaisen henkilöllisyyden tarkaksi yksilöimiseksi. Koska niin sanottujen diaaritietojen käytettävyys ja saatavuus on käytöön otetun tuomioistuinten kyselykäyttöjärjestelmän johdosta ratkaisevasti parantunut, on entistäkin tärkeämpää, että asianosaisten henkilöllisyydestä on tarvittaessa saatavilla niin täsmälliset tiedot, ettei väärinkäsityksiä voi syntyä. Tapauskohtaisesti ratkeaisi se, kuinka laajat asianosaisen henkilöllisyyden

yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot olisivat. Usein pelkkä asianosaisen nimi riittäisi. Joissakin tapauksissa asianosaisen yksilöimiseksi olisivat myös eräät lisätiedot julkisia. Näitä voisivat olla esimerkiksi asianosaisen kotipaikka ja syntymäaika. Sen sijaan asianosaisen osoite tai muut yhteystiedot eivät kuuluisi pykälässä tarkoitettuihin oikeudenkäynnin perustietoihin. Näin ollen niiden osalta voisivat tulla sovellettavaksi julkisuuslain salassapitosäännökset (julkisuuslain 11 §:n 2 mom:n 7 kohta ja 24 §:n 1 mom:n 31 kohta).

Tuomioistuimen diaari muodostaa henkilötietolaissa (523/1999) tarkoitetun henkilörekisterin, joten asiakirjarekisteriin merkittyjen tietojen käsittelyssä sovellettaisiin myös henkilötietolain säännöksiä. Tietojen antamisessa diaarista sovellettaisiin myös julkisuuslain 16 §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jollei laissa ole toisin erikseen säädetty, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.

Kopion antamiseen viranomaisen henkilörekisteristä vaikuttaa merkittävästi se, mihin käyttötarkoitukseen tietoja pyydetään. Henkilötietolaki ei rajoita tavanomaisiin henkilökohtaisiin tarkoituksiin tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä (henkilötietolain 2 §:n 3 mom) eikä tiedotusvälineitä tai muuta ilmaisuvapauden käyttöä varten tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä (henkilötietolain 2 §:n 5 mom). Henkilötietoja voidaan siten luovuttaa kopioina näitä tarkoituksia varten. Muissa tapauksissa tietoja luovutettaessa on selvitettävä, onko tietojen pyytäjällä oikeus henkilötietolain säännösten perusteella tallettaa ja käyttää pyydettyjä tietoja. Henkilötietolain 13 §:n 4 momentti rajoittaa henkilötunnuksen merkitsemistä tulosteisiin. Henkilötunnuksia voidaan siten antaa vain, jos luovutuksensaajalla on oikeus käsitellä sitä henkilötietolain 13 §:n 1—3 momentin perusteella.

Nykyisen lain tapaan myös asian laatu koskeva tieto olisi ehdotuksen mukaan julkinen. Joissakin tilanteissa oikeuskäytännössä tulkinnanvaraisuutta on syntynyt siitä, mitä käsitteellä ”asian laatu” tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tulkinnanvaraisuuden poistami-

seksi ehdotukseen on otettu täsmennys. Ehdotuksen mukaan tieto asian yksilöidystä laadusta olisi julkinen. Riittävää ei siten enää olisi, että ilmoitetaan yleisesti esimerkiksi asian prosessilajina rikosasia, riita-asia, hakemusasia, muutoksenhakemus tai pakkokeinoasia. Asian laatu olisi yksilöitävä niin tarkasti, että tosiasiallisesti tiedetään, millaisesta asiasta on kysymys. Nykyisin tuomioistuimissa annetaan kullekin asialle oma asianimike. Asianimikkeitä on käytössä satoja. Nykykäytännön mukaisesti asialle annettavan asianimikkeen ilmoittaminen yleensä täyttäisi lainkohdan vaatimuksen asian yksilöivän laadun ilmoittamisesta. Esimerkiksi pakkokeinoasiassa asian laatua ei olisi yksilöity riittävästi vielä silloin, kun ilmoitettiin, mistä pakkokeinosta on kysymys. Asian yksilöinti edellyttäisi lisäksi, että ilmoitettiin pakkokeinovaatimuksen perusteena oleva rikos tai rikosnimike. Myös apulaisoikeuskansleri on 16.9.2003 antamassaan ratkaisussa (386/1/02) perustellusti katsonut, että pakkokeinoasiassa olisi ollut oikeudellisesti perusteltua merkitä diaariin kysymyksessä olevan väitetyn rikoksen nimi, koska rikosnimikkeen ilmoittaminen auttaa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden yksilöinnissä. Menettelyllä helpotetaan siten esimerkiksi tiedotusvälineiden mahdollisuutta seurata käsiteltävä nä olevia asioita.

Asian käsittelyvaiheiden julkisuutta ehdotetaan laajennettavaksi istuntoajankohdan ja -paikan lisäksi myös muihin asian käsittelyn vaiheisiin. Tämä tarkoittaisi sitä, että julkista olisi suullisen käsittelyn ajankohdan ja käsittelypaikan lisäksi tieto siitä, missä vaiheessa asian käsittely kulloinkin on ja millaisia prosessitoimia siinä on tehty. Julkista olisi siten esimerkiksi tieto siitä, että haastehakemusta tai hakemusta on pyydetty täydentämään. Samoin esimerkiksi tieto vastauksen tai lausuman pyytämisestä, muista suoritetuista välitoimista, katselmus- ja esittelyajankohdista sekä tehdyistä ratkaisuista olisi julkinen. Nykyisinkin nämä tiedot on jo pääsääntöisesti kirjattu tuomioistuimien diaareihin eikä niitä ole salattu. Ehdotus ei siten merkitsisi suurta muutosta vallitsevaan käytäntöön, mutta korostaisi entisestään oikeudenkäyntimenettelyn läpinäkyvyyttä.

5 §. *Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta.* Ehdotetun

pykälän 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot tulevat julkisiksi heti, jollei 2 momentista muuta johdu. Perustietojen tuleminen julkisiksi ”heti” tarkoittaa, että merkitystä ei olisi sillä, onko näitä tietoja kirjattu diaariin tai missä muodossa ne ovat. Esimerkiksi tuomarin tekemä ratkaisu väli-toimesta tai muusta asian käsittelyvaiheisiin liittyvästä seikasta olisi julkinen heti, kun ratkaisu on tehty, vaikka ratkaisua ei olisi vielä kirjattu tai saatettu asiakirjamuotoon.

Ehdotettu säännös tarkoittaisi myös sitä, että tietyissä tilanteissa perustiedot olisivat julkisia jo ennen kuin ne olisivat tuomioistuimen hallussa. Joissakin asiaryhmissä oikeudenkäynti nimittäin tulee vireille siten, että hakemus tai valituskirjelmä toimitetaan muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 234 § ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 7 luvun 3 §. Perustiedot olisivat näissä tilanteissa julkisia jo silloin, kun asiakirjat olisivat muun viranomaisen kuin tuomioistuimen hallussa. Nämä viranomaiset olisivat velvollisia huolehtimaan julkisuuden käytännön toteuttamisesta ja toteutumisesta esimerkiksi tietojärjestelmiä laatiessaan.

Poikkeuksena pääsäännöstä, jonka mukaan perustiedot tulisivat julkisiksi heti, olisivat niin sanotut salaiset pakkokeinot. Ehdotettu 2 momentin säännös vastaa nykyisin voimassa olevaa OikJulkL 2 §:n 1 momentin (526/2005) säännöstä.

Pakkokeinolain 5 a luvussa säädetään telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta. Näiden pakkokeinojen tavoite edellyttää käytännössä sitä, että pakkokeinon kohteena olevalle rikoksesta epäillylle ei ilmoiteta pakkokeinon käytöstä eikä asian käsittely tuomioistuimessa tule julkiseksi ennen kuin pakkokeinon käyttämisen tavoitteet on saavutettu. Pakkokeinolain 5 a luvun 11 § sisältää säännökset siitä, milloin pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava epäillylle. Jatkossakin tämä olisi se ajankohta, jolloin mainitussa luvussa tarkoitetuissa asioissa oikeudenkäynnin perustiedot tulisivat julkisiksi.

Myös poliisilaissa ja tullilaissa säädetään pakkokeinolain 5 a luvussa säädettyjä salaisia pakkokeinoja vastaavista poliisi- ja tullitoimenpiteistä, jotka voivat tulla tuomiois-

tuimen käsiteltäviksi. Tuomioistuimessa käsitellään poliisilain 32 b §:ssä (21/2001) ja tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua televalvontaa tai teknistä tarkkailua koskevia asioita. Näidenkään asioiden tuomioistuin käsittelyssä rikoksesta epäiltyä tai pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla, joten pakkokeinon tarkoituksen saavuttamiseksi oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tuleminen olisi välttämätöntä määrittää siihen ajankohtaan, jolloin pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle. Jos tällaista ilmoitusvelvollisuutta ei ole, oikeudenkäynnin perustiedot eivät tulisi julkisiksi.

Nykyisen OikJulkL 2 §:n 1 momentin mukaan momentissa tarkoitettua pakkokeinojen perustietojen julkiseksi tuleminen ajankohdasta tuomioistuin voi päättää toisin. Tähän säännökseen esitetään tehtäväksi se tarkennus, että tuomioistuimella on harkintavaltaa ainoastaan julkiseksi tulon ajankohdan aikaistamisessa, muttei sen myöhentämisessä.

Ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettujen asioiden osalta tuomioistuin ei ennen perustietojen julkiseksi tuleamista voisi antaa tietoa edes siitä, onko asia tuomioistuimessa vireillä vai ei.

6 §. Henkilöllisyyden määrittäminen salassa pidettäväksi. Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuin voisi määrätä oikeudenkäynnin asianosaisen henkilöllisyyden salassa pidettäväksi kahdessa eri tapauksessa. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voisi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden sellaisessa rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Tältä osin ehdotus vastaa voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 §:n 2 momentin säännöstä, jonka mukaan tällaisissa asioissa tieto asianomistajan henkilöllisyydestä voidaan jättää antamatta. Rikosasioita, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, ovat lähinnä rikoslain 20 luvussa säädetty seksuaalirikokset. Säännöksellä halutaan suojata rikoksen uhria ja estää se, että hänelle tulisi rikoksen aiheuttaman nöyryytyksen ja muun kärsimyksen lisäksi oikeudenkäynnin julkisuudesta johtuvia kohtuuttomia lisäseuraamuksia.

Asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen olisi poikkeus pääsääntönä olevaan julkisuuteen nähden. Asianomistajan henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi ei olisi ehdotuksen mukaan automaattista säännöksen kattamissa rikosasioissa, vaan edellyttäisi tapauskohtaista harkintaa. Harkinnassa olisi otettava huomioon esimerkiksi tiedon julkisuudesta asianomistajalle aiheutuva haitta verrattuna tapauskohtaiseen vaatimukseen oikeudenkäynnin julkisuudesta.

Ehdotetun momentin 2 kohdan mukainen toinen poikkeus asianosaisen henkilöllisyyden julkisuudesta koskisi turvapaikanhakijan henkilöllisyyttä silloin, kun tuomioistuimessa käsitellään ulkomaalaislain mukaista säilöön ottamista koskevaa asiaa. Näissä asioissa saattaa olla kysymys turvapaikanhakijan tai hänen läheistensä hengestä tai terveydestä, jotka ovat perustuslain 7 §:n säännöksellä turvattuja. Tällaisessa tilanteessa oikeudenkäynnin julkisuudesta on muiden perusoikeuksien suojaamiseksi tingittävä.

Ehdotettu 2 kohdan mukainen salassapitosäännös perustuisi salassapito-olettamaan. Tältä osin salassapitosäännös vastaisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24 kohdan mukaista salassapitosäännöstä. Turvapaikanhakijan henkilöllisyyden julkistaminen edellyttäisi siten, että on ilmeistä, että tiedon antamisesta ei aiheutuisi haitallisia vaikutuksia hakijan tai tämän läheisen turvallisuudelle. Läheisillä tarkoitetaan esimerkiksi hakijan perheenjäseniä ja muita sukulaisia lähtö- tai muussa maassa. On huomattava, että tässä käytetty läheisen käsite ei ole sama kuin ehdotetun lain 20 §:ssä käytetty rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentin mukainen läheisen määritelmä, vaan se voisi ulottua tapauskohtaisesti pidemmällekin.

Henkilöllisyyttä koskevien tietojen salassapito olisi mahdollista riippumatta siitä, pyydetäänkö salassapitoa vai ei. Kysymyksessä olisi tuomioistuimen lainkäyttöraika.

Ehdotetun 2 momentin mukaan asianosaisen pyynnöstä tieto hänen henkilöllisyydestään olisi kuitenkin julkinen. Oikeudenkäynnin vireilläoloa koskevien tietojen osalta pääsääntö on, että ne ovat julkisia. Pykälän 1 momentin säännöksen tarkoittamissa tilanteissa tästä pääsäännöstä poiketaan ainoastaan silloin, kun se on asianomistajan yksityisyyden suojan tai turvapaikanhakijan tur-

vallisuuden vuoksi välttämätöntä. Koska oikeudenkäynnin julkisuudella on kuitenkin merkitystä myös asianosaisen oman oikeusturvan kannalta, asianosaisen henkilöllisyyttä ei voitaisi salata vastoin tämän omaa tahtoa.

3 luku. Oikeudenkäyntiasiakirjat

Yleistä. Kuten yleisperusteluissa on todettu, lakiehdotuksessa omaksutun ratkaisun mukaan oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen (oikeudenkäyntiasiakirjojen) julkisuus yleisissä tuomioistuimissa perustuisi jatkossa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännöksiin, jotka sijoitettaisiin pääosin lain 3 lukuun. Nykyisin oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen julkisuus seuraa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (OikJulkL 9 §:n 1 momentin) viittaussäännöksen kautta pääsääntöisesti julkisuuslain säännöksiä. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 ja 3 momentissa on tästä pääsäännöstä tosin säädetty merkittäviä poikkeuksia.

Ehdotettuun ratkaisuun on päädytty oikeudenkäynnissä noudatettavan laajan julkisuuden takia ja sen vuoksi, että myös pelkästään kirjallisessa käsittelyssä käsiteltävien asioiden osalta voitaisiin ottaa aikaisempaa paremmin huomioon oikeudenkäynnin julkisuudelle asetetut muuta viranomaistoimintaa korostetummat vaatimukset. Muussa lainsäädännössä, kuten julkisuuslaisissa, olevat salassapitosäännökset eivät kuitenkaan olisi jatkossakaan merkityksettömiä, vaan ne antaisivat tuomioistuimelle tarvittavan lain tasoisen valtuutuksen määrätä tilanteen niin vaatiessa oikeudenkäyntiasiakirja pidettäväksi salassa ehdotetussa laissa olevien säännösten nojalla.

Ehdotetussa 9 §:ssä olisivat säännökset siitä, milloin oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä suoraan lain nojalla salassa ja 10 §:ssä säännökset siitä, milloin ja millä edellytyksillä tuomioistuin voisi antaa oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevan salassapito määräyksen. Valmistelutyön aikana on ollut esillä sellainenkin vaihtoehto, että oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito jätettäisiin tuomioistuimen neuvottelusalaisuutta sisältäviä tietoja lukuun ottamatta kaikissa tilanteissa tuomioistuimen erikseen antaman salassa-

pitomääräyksen varaan. Vaihtoehto tarkoittaisi käytännössä sitä, että kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisia. Tällaisen ratkaisun omaksuminen kyllä selkeyttäisi lainsäädäntöä teknisesti, mutta toisaalta johtaisi erityisesti perusoikeuden asemassa olevan yksityiselämän suojan liialliseen heikkenemiseen. Sen vuoksi jatkossakin osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi ehdotuksen mukaan suoraan lain nojalla salassa pidettäviä.

Ehdotettuun lukuun sisältyvät myös salassapitoaikojen osalta julkisuuslain 31 §:n salassapitoajoista poikkeavat säännökset. Nykyisen lainsäädännön mukaan oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen salassapitoaika määräytyy joko julkisuuslain 31 §:n tai tuomioistuimen OikJulkL 9 §:n 2 momentin nojalla antaman salassapitomääräyksen perusteella. Julkisuuslain 31 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen asiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Yksityiselämän suojaamiseksi lain 24 §:n 1 momentin 24–32 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan tai niitä vastaavan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetyn tai muun lain nojalla salassa pidettäväksi määrätyn asiakirjan salassapitoaika on 50 vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta. Tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen pisin mahdollinen voimassaoloaika puolestaan on OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan 40 vuotta päätöksen antamisesta.

Lainsäädännöllisen tilan selkeyttämiseksi ja oikeudenkäynnin julkisuuden erityispiirteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa luvussa on oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikoja koskevat säännökset, jotka poikkeavat julkisuuslain salassapitoajoista. Ehdotuksen mukaan neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 80 vuotta. Muutoin oikeudenkäyntiasiakirja ei ehdotuksen mukaan voisi olla koskaan salassa pidettävä pidempään kuin 60 vuotta asian vireilletulosta tuomioistuimessa, ellei salassapitoaika jatketa. Oikeudenkäynnin korostettu julkisuuden vaatimus puoltaa ratkaisua, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi yksityiselämään liittyviä arkaluonteisia tietoja sisältäviltäkin osin aikaisemmin

kuin vastaavien asiakirjojen esiintyessä muissa viranomaisissa. Toisaalta yksityisyyden suojan lisäämiseksi ehdotuksessa on ehdotettu tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen pisintä mahdollista voimassaoloaika 40 vuodesta 60 vuoteen silloin, kun salassapitomääräys annetaan yksityiselämän suojaamista koskevista syistä.

7 §. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus. Pykälän 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen, jollei se kuulu 9 §:n mukaan salassa pidettäviin oikeudenkäyntiasiakirjoihin tai jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää sitä salassa pidettäväksi. Oikeudenkäyntiasiakirja ei kuitenkaan ole julkinen ennen 8 §:ssä säädettyä ajankohtaa.

Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Pykälän 2 momenttiin on kirjattu vastaava säännös siitä, että jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Ehdotettu säännös vastaa asiasisällöltään myös julkisuuslain 9 §:n 1 momentin säännöstä, jonka mukaan jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen.

Ehdotetun 2 momentin mukainen oikeus on, kuten julkisuuslain 9 §:n 1 momentinkin mukainen oikeus, luonteeltaan ehdoton. Tuomioistuin ei siten voi käyttää harkintavaltaa siinä, annetaanko pyydetty tieto vai ei, tai asettaa tiedon pyytäjiä eriarvoiseen asemaan tiedon saannin suhteen. Siihen, miten, missä muodossa ja missä ajassa pyydetty tiedot annetaan, sovellettaisiin ehdotetun lain 2 §:n 3 momentin ja 13 §:n nojalla julkisuuslain 4 luvun säännöksiä.

Ehdotettuun lakiin ei sisälly julkisuuslain 9 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä, jonka mukaan tiedon antaminen asiakirjasta, joka ei ole vielä julkinen, on viranomaisen harkinnassa. Tämän säännöksen ei ole tarkoitus tulla sovellettavaksi oikeudenkäyntiasiakirjan kohdalla. Ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi kattavat säännökset siitä, milloin asiakirja tulisi julkiseksi, eikä lisäharkintavallan antamista tältä osin tuomioistuimelle voida pitää tarkoituksenmukaisena. Näistä syistä ja tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden turvaamiseksi julkisuuslain 9 §:n 2 momentin mukaiseen sääntelyyn ei oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta ole tarvetta.

8 §. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, minä ajankohtana oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi. Pykälässä ei määriteltäisi oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta sinänsä, vaan ajankohta, jolloin oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, jollei ehdotetussa laissa säädetä tai sen nojalla määrätä kyseisen oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta. Oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta säädetään ehdotetun lain 9 ja 10 §:ssä. Ratkaisun sisältävien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta säädetään ehdotetun lain 24 §:ssä.

Ehdotetun pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja rikosasiassa asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäessä tulee julkiseksi, kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, kun annetaan ratkaisu pääasiassa. Säännös vastaa asiallisesti nykyisin voimassa olevaa julkisuuslain sääntelyä. *Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan* säännöksen nojalla asiakirjat tulevat rikosasiassa asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäessä julkisiksi vasta istuntokäsittelyn aluksi.

Lain 3 §:n määritelmän mukaisesti suullisella käsittelyllä tarkoitetaan periaatteessa kaikkea muuta kuin kirjallista käsittelyä, esittelytilaisuutta tai tuomioistuimen neuvottelua. Sillä tarkoitetaan myös sellaista suullista valmisteluistuntoa, jossa käsitellään ainoastaan jutun käsittelyaikataulua, mutta ei käsitellä kysymyksessä olevaa rikosasiaa miltään muulta osin. Näin ollen rikosasian oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi myös tällaisessa valmisteluistunnossa.

Selvytyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, rikosasiassa asiaa ensimmäisenä oikeusasteena käsittelevälle tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun annetaan ratkaisu pääasiassa. Tämä säännös tulisi kuitenkin sovellettavaksi vain poikkeuksellisesti, koska voimassa olevien säännösten mukaan rikosasiassa säännönmukaisesti toimitetaan suullinen käsittely.

Momentin 2 kohdan mukaan tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa asiois-

sa tulisi julkiseksi, kun asiaa käsittelevä tuomioistuin on sen saanut. Säännös koskisi ensinnäkin tuomioistuimelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja riita- ja hakemusasioissa. Tämän lisäksi säännös koskisi muutoksenhakuasteelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja rikosasioissa. Tyypillisiä tuomioistuimelle toimitettavia oikeudenkäyntiasiakirjoja ovat esimerkiksi erilaiset hakemukset, valituskirjelmät ja niihin annetut vastaukset liitteineen. Tuomioistuin on saanut oikeudenkäyntiasiakirjan silloin, kun se on tuomioistuimen hallussa siten, että sen sisällöstä voidaan ottaa selko.

Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuimelle toimitetun oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta määräytyy sen mukaan, milloin asiaa käsittelevä tuomioistuin kyseisen asiakirjan on saanut. Koska julkisuus on osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, sitä koskevat kysymykset on otettava niiden tuomareiden harkittavana, jotka käsittelevät pääasiaa. Esimerkiksi muutoksenhaun osalta tämä tarkoittaa sitä, että kärjäoikeudelle toimitettuun hovioikeudelle osoitettuun valitukseen liittyvät oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi aikaisintaan silloin, kun ne ovat saapuneet hovioikeudelle, ja niiden julkisuutta koskevat kysymykset käsittelee hovioikeus. Eräissä tapauksissa, kuten ulosottovalituksissa, kärjäoikeudessa käsiteltävä asia saatetaan vireille hallintoviranomaiselle tehtävällä hakemuksella. Oikeudenkäyntiasiakirjojen ollessa vielä hallintoviranomaisessa niihin sovelletaan julkisuuslakia.

Ehdotetun *momentin 3 kohdan* mukaan tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa. Sääntely vastaisi tosiasialliselta sisällöltään nykyistä julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 7 kohdan säännöstä. On huomattava, että ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus sinänsä määräytyy ehdotetun lain 5 luvun säännösten nojalla. Ehdotetun 24 §:n nojalla tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa. Jos tuomioistuin antaisi tällaisen määräyksen, ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja ei luonnollisestikaan määräyksen perusteella salassa pidettäviltä osin tulisi julkiseksi esillä olevan kohdan nojalla.

Tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadittu esittelymuistio ja siihen verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi momentin 4 kohdan mukaan julkiseksi, kun asian käsittely siinä tuomioistuimessa on päättynyt. Eryteisesti ylioikeuksissa laaditaan asian esittelmistä varten erilaisia muistioita tai muita oikeudenkäyntiasiakirjoja, joiden perusteella asiaa tuomioistuimessa käsitellään. Esittelymuistioon verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja on esimerkiksi rikosasiassa syytetyn aikaisempien rikosten ja niistä annettujen tuomioiden ajankohdista sekä seuraamuksista laadittu kaavio tai taulukko, jota käytetään apuna harkittaessa syytetylle määrättävää seuraamusta. Tällaiset oikeudenkäyntiasiakirjat laaditaan tuomioistuimen sisäistä työskentelyä varten eikä asianosaisten oikeusturva puhumattakaan yleisön oikeuksista vaadi niiden julkisiksi tuleamista ennen asian käsittelyn päättymistä. Tuomioistuinten työrauhan kannaltakin on tarpeen kytkeä näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus asian käsittelyn päättymiseen kyseisessä tuomioistuimessa. Useissa tapauksissa tällaiset asiakirjat ovat sellaisia, että ne sisältävät tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Tällöin ne eivät ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla tulisi julkiseksi silloinkaan, kun asian käsittely päättyy.

Ehdotetun 4 kohdan mukaisten oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisiksi tuleamisen ajankohta on kytketty asian käsittelyn päättymiseen kussakin tuomioistuimessa. Asian käsittely tuomioistuimessa päättyy lopullisen ratkaisun antamiseen siinä tuomioistuimessa. Merkitystä tässä ei olisi sillä, että vielä asian käsittelyn päätyttyäkin tuomioistuin voi tehdä asiassa esimerkiksi muutoksenhakemiseen liittyviä ratkaisuja. Sitä esimerkiksi hovioikeudessa esittelijän muistio tulisi julkiseksi samalla hetkellä, kun hovioikeus antaa asiassa tuomion. Tämä on perusteltua sen vuoksi, että asianosaisten oikeusturvan kannalta voi olla tarpeen, että asianosaisella on käytettävissään esittelijän muistio hänen harkitessaan muutoksenhaun tarvetta ja laatiessaan muutoksenhakemusta. On kuitenkin huomattava, että esittelijän muistio saattaa monessa tapauksessa sisältää tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja, jotka

ehdotuksen 9 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan olisi pidettävä salassa. Näiltä osin esittelijän muistio ei luonnollisestikaan tulisi julkiseksi. Asianosaisten oikeudesta tiedon saantiin säädettäisiin erikseen lakiehdotuksen 12 §:ssä.

Tuomioistuimissa laaditaan myös monenlaisia muita kuin edellä mainittuja oikeudenkäyntiasiakirjoja. Muiden muassa voidaan mainita suullisen käsittelyn istuntojen tai ylioikeuksien esittelytilaisuuksien pöytäkirjat, hakemusten täydennyskehotukset, vastaus- tai lausumapyynnöt ja yhteenvedot. Tällaiset oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat ehdotetun momentin 5 kohdan mukaan julkiseksi, kun oikeudenkäyntiasiakirja on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu. Allekirjoitus ei siis olisi ainoa mahdollinen varmennuskeino, vaan mahdollista olisi, että oikeudenkäyntiasiakirjan ”valmistuminen” varmennetaan jollakin muulla tosiasiallisella tavalla. Kohdan mukaisten oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta on taas huomattava se, että ne eivät tulisi julkiseksi, jos niihin sisältyisi ehdotetun lain nojalla salassa pidettäviä tietoja tai tietoja, jotka tulevat julkiseksi vasta myöhemmin. Esimerkiksi ylioikeuksissa esittelytilaisuudessa saatetaan pitää nykykäytännön mukaan pelkistettyä istuntopöytäkirjaa, johon merkitään, mihin ratkaisuun jaosto on esittelyssä päättynyt. Tällainen tieto voi olla luonteeltaan tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluva tieto, joka olisi ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan pidettävä salassa, taikka tällainen asiakirja voi olla rinnastettavissa 4 kohdassa tarkoitettuihin valmisteluasiakirjoihin, jotka tulevat julkiseksi vasta asian käsittelyn päätyessä. Tältä osin istuntopöytäkirja ei luonnollisestikaan tulisi kohdan mukaan julkiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta aikaistaa rikosasiassa asiaa ensimmäisenä oikeusasteena käsittelevälle tuomioistuimelle toimitetun oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleamisen ajankohtaa. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan pääsääntö on, että nämä asiakirjat tulevat julkiseksi, kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, kun annetaan ratkaisu pääasiassa. Ehdotetun 2 momentin nojalla tuomioistuin voisi määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan tulemaan julkiseksi tätä ajankohtaa aikaisemmin,

jos on ilmeistä, että julkiseksi tuleminen ei aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä, taikka jos julkiseksi tulemiselle on painava syy.

Vastaava mahdollisuus määrätä rikosasian oikeudenkäyntiasiakirja julkiseksi ennen asian suullista käsittelyä sisältyy voimassa olevassa laissa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan säännökseen. Mainitun säännöksen mukaan poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa ovat salassa pidettäviä, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan. Luonteeltaan tämä säännös on erilainen kuin muut julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassapitosäännökset. Siinä tarkoitettut asiakirjat kuuluvat ajallisesti rajoitetun salassapitovelvollisuuden piiriin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta lykätä eräiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisiksi tulemista 1 momentissa säädetystä pääsääntöisestä ajankohdasta. Säännös koskisi sellaisia tuomioistuimelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja, jotka muutoin tulisivat julkisiksi, kun tuomioistuin on ne saanut (1 momentin 2 kohta) ja sellaisia tuomioistuimessa laadittuja oikeudenkäyntiasiakirjoja, jotka muutoin tulisivat julkisiksi, kun ne on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu (1 momentin 5 kohta). Tuomioistuin voisi määrätä, että nämä oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi 1 momentissa säädettyä myöhemmin. Nämä oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat kuitenkin julkisiksi viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimitettaisi suullista käsittelyä, viimeistään kun asiassa annetaan ratkaisu pääasiassa.

Oikeudenkäynti menettelynä alkaa nykyi-

sin käräjäoikeuksissa käsiteltävissä riitaasioissa yleensä asian kirjallisella valmistelulla, jonka jälkeen seuraa suullisen valmistelun istunto ja tämän jälkeen suullisesti toimitettava pääkäsittely. Rikosasioissa menettelyn pääpiirteinen kulku on samanlainen eroten kuitenkin siinä, että suullisen valmistelun istuntoa ennen pääkäsittelyä ei pääsääntöisesti pidetä. Tällöin oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi viimeistään suullisen käsittelyn alkamishetkenä. Vastaavasti oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi esimerkiksi hovioikeudessa viimeistään silloin, kun se järjestäisi asiassa suullisen käsittelyn. Jos asiassa ei järjestettäisi suullista käsittelyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi viimeistään, kun tuomioistuin antaa asiassa lopullisen ratkaisun. Tämän ajankohdan jälkeen oikeudenkäyntiasiakirjat voisivat olla salassa pidettäviä vain, jos salassapito perustuisi ehdotetun lain 9 tai 10 §:n säännöksiin.

Suullisen käsittelyn korostetun julkisuuden vuoksi on perusteltua kytkeä julkiseksi tulemisen ajankohta suullisen käsittelyn alkamishetkeen. Asioissa, joissa suullista käsittelyä ei pidetä, tarvetta määrittää julkiseksi tulemisen ajankohta aikaisemmaksi kuin ratkaisun antamiseen, ei niinkään ole. On myös huomattava, että ehdotuksen mukaan, jos tuomioistuin määrää oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemista lykättäväksi, julkisikutulohetken ei tarvitse olla suullisen käsittelyn alkaminen tai asian lopullinen ratkaisu. Se voi ja sen useassa tapauksessa täytyykin olla aikaisempi ajankohta. Ehdotetun säännöksen mukaan oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemista voitaisiin tietyin edellytyksin lykätä silloin, kun pääsääntöön mukaisesta julkiseksi tulemisesta aiheutuisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä. Jos tuomioistuin arvioisi, että tällaisia vaikutuksia ei oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisella olisi enää tietyn ajankohdan jälkeen, olisi oikeudenkäyntiasiakirja määrättävä tulemaan julkiseksi tuosta ajankohdasta lukien. Tällainen ajankohta voisi monesti olla se, jolloin asianosainen on saanut oikeudenkäyntiasiakirjoista tiedon.

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämiselle olisi suhteellisen tiukat edellytykset. Selvänä pääsääntönä olisivat pykälän 1 momentin 2 ja 5 kohdassa säädetty ajankohdat julkiseksi tulemiselle. Oikeuden-

käyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkääminen olisi kuitenkin mahdollista kahdessa eri tilanteessa.

Ensinnäkin oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkääminen olisi ehdotetun 3 momentin 1 kohdan mukaan mahdollista silloin, jos 1 momentissa säädetystä pääsääntön mukaisesta julkiseksi tulemisesta todennäköisesti aiheutuisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä. Tämä ei kuitenkaan pelkästään riittäisi, vaan oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen siirtäminen voisi tämän edellytyksen täyttymisestä huolimatta estyä sen vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisemmalta julkiseksi tulemiselle olisi painava syy. Painava syy voisi olla esimerkiksi silloin, kun käsitellään yhteiskunnallisesti merkittävää ja laajakantoista asiaa.

Lainkohdassa on pidetty silmällä lähinnä mahdollisuutta lykätä oikeudenkäyntiasiakirjan, kuten esimerkiksi riita-asian haastehakemuksen, julkiseksi tuloa siihen hetkeen, jolloin asianosainen on saanut siitä tiedon. Yleisenä periaatteena voidaan pitää sitä, että asianosaisen tulisi saada tieto häntä koskevista asioista suoraan viranomaiselta eikä esimerkiksi lukemalla siitä lehdestä tai saamalla tiedon muun median välityksellä. Nykyisessä lainsäädännössä tällaista ajattelua edustaa julkisuuslain 6 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan jos asiassa annetaan toimituskirja tai muu asiakirja, viranomaisen on huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan tarvittaessa siitä, että asianosainen voi saada asiakirjan sisällöstä tiedon ennen sen julkiseksi tulemistä. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi ehdotetun lain 27 §:ään. Ehdotettu säännös oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämisestä palvelee samaa tarkoitusta. Asianosaisten kannalta ei voida pitää suotavana, että he saavat tiedon käsiteltävän asian sisällöstä ensimmäisen kerran tiedotusvälineiden kautta. Vaikka säännöksen keskeinen soveltamisala olisikin asianosaisen tiedoksisaantioikeuden asiallisessa täyttämässä, voisi julkiseksi tulon siirtäminen olla myös muissa tilanteissa tarpeen.

Harkittaessa sitä, aiheutuuko julkiseksi tulemisesta todennäköisesti asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä, olisi tilannetta verrattava siihen, millaista vahinkoa ja kärsimystä asiaan osalliselle aiheutuu asian tulemisesta joka tapauksessa lopullisesti julk-

seksi viimeistään suullisen käsittelyn alkaessa tai asiaa lopullisesti ratkaistaessa. Oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi monessa tapauksessa aiheuttaa asiaan osalliselle jotakin aivan konkreettistakin vahinkoa tai kärsimystä. Jotta julkiseksi tulemistä voitaisiin kuitenkin määrätä siirrettäväksi, tulee harkinnassa päätyä siihen, että oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisempi julkiseksi tuleminen aiheuttaa lisävahinkoa tai kärsimystä suhteessa siihen, että asia kuitenkin tulee julkiseksi myöhemmin. Lisäksi on otettava huomioon se, että ehdotetun lain 4 §:n mukaiset tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävät perustiedot ovat joka tapauksessa julkisia, eikä ehdotetun 8 §:n perusteella niiden tietojen julkiseksi tulemistä voida siirtää myöhemmäksi. Näin ollen koko oikeudenkäynnin vireilläolo ja sen käyminen ylipäättäen ei voi pääsääntöisesti pysyä salassa oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen siirtämiselläkään. Tällainen salassapidon tarkoitus ei olisikaan hyväksyttävä peruste julkiseksitulohetken siirtämiselle.

Siitä, että asiaan osalliselle aiheutuu oikeudenkäyntiasiakirjan tulemisesta julkiseksi vahinkoa tai kärsimystä, ei tarvitsisi esittää niin sanottua täyttä näyttöä, vaan riittävää olisi seurausten syntymisen todennäköisyys. Tämä todennäköisyys voisi pääsääntöisesti selvitä tuomioistuimen hallussa olevan asiakirja-aineiston perusteella eikä mitään erityistä todistelua tarvittaisi. Koska kysymyksessä ei olisi pysyvä oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitus, vaan pelkästään oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksitulohetken myöhentäminen, asian käsittelystä ei saisi muodostaa suhteettoman raskasta ja paljon aikaa vievää menettelyä. Tämän vuoksi ehdotetun lain 30 §:n 2 momentissa olisi säännös, jonka mukaan asiaan osallista ei tarvitsisi kuulla 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua ratkaisua tehtäessä. Käytännössä asiaa käsittelevän tuomarin pitäisi kyetä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella arvioimaan, onko oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen siirtämiselle perusteita.

Toiseksi tuomioistuin voisi ehdotetun 3 momentin 2 kohdan mukaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan tulemaan julkiseksi 1 momentin 2 tai 5 kohdassa tarkoitettua ajankohtaa myöhemmin silloin, jos oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen es-

täisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta. Ehdotetun 10 §:n mukaan salassapitomääräyksen antaminen olisi pääsääntöisesti asianosaisen pyynnön varassa. Säilyttääkseen asianosaisella tosiasiallisen mahdollisuuden pyynnön esittämiseen ja tuomioistuimella sen harkitsemiseen, onko salassapitomääräyksen antamiselle edellytyksiä, oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tulemista voidaan joutua myöhemmään.

9 §. Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden määrittelyssä merkitystä on useilla perustuslain säännöksillä. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömiin syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Tuomioistuimet ovat säännöksessä tarkoitettuja viranomaisia. Perustuslaki antaa siten mahdollisuuden oikeudenkäyntiasiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuuden rajoittamiseen, jos siihen on välttämättömiä syitä. Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden määrittelyyn vaikuttavat lisäksi erityisesti perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojaa koskevat säännökset ja 21 §:n säännös käsittelyn julkisuudesta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena.

Perustuslakiin ei sisälly säännöksiä, joissa määriteltäisiin yleisesti, miten perusoikeudet suhteutetaan toisiinsa tai millä edellytyksillä perusoikeuksia voidaan ylipäätään rajoittaa. Perustuslakivaliokunnan mietinnön (PeVM 25/1994 vp) mukaan perusoikeusrajoituksilta vaaditaan muun muassa täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Rajoituksen olennaisen sisällön tulee ilmetä laista. Siitä tulee käydä ilmi esimerkiksi rajoitusten laajuus ja niiden täsmälliset edellytykset. Perusoikeuksien rajoittaminen on sallittua vain hyväksyttävillä perusteilla.

Perusoikeuksia ei voi asettaa ennalta toisiinsa nähden tiettyyn tärkeysjärjestykseen, vaan kussakin lainvalmistelu-, lainsäätämisen ja lainsoveltamistilanteessa tulisi etsiä ratkaisua, jossa kaikki asiaan vaikuttavat perusoikeudet voidaan ottaa samanaikaisesti mahdollisimman hyvin huomioon. Lakiehdotusta laadittaessa tämä on ollut lähtökohtana. Huomioon on kuitenkin voitu ottaa myös se, että tuomioistuinten tehtäviin kuuluu keskei-

sesti perusoikeuksien toteutumisen valvonta. Tämän vuoksi ehdotetut säännökset on voitu kirjoittaa jossain määrin avoimempaan ja tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa antavampaan muotoon kuin mitä olisi voitu tehdä muiden viranomaisten ollessa lain soveltajina. Oikeuskirjallisuudessa on tähän liittyen katsottu, että laissa voidaan käyttää yleisempiä termejä silloin, jos lain soveltaminen tapahtuu tuomioistuinten tiiviissä valvonnassa (Pellonpää, Euroopan ihmisoikeussopimus, Helsinki 2005, s. 225). Tuomioistuimelle tapauskohtaista harkintavaltaa antava säännös lakiehdotuksessa on esimerkiksi sen 10 §. Lakiehdotuksessa on kuitenkin lähdetty siitä, että yksityiselämän suojan ja eräiden muidenkin tärkeiden intressien suojan ydinsisältö on turvattava suoraan lain nojalla ja että tämän suojan murtamiselle myös oikeudenkäynnissä tulee olla vahvoja perusteita.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 28.2.2005 antamassaan päätöksessä dnro 489/4/04 pitänyt epätyydyttävänä nykykäytäntöä, jonka mukaisesti tuomioistuimet eivät useinkaan erottele julkiseksi jäävää ja salassa pidettävää aineistoa toisistaan, vaan määräävät koko aineiston salassa pidettäväksi.

Ehdotetun pykälän *1 momentin* johdantolauseen mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa vain siltä osin kuin se sisältää pykälässä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja. Oikeudenkäyntiasiakirjaa ei siis sinällään suojata, vaan sen sisältämiä tietoja. Usein salassapito velvollisuus koskeekin vain osaa oikeudenkäyntiasiakirjasta. Oikeudenkäyntiasiakirjan sisältöä ei lainkohdan sanamuodon mukaan saakaan salata enempää, kuin salassapitovelvollisuuden vuoksi on välttämätöntä. Samaa tavoitetta palvelee myös julkisuuslain 10 §, jonka mukaan kun vain osa asiakirjasta on salassa pidettävä, tieto on annettava asiakirjan julkisesta osasta, jos se on mahdollista niin, ettei salassa pidettävä osa tule tietoon. Viimeksi mainittua lainkohtaa sovelletaan ehdotetun lain 2 §:n 3 momentin viittaussäännöksen perusteella myös annettaessa tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta.

Ehdotetun momentin *1 kohdan* mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi

valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Suullisen käsittelyn osalta vastaavansisältöinen säännös on ehdotetun lain 15 §:n 1 kohdassa. Säännöksellä turvataan samoja etuja kuin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 1, 2 ja 10 kohdan salassapitosäännöksillä.

Voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 4 §:n mukaan yleisö ei saa olla läsnä suullisessa käsittelyssä, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön. Jos käsittely tämän säännöksen nojalla pidetään suljettuna, tuomioistuin on voinut määrätä myös oikeudenkäyntiaineiston pidettäväksi salassa. Ehdotuksen mukaan kohdassa tarkoitettujen oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Salassapidon kynnys olisi kuitenkin kokonaisuudessaan nykyistä korkeampi, koska salassapito edellyttäisi todennäköisyyttä siitä, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisiksi tuleminen aiheuttaisi kohdassa tarkoitettua vaaraa, vahinkoa tai haittaa. Todennäköisyys tässä tarkoittaisi sitä, että seuraamuksen syntyminen olisi todennäköisempää kuin sen syntymättä jääminen.

Ehdotettu lainkohta, kuten nykyinen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 4 §, tulisi sovellettavaksi lähinnä rikoslain 12 luvussa säänneltyjä maanpetosrikoksia koskevilla oikeudenkäynneillä. Nykyisessä oikeuskäytännössä oikeudenkäyntiaineisto on näitä asioita koskevilla oikeudenkäynneillä pääsääntöisesti määrätty pidettäväksi salassa. Tavoitteena lakiehdotusta laadittaessa on pidetty sitä, että jatkossa oikeudenkäynnit olisivat näissäkään asioissa lähtökohtaisesti nykyistä julkisempia.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin eräiden arkaluonteisten tietojen salassapidosta. Kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Sääntely olisi julkisuuslakiin nähden itsenäinen, mutta se sisältäisi liittymäkohtia julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23—32 kohdan yksityiselämän suojaa koskeviin salassapitosäännöksiin.

Arkaluonteisen tiedon käsite ei lakiehdotuksessa vastaisi henkilötietolaissa omaksuttua arkaluonteisen tiedon käsitettä. Henkilötietolaissa säädetään arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta ja saman lain 11 §:ssä määritellään erikseen arkaluonteisina pidettävät tiedot. Ne ovat henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan esimerkiksi rotua tai etnistä alkuperää, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta taikka henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia. Luettelo vastaa henkilötietodirektiivin 8 artiklan 1 kohdan vaatimuksia henkilötiedoista, joiden käsittely jäsenvaltioiden on kielletävä.

Ehdotetussa laissa tiedon arkaluonteisuudella kuvataan sen sijaan henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvän tiedon erityistä luonnetta. Vastaavalla tavalla arkaluonteisuus -käsitettä on käytetty julkisuuslain salassapitosääntelyssä. Esimerkiksi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa mainitaan salassa pidettävänä tietoina henkilön yksityiselämään liittyvät arkaluonteiset tiedot. Arkaluonteisen tiedon suoja koskisi sekä elossa olevia että jo kuolleita henkilöitä.

Mainittu arkaluonteisuuden käsite on sidoksissa vallitseviin yhteiskunnan arvokäsityksiin eikä sitä ole mahdollista rajata lain perusteluissa etukäteen erilaisia tilanteita silmällä pitäen. Merkitystä tulisi antaa henkilön omalle käsitykselle asiasta, mutta yksinomaan sillä perusteella asiaa ei voitaisi ratkaista.

Ehdotetussa laissa on omaksuttu näkökulma, että henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvää tietoa ei oikeudenkäynnin korostetusta julkisuudesta johtuen tarvitse sinällään suojata niin voimakkaasti kuin tiedon ollessa muun viranomaisen kuin tuomioistuimen hallussa. Esimerkiksi pahoinpitelyasian asianomistajaa koskeva lääkärintodistus olisi ehdotuksen mukaan tyyppisesti sellainen asiakirja, joka ei olisi ehdotetun lain mukaan muutoin kuin poikkeuksellisesti suoraan lain nojalla salassa pidettävä. Arkaluonteisista terveydentilatiedoista olisi pahoinpitelyasiassa kysymys lähinnä esimerkiksi silloin, jos pahoinpitely olisi aiheuttanut asianomistajalle mielenterveyteen liittyviä sairauksia tai

vammat ilmenisivät sukuelimien alueella.

Sosiaalihuolto -käsitteellä puolestaan tarkoitettaisiin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa mainittua sosiaalihuollon asiakkuutta ja henkilön saamaa etuutta, tukitoita ja sosiaalihuollon palvelua. Sosiaalihuollon asiakkuus ja sosiaalihuolto puolestaan on määritelty sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:ssä. Näiden tietojen mahdollinen arkaluonteisuus olisi harkittava yksittäistapauksittain. Arkaluonteista sosiaalihuollon palvelua ei yleensä olisi esimerkiksi päivähoito tai kotipalvelut kuten ateriapalvelu.

Harkittaessa sitä, olisiko oikeudenkäyntiasiakirja kohdan mukaan salassa pidettävä, huomiota olisi kiinnitettävä siihen, millaisia kielteisiä vaikutuksia oikeudenkäyntiasiakirjan sisältämien tietojen julkistamisella olisi esimerkiksi henkilön yksityis- ja perhelämälle tai hänen sosiaaliin oloihinsa ja työelämäänsä. Tähän arviointiin vaikuttavat kulloinkin yhteiskunnassa vallalla olevat arvoperiaatteet. Esimerkiksi viime vuosikymmeninä suhtautuminen henkilön seksuaalisuuteen on muuttunut suvaitsevampaan suuntaan ja tällä on merkitystä arvioitaessa, miten henkilön seksuaalisuuteen liittyvien seikkojen suoja oikeudenkäynnissä järjestetään. Tieto olisi siten ehdotetun lain mukaan arkaluonteista silloin, jos sen julkiseksi tulemiseen liittyisi henkilön kannalta vähäistä suurempia haitallisia seuraamuksia.

Yksityiselämän käsitteen sisältöä ei laissa tarkemmin määriteltäisi. Hallituksen esityksessä eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) todetaan, että yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piiriin laajuuden tarkka määrittäminen on vaikeaa. Siihen kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Kyseisen hallituksen esityksen määritelmän mukaan yksityiselämän suojan piiriin kuuluu esimerkiksi henkilön perhelämä, harrastukset ja seksuaalisuus. Tieto henkilön harrastuksesta ei normaalisti voi olla arkaluonteinen.

Momentin 3 kohdassa säädettäisiin rikoksen uhrin suojaamisesta. Oikeudenkäyntiasiakirja olisi kohdan mukaan pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Sääntely vastaisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 26 kohdassa olevaa säännöstä rikoksen uhrin suojaamisesta. Ehdotetun kohdan mukaan salassa pidettäviä saat-taisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat, jos säännöksen sisältämä vahinkoedellytyslauseke täytyisi. Käytännössä kohdan mukaan salassa pidettäviä saat-taisivat olla esimerkiksi henkirikoksen uhrista otetut valokuvat, jos niissä näkyisi vaiman silvottu ruumis tai ruumiin osa ja edellyttäen, että kuvat loukkaisivat rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Vaikka kohta koskisi myös muita kuin henkirikoksen uhreja, olisivat henkirikoksen uhrin soveltamisalan keskiössä sen vuoksi, että muiden rikosten uhreja koskevat arkaluonteiset tiedot olisivat pitkälti suojattuja jo edellä selostetun 2 kohdan perusteella.

Momentin 4 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksenteijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä tai rikosrekisteristä. Mielentilatutkimus, nuoresta rikoksenteijästä laadittu henkilötutkinta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma ja vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys olisivat salassa pidettäviä myös julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 27 kohdan mukaan. Rikosrekisteri on puolestaan salassa pidettävä rikosrekisterilain 3 §:n mukaan. Erityisesti mielentilatutkimus on hyvin perusteellinen tutkimus syytetyn elämänvaiheista ja hänen psyykkisestä tilanteestaan rikoksenteke- ja tutkimusaikana. Selvitys sisältää usein tietoja myös tutkittavan läheisistä. Samantyyppisiä tietoja sisältävät myös muut lainkohdassa luetellut asiakirjat. Vaikka mainittujen asiakirjojen sisältämät tiedot valtaosin tulisivat suojatuksi jo ehdotetun momentin 2 kohdan perusteella, on epäselvyyksien ja tulkintaon-

gelmien välttämiseksi ja ottaen huomioon asiakirjojen luonne syytä säätää niistä julkisuuslain tavoin erikseen.

Momentin 5 kohdan säännöksen mukaan oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja ovat todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettävät osoite-, puhelin- ja muut vastaavat yhteystiedot edellyttäen, että tiedon antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan tai asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja tietoja puolestaan ovat tieto henkilön ilmoittamasta salaisesta puhelinnumerosta sekä tieto henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan samoin kuin puhelinnumero ja muut yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi. Säännöksen tarkoituksena on suojata erityisesti rikosasian uhrin eli asianomistajan ja todistajan asemaa oikeudenkäynnissä.

Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaisista säännöistä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen salassapidosta. Hallituksen esityksestä julkisuuslaiksi antamassaan lausunnossa lakivaliokunta (LaVL 14/1998 vp) kiinnitti huomiota tähän epäkohtaan ja totesi, että neuvottelusalaisuus tulisi saattaa selkeästi lakisääteiseksi. Oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ään sisältyvän tuomarinvalan mukaan tuomari lupaa olla ilmaiseematta kenellekään niitä neuvotteluja, joita oikeus pitää suljettujen ovien takana. Tästä on käytännössä johdettu myös tuomioistuimessa käytyä neuvottelua koskevia tietoja sisältävien asiakirjojen salassapitovelvollisuus. Julkisuuslain 11 §:n 3 momentin mukaan siltä osin kuin asiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettua neuvottelusta, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Tuomioistuimen neuvottelujen sisällön salassapitovelvollisuutta koskeva yleissäännös olisi lakiehdotuksen 23 §:ssä. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan asianosaisten ja yleisön läsnä olematta ja neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

Epäselvyyksien välttämiseksi momentin 6 kohtaan ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että myös oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja tuomioistuimen neuvottelusta. Se, mitä tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan, on määritelty ehdotuksen 3 §:n 1 momentin 4 kohdassa. Salassapitovelvollisuus olisi ehdoton, eikä oikeudenkäyntiasiakirjoja, jotka sisältävät tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja, saisi edes tuomioistuimen luvalla.

Tuomioistuinten riippumattomuuden ja ratkaisutoiminnassa edellytettävän perusteellisen harkinnan kannalta on paitsi tärkeää säätää yleisestä neuvottelusalaisuudesta, myös estää se mahdollisuus, että neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja voitaisiin jälkikäteen antaa julkisuuteen eri päätöksellä ja vieläpä muiden kuin kyseisiin neuvotteluihin osallistuneiden henkilöiden toimesta. Ne perusteet, jotka puoltavat neuvottelusalaisuutta tuomion harkinta- ja antamishetkellä, eivät muutu käsittelyn päätyttyäkään, vaan säilyvät edelleen. Tämän vuoksi ei ole tarvetta voimassa olevaa julkisuuslain 11 §:n 3 momentin säännöstä vastaavaan säännökseen, jonka perusteella tuomioistuin voisi antaa eri päätöksellä neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja niitä pyytäneelle. Ehdotus julkisuuslain 11 §:n 3 momentin muuttamiseksi tältä osin sisältyy oikeudenkäynnin julkisuutta hallintotuomioistuimissa koskevaan esitykseen. Vaikka ehdotus merkitsisi periaatteellista muutosta nykyiseen oikeustilaan, tosiasiallista muutosta nykytilaan ei tulisi sen vuoksi, että tuomioistuimet eivät ole käytännössä antaneet lupaa neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen saamiseen.

Tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat ensi sijassa tietoja tuomioistuinten jäsenten käymistä neuvotteluista sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat, kuten jäsenten muistiot ja muut neuvotteluja koskevat muistiinpanot. Oikeuskäytännössä on katsottu, et-

tä myös esittelijän asian käsittelyä varten laatima esittelymuistio voi sisältää neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja (KKO 1987:83). Vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ehdotuksella ole tarkoitus muuttaa.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimelle jäisi jatkossakin mahdollisuus päättää, että 1 momentin 2—5 kohdan nojalla suoraan ilman salassapitomääräyksen antamista salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen joko kokonaan tai osittain. Samanlainen mahdollisuus tuomioistuimilla on nykyisinkin OikJulkL 9 §:n 2 momentin nojalla, jos painava yleinen etu sitä vaatii. Tuomioistuimen mahdollisuuksia tehdä tällainen päätös esitetään laajennettavaksi.

Tuomioistuin voisi ensinnäkin tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan julkistavan ratkaisun joko painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Painava yleinen etu voisi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, jos käsiteltävällä asialla on yhteiskunnallisesti tai muutoin huomattavia jutun ulkopuolelle ulottuvia vaikutuksia. Joissakin tilanteissa oikeudenkäyntiasiakirjan julkistamista voisi puoltaa myös painava yksityinen etu. Tällaiset tilanteet olisivat kuitenkin harvinaisempia sen vuoksi, että salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja voitaisiin määrätä julkiseksi myös sen pyynnöstä, jota tieto koskee. Pynnön voisi siten tehdä paitsi oikeudenkäynnin osapuolena oleva asianosainen myös sivullinen, jota koskevia tietoja esiintyy oikeudenkäyntiasiakirjoissa.

Säännöksellä halutaan osaltaan lisätä myös asianosaisen, tai sen jota tieto koskee, mahdollisuutta disponoida häntä koskevan tiedon julkisuudesta. Pelkästään asianosaisen disponoinnin varaan tietojen julkiseksi tulemista ei kuitenkaan ehdoteta jätettäväksi sen vuoksi, että monessa tapauksessa yksittäistä henkilöä koskevat tiedot eivät ole sillä tavalla eroteltavissa muista tiedoista, etteikö niiden julkiseksi tulemisen myötä myös jonkun toisen etujen vuoksi salassa pidettävien tietojen salassa pysyminen vaarantuisi. Kaikissa tapauksissa henkilö ei välttämättä myöskään ymmärtäisi täysin pyyntönsä toteuttamisen kaikkia seurauksia. Näin on varsinkin silloin, jos henkilö tekisi pyynnön ilman lainoppi-neen oikeudenkäyntiavustajan apua.

Vaikka henkilö pyytäisikin häntä koskevi-

en salassa pidettävien tietojen määräämistä julkisiksi, ei tuomioistuimen siis tarvitsisi pyyntöön välttämättä suostua. Asia jäisi viime kädessä tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan varaan. Harkinnassa olisi annettava merkitystä myös oikeudenkäynnin muiden osapuolten mielipiteelle.

Tuomioistuin ei voisi päättää, että 1 kohdan mukaisia valtion turvallisuutta tai kansainvälisiä suhteita koskevia tietoja tai 6 kohdan mukaisia neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat julkisiksi.

Rikosasioissa oikeudenkäynnin korostettu julkisuus on tärkeää erityisesti yhteiskunnallisissa poikkeusoloissa sen vuoksi, että niissä käytetään huomattavaa yksilöihin kohdistuvaa julkista kontrollivaltaa. Julkisuus on lisäksi omiaan edesauttamaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja myös palvelee vastaajan oikeusturvan toteutumista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että rikosasioissa oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat lähtökohtaisesti julkisempia kuin muissa asioissa. Tätä tarkoitetaan ehdotetun pykälän 3 momentissa, jonka mukaan 1 momentin 2 kohdassa salassa pidettäväksi säädettyt arkaluonteiset tiedot henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista eivät olisi rikosasiassa salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olenaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin. Tiedot olisivat siten julkisia esimerkiksi silloin, jos ne sisältäisivät syytteen teonkuvaukseen tai olisivat tarpeen teon rikosoikeudellisen törkeysasteen määrittelyssä. Julkisia tiedot olisivat myös silloin, jos niillä olisi merkitystä teosta määrättävän seuraamuksen harkinnassa. Tietojen julkisuus ei olisi kuitenkaan ehdotonta, vaan tuomioistuin voisi määrätä ne ehdotetun lain 10 §:n nojalla siinä säädettyjen edellytysten täytyessä salassa pidettäväksi.

10 §. Salassapitomääräys. Sen lisäksi, että tietyt oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyvät tiedot olisivat edellä käsitellyn 9 §:n mukaan suoraan lain nojalla salassa pidettäviä, tuomioistuimille jäisi ehdotetun 10 §:n mukaan mahdollisuus määrätä myös muita oikeudenkäyntiasiakirjoja salassa pidettäväksi tarpeellisin osin. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi antaa salassapitomääräyksen asianosa-

sen pyynnöstä. Erityisestä syystä tällainen määräys voitaisiin antaa muutoinkin, esimerkiksi sivullisen pyynnöstä, jos oikeudenkäyntiasiakirjassa oleva tieto koskee häntä.

Salassapitomääräys annettaisiin pykälän mukaan siis lähtökohtaisesti asianosaisen aloitteesta. Asianosaisen intressissä on pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa, jos siihen sisältyy sellaista tietoa, joka on laissa säädetty salassa pidettäväksi hänen etunsa vuoksi. Salassapitosäännöksillä suojataan useassa tapauksessa jonkin oikeudenkäynnin asianosaisen etuja ja tämän vuoksi on perusteltua, että asianosaisella itsellään on mahdollisuus vaikuttaa oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen.

Tuomioistuimella tulee olla mahdollisuus antaa salassapitomääräys myös omasta aloitteestaan. Monessa tapauksessa salassapitosäännökset ilmenevät oikeudenkäynnissä siten, että niiden suojeluobjektina on oikeudenkäyntiin nähden sivullinen tai salassapidosta on säädetty jonkin yleisen edun vuoksi merkittävän asian suojaamiseksi. Näissä tilanteissa tuomioistuimen tulisi viran puolesta valvoa että oikeudenkäyntiasiakirjojen tuleminen julkiseksi ei tarpeettomasti loukkaisi salassapitosäännöksillä suojattavia etuja. Eriytyinen syy antaa salassapitomääräys voisi siten olla asiassa päätöksen tehneen viranomaisen pyyntö tai tuomioistuimessa kuultavan viranomaisen asiaa koskeva esitys. Tällainen mahdollisuus tuomioistuimella tulisi olla myös silloin, jos asianosainen ei esimerkiksi oikeudenkäyntiavustajan puuttuessa ymmärrä itse valvoa omaa etuaan asiassa. Näiden tilanteiden kohdalla korostuu puheenjohtajan velvollisuus informatiiviseen prosessinjohtoon.

On tärkeää huomata, että tuomioistuimilla ei olisi mahdollisuutta määrätä mitä tahansa oikeudenkäyntiasiakirjaa pidettäväksi salassa. Salassapitomääräyksen antamiselle tulisi löytyä aina oikeutus voimassa olevasta lain tasoisesta sääntelystä. Tällaisia salassapitosäännöksiä sisältyy lukuisiin eri lakeihin. Näistä tuomioistuiemien kannalta käytännössä merkittävin on julkisuuslain 24 §. Jos salassapitomääräykseen oikeuttavassa lainkohdassa olisi oma vahinkoedellytyslauseke, sen täytyminen olisi yleinen edellytys ehdotetun 10 §:n määräyksen antamiselle.

Ehdotettuun pykälään sisältyy salassapito-

määräyksen edellytyksenä kaikki tilanteet kattava vahinkoedellytyslauseke, jonka mukaan salassapitomääräyksen antaminen olisi mahdollista vain, jos salattavan tiedon julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Eri laeissa olevilla salassapitoperusteilla suojataan joko jotakin tiettyä yksityistä tai yleistä etua. Harkittaessa salassapitomääräyksen antamista olisi punnittava sitä, aiheutuuko tiedon julkiseksi tulemisesta suojattaville eduille haittaa. Minkä tahansa haitan aiheutuminen ei olisi riittävää, vaan haitan tulisi olla merkittävää ja sen syntymisen todennäköistä. Salassapitomääräyksen pyytäjän olisi esitettävä uskottava selvitys haitan aiheutumisesta. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan muodostaa asian käsittelystä suhteettoman raskasta prosessia, vaan asia pitäisi hoitaa käytännöllisesti ja välttäen varsinaisen oikeudenkäynnin kulun häiriintymistä tai käsittelyn viivästymistä.

Esimerkkinä pykälän soveltamisesta voidaan ottaa esille yksityisen liike- ja ammattisalaisuuden suoja, josta säädetään julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdassa. Oikeudenkäynnissä yksityisen liike- ja ammattisalaisuus ei nykyisen OikJulkL:n mukaan nauti suoraan lain nojalla suojaa julkisuudelta, vaan edellyttää ensinnäkin erillistä OikJulkL 5 §:n 2 momentin 1 kohdan nojalla tehtävää päätöstä asian käsittelemisestä tarpeellisin osin suljetuin ovin ja lisäksi liike- ja ammattisalaisuuksia sisältävien asiakirjojen suojaamiseksi OikJulkL 9 §:n 2 momentin nojalla annettua salassapitomääräystä. Ehdotetun pykälän mukaan yksityisiä liike- ja ammattisalaisuuksia sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan suoja edellyttäisi jatkossakin salassapitomääräyksen antamista. Käytännössä kysymys salassapitomääräyksen antamisesta tulisi tuomioistuimen harkittavaksi asianosaisen aloitteesta. Pyytäessään salassapitomääräyksen antamista asianosainen esittäisi samalla tarpeelliset perustelut tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuvista seurauksista. Asiaa ratkaistaessa merkitystä voitaisiin antaa myös vastapuolen mielipiteelle, mutta ratkaisevassa asemassa olisi jo asian luonnosta johtuen salassapitomääräystä pyytäneen näkemys ja hänen asiassa esittämä. Jos asiakirjat sisältävät sivullisen liike- ja

ammattisalaisuuksia, tuomioistuimen on syytä omasta aloitteestaan harkita salassapitoa koskevan määräyksen antamisen tarpeellisuutta.

Nykyisen oikeuskäytännön mukaan liike- ja ammattisalaisuutta on oikeudenkäynneissä pääsäännön mukaisesti suojattu asianosaisten tahdon mukaisesti, eikä ehdotetulla lailla ole tarkoitus muuttaa käytäntöä. Tiedon kuuluminen liike- ja ammattisalaisuuden käsitteen piiriin on yleensä jo sellaisenaan indisio siitä, että tiedon tuleminen julkiseksi aiheuttaisi merkittävää, yleensä taloudellista, haittaa tai vahinkoa liikkeen- tai ammatinharjoittajalle.

11 §. Salassapitoaika. Koska ehdotetussa laissa on julkisuuslakiin verrattuna kokonaan omat säännökset oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta, on lakiehdotukseen ollut tarpeen ottaa myös oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat omat salassapidon määrääjat, joista säädetäisiin ehdotetussa pykälässä.

Oikeudenkäynnissä ei yleensä salassapidon pitkälle kestolle ole niin suurta tarvetta kuin hallinnossa. Tämä näkyy myös nykyisestä lainsäädännöstä. Jos tuomioistuin antaa OikJulkL 9 §:n 2 momentin perusteella salassapitomääräyksen, siinä asetettu salassapidon voimassaoloaika menee julkisuuslain 31 §:ssä säädettyjen salassapitoaikojen edelle siten, että salassapitomääräyksen antaminen voi johtaa esimerkiksi yksityiselämän suojan heikkenemiseen. Nykyisen OikJulkL:n mukaista 40 vuoden enimmäismääräaikaa ehdotetaan pidennettäväksi 60 vuoteen siltä osin kuin salassapitomääräyksen kohteena on yksityiselämän suojan piiriin kuuluvat tiedot. Muutos on tarpeen sen vuoksi, että perus- ja ihmisoikeuden asemassa oleva yksityiselämän suoja tulisi riittävästi huomioiduksi myös oikeudenkäynnissä. Pidennys ei toisaalta kohtuuttomasti kaventaisi oikeudenkäynnin julkisuutta, koska enimmäisaika tulisi käytettäväksi vain poikkeustilanteissa ja se olisi edelleenkin selvästi lyhyempi kuin vastaavat määrääjat julkisuuslaissa.

Neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajaksi ehdotetaan 80 vuotta.

Muiden kuin neuvottelusalaisuuden tai yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia tietoja sisältävien asiakirjojen osalta ehdotetaan julkisuuslaissa omaksuttua 25 vuoden määräaikaa sen vuoksi, että tämän määräajan piiriin

tulevia oikeudenkäyntiasiakirjoja ei ole tarvetta suojata ajallisesti tuomioistuimissa pidempään kuin muissa viranomaisissa. Ehdotetut säännökset eivät yleisten tuomioistuimen osalta merkitsisi suurta asiallista muutosta nykytilaan.

Pykälän *1 momentin* mukaan yksityiselämän suojaamiseksi 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa (arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista) ja 4 kohdassa (tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä mielentilatutkimuksesta tms.) salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 60 vuotta. Neuvottelusalaisuutta lukuun ottamatta yksityiselämän suoja olisi siten ehdotetun lain mukaan ajallisesti parempi kuin muiden tietojen suoja. Ehdotettu ratkaisu seuraa julkisuuslaissa omaksuttua ratkaisua, vaikka yksityiselämän suoja koskeva salassapitoaika onkin tuossa laissa säädettyä lyhyempi.

Neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävän, ehdotetun lain 9 §:n 1 momentin 6 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoajaksi ehdotetaan 80 vuotta. Nykyisin asiaa ei ole erikseen säännelty. Näin pitkä salassapitoaika riittäisi turvaamaan neuvottelusalaisuuden taustalla olevia arvoja. Salassapitoaikojen sääntely ei vaikuttaisi velvollisuuteen säilyttää asiakirjoja tietyn ajan, vaan tämä määräytyisi muiden säännösten perusteella.

Muiden ehdotetun lain 9 §:n 1 momentissa salassa pidettäväksi säädettyjen oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaika olisi 25 vuotta. Näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta suoja olisi ajallisesti suunnilleen samanpituisen julkisuuslain säännösten kanssa. Vähäistä ajallista eroavaisuutta aiheutuisi änoastaan salassapitoajan laskemisajankohdan erilaisuuden vuoksi.

Pykälän *2 momentissa* olisivat vastaavat säännökset ehdotetun lain 10 §:n tai 24 §:n nojalla annetun salassapitomääräyksen ajallisesta kestosta. Salassapitoaika olisi yksityiselämän suojaamiseksi enintään 60 vuotta ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta. Se, olisiko kysymyksessä yksityiselämän suojaamiseksi annettu salassapitomääräys, ratkeaisi sen lainsäädännön perusteella, johon salassapitomääräyksen antaminen perustuu. Yksityiselämää salassapitomääräyksellä

suojattaisiin silloin, kun määräyksen antaminen perustuisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24—32 kohtaan tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin. Tärkeää on havaita se, että momentissa säädetään vain salassapitoajan enimmäiskestosta. Tuomioistuimien voisi siten ja sen useassa tapauksessa olisi syytäkin määrätä salassapitoaika näitä aikoja lyhyemmäksi. Harkinnassa voisi ottaa huomioon esimerkiksi sen, milloin tietty oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, jos kappale siitä on jonkin muun viranomaisen hallussa. Salassapitoaikaa ei tulisi määrätä pidemmäksi kuin olisi välttämätöntä salassapidolla suojeltavan edun turvaamiseksi. Toisaalta salassapidon kesto tulisi määrätä vähintään niin pitkäksi, että salassapito ei päättyisi ennen kuin koko asia on tullut lainvoimaiseksi.

Pykälän 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaika laskettaisiin asian vireilletulosta tuomioistuimessa. Salassapidon alkamisajankohdalle on useita vaihtoehtoja. Yksi mahdollisuus olisi omaksua julkisuuslaissa säädetty tapa, jonka mukaan salassapitoaika lasketaan asiakirjaan merkitystä päivämäärästä tai, jollei asiakirjassa ole päivämäärää, sen valmistumisesta ja yksityisen viranomaiselle antaman asiakirjan osalta siitä päivästä, jona viranomainen on asiakirjan saanut.

Toisenlaista ratkaisua voidaan kuitenkin puoltaa käytännön seikoilla. Oikeudenkäynnissä kertyneet asiakirjat kootaan asiakohteisesti asiakirjavihkoihin (akti). Tämän vuoksi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta käyttökelpoisia salassapidon alkamisajankohtia ovat myös joko oikeudenkäynnin vireilletulon ajankohta tai oikeudenkäynnin päättämishetki. Molemmissa jälkimmäisissä vaihtoehtoissa salassapidon päättämisaikakohta on riippumaton esimerkiksi siitä, milloin yksittäinen asiakirja on tuomioistuimelle saapunut tai milloin se on tuomioistuimessa valmistettu. Ehdotetussa momentissa on asian vireilletulo maksuttu salassapitoajan alkamisajankohdaksi ennen muuta käytännöllisten näkökohtien vuoksi ja tulkintaongelmien välttämiseksi. Vireilletulohetki on oikeudenkäynnin päättämishetkeä parempi sen vuoksi, että oikeudenkäyntiasiakirjat järjestetään arkistossa niille vireilletulon yhteydessä annetun juoksevan diaarinumeron mukaisesti asia- ja aikajärjestykseen. Näin jo pelkästään diaari-

numeroon sisältyvän vuosiluvun perusteella voidaan päätellä, sisältääkö asiakirjavihko salassa pidettävää aineistoa. Salassapitoaika alkaisi asian vireilletulosta ensimmäisessä oikeusasteessa. Näin ollen myös muutoksenhaussa kertyneiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta salassapitoaika laskettaisiin asian vireilletulosta käräjäoikeudessa.

Julkisuuslain 31 §:n 3 momentissa on säännös, jonka mukaan valtioneuvostolla on tietyillä edellytyksillä mahdollisuus salassapitoajan jatkamiseen enintään 30 vuodella laissa säädetyn salassapitoajan päättymisestä. Ehdotetun pykälän 4 momenttiin otettaisiin vastaava säännös oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoajan jatkamisesta. Ehdotuksen mukaan pääasiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuimien voisi pidentää salassapitoaikaa enintään 60 vuodella, jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi lain mukaisessa määräajassa todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty.

Ehdotettu säännös on tarpeellinen sen vuoksi, että yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen säännönmukaiset salassapitoajat olisivat lakiehdotuksen mukaan lyhyemmät kuin julkisuuslain vastaavat salassapitoajat. Vaikka salassapitoaikojen erilaisuus onkin perusteltua oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen näkökulmasta, saattavat oikeudenkäyntiasiakirjojen ehdotetut salassapitoajat olla joissakin tilanteissa liian lyhyet erityisesti henkilön yksityiselämän suojan kannalta. Tämän vuoksi tulisi olla mahdollista hakemuksesta jatkaa salassapitoaikaa.

Salassapitoaikaa voisi ehdotuksen mukaan hakemuksesta jatkaa se tuomioistuimien, joka on viimeksi käsitellyt pääasiaa. Näin ollen esimerkiksi niissä asioissa, joissa korkein oikeus ei ole myöntänyt valituslupaa, jatkamisesta päättäisi hovioikeus. Viran puolesta salassapitoajan jatkaminen ei olisi mahdollista. Hakijana voisi olla se henkilö, jota koskevia salassa pidettäviä tietoja oikeudenkäyntiasiakirja sisältää. Lain sanamuodon mukaan hakijana voisi olla myös muu kuin luonnollinen henkilö. Tämä on tarpeen sen vuoksi, että joissakin tilanteissa salassapitosäännöksillä tai -määräyksillä suojataan muuta kuin yksityisen henkilön etua. Esimerkiksi ehdotetun

lain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan salassapito-säännöksen suojeluobjektina ovat valtion ulkoinen turvallisuus ja kansainväliset suhteet. Jos tällaisen tiedon salassapitoajan jatkamiselle olisi tarvetta, hakijana voisi toimia myös sellainen valtion viranomainen, jonka tehtäviin kuuluu valtion ulkoisesta turvallisuudesta ja kansainvälisistä suhteista huolehtiminen.

Oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoajan jatkamiselle saattaisi olla käytännössä tarvetta lähinnä silloin, kun tiedon julkiseksi tuleminen loukkaisi voimakkaasti vielä elossa olevan henkilön yksityiselämän suojaa vielä salassapitoajan päätyttyäkin. Ottaen huomioon sen, että kysymys olisi henkilön perusoikeuden turvaamisesta, luonteva viranomainen ratkaisemaan salassapitoajan määrääjän pidentämisen olisi tuomioistuin.

Hakemuksen tekeminen ei olisi sidottu määräaikoihin. Liian varhain ennen säännönmukaisen salassapitoajan päättymistä tehty hakemus jäisi kuitenkin usein puuttuvan oikeussuojatarpeen vuoksi tutkimatta. Jos oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika olisi 60 vuotta, voisi hakemuksen yleensä jättää aikaisintaan pari vuotta ennen määrääjän päättymistä. Tuolloin voitaisiin jo perustellusti nähdä, vaatiiko esimerkiksi henkilön yksityiselämän suoja salassapitoajan jatkamista.

12 §. Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin. Nykyisessä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä asianosaisten oikeudesta saada tietoonsa yleisöltä salassa pidettäviä tietoja. Sen sijaan julkisuuslain 11 §:ssä on tästä säännökset. Nyt kun oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan erityislakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset myös oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta, on selvyuden vuoksi tarkoituksenmukaista ottaa uuteen lakiin myös säännökset asianosaisten oikeudesta saada näistä tietoja. Kun asianosaisten oikeudesta tiedonsaantiin säädettäisiin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa, tämä palvelisi myös tuomioistuimen ja oikeudenkäyntiin osallistuvan tai siitä tietoa haluavan tarvetta saada samasta laista tieto olennaisista oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvistä säännöksistä.

Ehdotetun pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen pääsääntöisestä oikeudesta saada tieto myös sa-

lassa pidettävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta. Momentin mukaan asianosaisella olisi oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, jollei 2 momentista muuta johdu. Asianosaisella olisi siten lähtökohtaisesti oikeus saada tieto myös ehdotetun 9 §:n mukaisesti salassa pidettävästä asiakirjasta samoin kuin 10 §:n mukaisesti tuomioistuimen päätöksellä salassa pidettäväksi määrätystä asiakirjasta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin kuuluu, että asianosainen saa tietoonsa kaiken asiassa huomioonotettavan oikeudenkäyntiaineiston. Tästä syystä yleisöltä salassa pidettävät asiakirjat eivät yleensä voi olla asianosaissalaisia. Asianosaisilla on luonnollisesti tiedonsaantioikeus myös kaikkiin julkisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin.

Ehdotetussa pykälässä ei ole määritelty asianosaisen tiedonsaantioikeutta siten, että se kohdistuu asiakirjoihin, jotka voivat tai ovat voineet vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn, kuten julkisuuslain 11 §:ssä on tehty. Tätä ei ole pidetty tarpeellisena, koska kaikkia tietyn jutun oikeudenkäyntiasiakirjoja voidaan pitää sellaisina, että ne voivat tai ovat voineet vaikuttaa kyseisen jutun asianosaisen asian käsittelyyn. Jutun asianosaisella olisi siten oikeus saada tieto kaikista siinä jutussa tuomioistuimelle toimitetuista tai tuomioistuimessa laadituista oikeudenkäyntiasiakirjoista pykälässä säädetyin poikkeuksin.

Kumulaatiotilanteissa eli käsiteltäessä useita juttuja yhdessä henkilön ehdotetun pykälän mukainen tiedonsaantioikeus ulottuisi vain sen jutun oikeudenkäyntiasiakirjoihin, jonka asianosainen hän on. Esimerkiksi rikosprosessissa voidaan juttujen yhdistämistä koskevien säännösten perusteella käsitellä samalla kertaa usean henkilön useita tekoja koskevia syytteitä. Mikäli oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyisi yhteen syytteesen liittyviä salassa pidettäviä asiakirjoja, ainoastaan kyseisen syyteasian asianosaisilla olisi oikeus saada niistä tieto. Sen sijaan tätä oikeutta ei olisi henkilöillä, jotka olisivat jutussa asianosaisina vain muiden yhdessä käsiteltävien syytteiden osalta.

Julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 1 kohdassa on säännös, jonka mukaan asianosaisella ei ole oikeutta tiedon saantiin asiakirjasta, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai

muuta erittäin tärkeätä yksityistä etua. Saman pykälän 3 momentista ilmenee, ettei sanottua kohtaa sovelleta asiakirjaan, joka kuuluu riitai- tai rikosasian oikeudenkäyntiaineistoon.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voidaan katsoa olennaisesti kuuluvan sen periaatteen, että asianosainen saa tietoonsa kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat, jotka sisältävät tietoa, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisen tulee myös voida saada tilaisuus lausua käsityksensä tällaisista asiaan vaikuttavista asiakirjoista. Henkilöllä tulee olla aina viimeistään tuomioistuimessa oikeus saada tieto näistä asiakirjoista. Vaikka vielä hallinnossa salassapidolle olisikin perusteita, julkisuuslaisissa asianosaisjulkisuudelle säädettyjä rajoituksia ei ehdotuksen mukaan sovellettaisi enää oikeudenkäyntivaiheessa.

Myös Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin on tapauksessa Nideröst-Huber v. Sveitsi (18.2.1997) katsonut, että osapuolella tulisi olla mahdollisuus lausua kaikesta asiassa esitetystä siitä huolimatta, että aineisto on valtiosisäisen tuomioistuimen mielestä ehkä asiaan vaikuttamatonta. Sama kysymys oli esillä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa Lomaseita Oy ym. v. Suomi (5.7.2005). Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2004:79 tähdentänyt samaa asiaa.

Asianosaisen pääsääntöiseen oikeuteen saada tieto myös salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista ehdotetaan kuitenkin joitakin soveltamisalaltaan hyvin rajoitettuja poikkeuksia. Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitetuista yhteystiedoista. Julkisuuslain asianomaisessa lainkohdassa on mainittu todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä tarkoitettujen ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettävät osoite-, puhelin- ja muut vastaavat yhteystiedot, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan tai asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia. Todistajaan tai muuhun lainkohdassa tarkoitettuun henkilöön kohdistuva uhka voi nimenomaan olla

lähtöisin asianosaisesta itsestään. Yhteystietojen salaamisen tarkoitus jäisi näin ollen toteutumatta, jos nämä tiedot voisi saada oikeudenkäyntiasiakirjoista. Tästä syystä on välttämätöntä, ettei näissä tilanteissa paljasteta uhkan kohteena olevan henkilön yhteystietoja edes asianosaisille. Yhteystietojen ilmoittamatta jättäminen tällaisessa tilanteessa ei myöskään vaaranna asianosaisen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Yhteystietojen ilmoittamatta jättämisellä on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta vain hyvin marginaalinen merkitys. Oikeudenkäynnin julkisuudesta kuitenkin johtuu, että tieto ehdotetussa lainkohdassa mainittujen henkilöiden henkilöllisyydestä on sinänsä julkinen. Ehdotettu lainkohta ei siten merkitse siinä mainittujen henkilöiden anonymiteettiin perustuvaa suojaa.

Momentin 2 kohdan mukaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoja tuomioistuimessa laadituista oikeudenkäyntiasiakirjoista ennen 8 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa. Ehdotettu asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoitus koskisi siten vain ajankohtaa, jota ennen asianosaisellakaan ei olisi oikeutta saada tietoa näistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Ehdotuksen 8 §:n mukaisen ajankohdan jälkeen asianosaisella sen sijaan olisi oikeus saada tietoja näistä tuomioistuimessa laadituista oikeudenkäyntiasiakirjoista riippumatta siitä, tulevatko ne julkisiksi vai ovatko ne salassa pidettäviä, ellei jokin muu 12 §:n 2 momentin mukainen tiedonsaantioikeuden rajoitusperuste tulisi sovellettavaksi.

Ehdotetun 8 §:n mukaan tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa (8 §:n 1 momentin 3 kohta), esittelymuistio tai muu asian valmistelemiseksi laadittu asiakirja, kun asian käsittely siinä tuomioistuimessa on päätynyt (8 §:n 1 momentin 4 kohta) ja muu tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu (8 §:n 1 momentin 5 kohta). Ennen 8 §:n mukaista julkiseksi tulemisen ajankohtaa asianosaisen oikeus tiedonsaantiin näiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta ei siis olisi yhtään parempi kuin yleisön.

Ehdotetun momentin 3 kohdan mukaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoja oikeudenkäyntiasiakirjoista pakkokeinolin

5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa, poliisilain 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä taikka tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskevassa asiassa, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla. Nämä asiat rajattaisiin asianosaisen tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle ajallisesti, kunnes ne tulevat julkisiksi ehdotuksen 16 §:n 4 momentin mukaisesti.

Ehdotetun momentin 4 kohdan mukaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoja oikeudenkäyntiasiakirjoista siltä osin kuin niihin sisältyy tietoja tuomioistuimen neuvottelusta. Kuten edellä 9 §:n 1 momentin 6 kohdan perusteluista käy ilmi, tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat salassa pidettäviä. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuus olisi turvattava, eikä näin ollen olisi aihetta antaa tietoja tuomioistuimen neuvottelusta myöskään asianosaiselle. Myöskään nykyisen julkisuuslain 11 §:n 3 momentin nojalla asianosaisella ei ole tätä oikeutta. Lakiehdotuksen mukaan tuomioistuin ei myöskään voisi antaa lupaa saada tietoa neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvasta tiedosta. Tämä merkitsisi muutosta nykyiseen lainsäädäntöön, mutta ei merkitsisi tosiasiallista muutosta nykyiseen käytäntöön.

13 §. Asiakirjan antamistavat. Ehdotetussa pykälässä määritellään, miten asiakirjojen julkisuus käytännössä toteutetaan. Pykälän 1 momentin viittaussäännöksen mukaan oikeudenkäyntiasiakirjan antamistavoista on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään. Oikeudenkäyntiasiakirjan sisältämän tiedon antamistapoina tulisivat tämän mukaisesti käytettäväksi kaikki ne tavat, joista säädetään julkisuuslain 16 §:ssä. Siten oikeudenkäyntiasiakirjasta voitaisiin antaa tieto esimerkiksi suullisesti taikka antamalla asiakirja tuomioistuimessa nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai kuunneltavaksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste.

Ehdotetun lain 2 §:n 3 momentin yleisestä julkisuuslain soveltamista koskevasta viittaussäännöksestä huolimatta 1 momentin viittaussäännös on katsottu selvyden vuoksi tarpeelliseksi, koska ehdotetun pykälän 2 momenttiin otettaisiin oma erillissäännös videotallenteiden tai niihin rinnastettavien

muiden kuva- ja äänitallenteiden antamisesta.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan antaa vain antamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi loukata tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa. Säännös koskisi sekä tuomioistuimen istuntopöytäkirjasta tekemiä videotallenteita että tuomioistuimelle todisteina toimitettuja videotallenteita. Säännös koskisi siten myös esitutkinta-aineistoon sisältyviä videotallenteita, jotka on toimitettu tuomioistuimelle. Säännös koskisi ainoastaan videotallenteita ja niihin rinnastettavia tallenteita. Sen sijaan se ei koskisi äänitallenteita tai yksittäisiä valokuvia, vaan niiden osalta voimassa olisi ehdotetun 1 momentin viittaussäännöksen mukaisesti julkisuuslain 16 §:ssä säädetyt antamistavat.

Säännöksen soveltaminen tarkoittaisi siis sitä, että asianosainen tai yleisö ei voisi saada videotallenteesta kopiota, vaikka sen sisältämät tiedot olisivat julkisia. Ainoa mahdollisuus tutustua videotallenteen sisältöön olisi käydä katsomassa sitä tuomioistuimessa. Säännöstä sovellettaisiin kuitenkin vain silloin, jos kopion antaminen videotallenteesta voisi loukata tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa. Säännöstä ei siten sovellettaisi esimerkiksi sellaisiin tuomioistuimelle todisteiksi toimitettuihin videotallenteisiin, joissa on kuvattu ainoastaan rakennuksia tai muita esineitä.

Säännös on katsottu tarpeelliseksi useista syistä. Ensinnäkin sinällään julkisetkin videotallenteet ovat niissä esiintyvien henkilöiden yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan kannalta erittäin merkittäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja. Ei voida pitää perusteltuna eikä oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta edes tarpeellisena, että tällaista aineistoa luovutettaisiin tuomioistuimen ulkopuolelle. Aineiston väärinkäyttämisen mahdollisuus ja sen seurausten laajakantoisuus huomioon ottaen kyseisen aineiston luovuttaminen tuomioistuinten ulkopuolelle epäilemättä johtaisi yksityisyyden ja persoonallisuuden suojan loukkauksiin.

Toisaalta on huomattava, että oikeudenkäynnit videoyhteyksien välityksellä ovat lisääntymässä. Videoneuvotteluiden tallenta-

minen sellaisenaan on myös uuden tekniikan myötä helpottumassa ja todennäköinen talentamistapa jo lähitulevaisuudessa. Jos näistä tuomioistuimen tekemistä tallenteista voisi saada kopion, merkitsisi se käytännössä ehdotetun lain 21 §:n kuvauskiellon murtumista.

Rajoitussäännös ei käytännössä kaventaisi oikeudenkäynnin julkisuuden tosiasiallista toteutumista liikaa, koska tallenne olisi tuomioistuimessa nähtävillä. Laissa käytetty termi ”tuomioistuimessa” merkitsisi sitä, että tallenne tai sen kopio voitaisiin esimerkiksi asianosaisen pyynnöstä lähettää hänen tai hänen oikeudenkäyntiavustajansa kotipaikan lähimpään tuomioistuimeen tutustuttavaksi. Välttämätöntä, vaikkakin käytännössä tavallisinta, ei siten olisi, että tallenteeseen tutustuttaisiin siinä tuomioistuimessa, jonka käsiteltävänä olevan tai olleen asian oikeudenkäyntiasiakirja tallenne on. Näin ollen esimerkiksi Helsingissä asuvan henkilön, jonka asia on käsitelty Kuusamon käräjäoikeudessa, ei tarvitsisi muutoksenhakemuksensa laatimista varten matkustaa Kuusamoon katsomaan videotallennetta, vaan hän voisi pyytää Kuusamon käräjäoikeudelta tallenteen lähettämistä Helsingin käräjäoikeuteen.

4 luku. Suullinen käsittely

Yleistä. Voimassa oleva laki oikeudenkäynnin julkisuudesta koskee ensi sijassa varsinaisen istuntovaiheen eli asian suullisen käsittelyn tai pääkäsittelyn julkisuutta oikeudenkäynnissä. Tätä koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi ehdotettavan oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa sääntelevän lain neljänteen lukuun. Yleensä oikeudenkäynnin julkisuudella tarkoitetaan tämän oikeudenkäynnin päävaiheen julkisuutta. Esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan asiaa koskevaa määräystä voidaan lukea niin, että se edellyttää juuri suullisen käsittelyn julkisuutta (”public hearing”). Suullisen käsittelyn julkisuuden voidaankin näin ollen katsoa olevan oikeudenkäynnin julkisuutta puoltavien näkökohtien valossa erityisen tärkeää.

14 §. Suullisen käsittelyn julkisuus. Pykälän 1 momentin mukaan asian suullinen käsittely on julkinen, jollei tuomioistuin 15 §:n nojalla määrää, että se toimitetaan yleisön läsnä olematta. Säännöksellä tuodaan esiin se tärkeä lähtökohta, että oikeudenkäyntilaisuudet ovat julkisia. Suullisesta käsittelystä, jossa yleisö saa olla läsnä, käytetään ehdotettavassa laissa nimitystä julkinen käsittely. Julkisen käsittelyn vastakohta olisi ehdotuksessa käytettävän terminologian mukaan suljettu käsittely.

Vain laissa säädetyin poikkeuksin, jotka on tehty painavista ja yleisesti hyväksyttävistä syistä, suullinen käsittely voidaan määrätä toimitettavaksi yleisön läsnä olematta. Suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta säädetään ehdotuksen 15 §:ssä.

Ehdotuksen 3 §:ssä olevan määritelmän mukaisesti suullisella käsittelyllä tarkoitetaan pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti. Ehdotus tarkoittaisi nykytilan täydentämistä siten, että suullinen käsittely tarkoittaisi periaatteessa kaikkea muuta asian käsittelyä paitsi asian kirjallista käsittelyä tai tuomioistuimessa pidettävää neuvottelua tai esittelytilaisuutta, jossa asianosaisetkaan eivät saa olla läsnä. Näin ollen suullisen käsittelyn julkisuutta ja sen rajoittamista koskevia säännöksiä sovellettaisiin myös esimerkiksi katselmukseen.

Ehdotetun 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Näin ollen sekä asianosaisilla että yleisöllä on oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä, ellei tätä oikeutta ole lain säännöksillä rajoitettu.

Yleisön läsnäolon rajoittamisesta asian julkisessa käsittelyssä säädettäisiin ehdotuksen 20 §:ssä. Mainitun säännöksen mukaan tuomioistuimella on oikeus rajoittaa yleisön läsnäoloa muun muassa todistajan suojelemiseksi tai tungoksen välttämiseksi. Lisäksi tuomioistuin voi kieltää alle 15-vuotiaan henkilön läsnäolon julkisessa käsittelyssä. Todistajan tai muun kuultavan kuulemisesta asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta säädetään voimassa olevassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:ssä.

Yleisön vapaa oikeus olla läsnä ja seurata

oikeudenkäynnin kulkua tarkoittaa pääsääntöisesti sitä, ettei oikeudenkäynnissä läsnä olevan ole tarpeen selvittää tuomioistuimessa henkilöllisyyttään eikä perustella läsnäoloaan. Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa päätöksessään (27.6.2001, dnro 2028/4/99) katsonut, ettei oikeudenkäyntiä seuraamaan tulleita voida yleisesti kehottaa kertomaan nimeään esimerkiksi mahdollisten todistajien selville saamiseksi. Vain poikkeuksellisesti tuomioistuimella on oikeus tiedustella läsnä olevalta henkilöltä tämääntyyppisiä tietoja, jos niillä on merkitystä tuomioistuimen käyttäessä tässä ehdotetussa laissa säädettyjä oikeuksiaan yleisön läsnäolon rajoittamiseksi. Tuomioistuimella olisi esimerkiksi oikeus tiedustella henkilön ikää, jotta alle 15-vuotiaan läsnäolo voidaan tarvittaessa ehdotuksen 20 §:n 2 momentin nojalla kieltää.

Ehdotetun pykälän 3 momentissa olisi säännös juttuluettelosta. Sen mukaan tuomioistuimen olisi ilmoitettava suullisesta käsittelystä istuntopaikalla viimeistään istunnon aikana juttuluettelolla. Jo nykyisin tuomioistuimet normaalisti kiinnittävät istuntopöydälle ovelle niin sanotun juttulistan, josta ilmenee tiedot käsiteltävistä jutuista ja niiden käsittelyjärjestys. Asiasta ei ole nykyisin säännöksiä laissa, vaikka juttuluettelo on käytännössä merkittävä oikeudenkäynnin tosiasiallista julkisuutta lisäävä tekijä. Ehdotuksen mukaan juttuluetteloon merkittäisiin oikeudenkäyntiä koskevista perustiedoista asianosaisten nimet lukuun ottamatta asianomistajan nimeä syyttäjän ajamassa rikosasiassa, asian yksilöity laatu, asian käsittelyn vaihe, suullisen käsittelyn alkamisajankohta ja käsittelypaikka sekä tuomioistuimen ratkaisukokoonpano. Asianosaisista juttuluetteloon ei merkittäisi siten asianomistajien nimiä syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Juttuluetteloon ei myöskään merkittäisi sellaisen asianosaisten nimeä, jonka henkilöllisyyden tuomioistuin on 6 §:n nojalla määrännyt salassa pidettäväksi. Asian käsittelyn vaiheena ilmoitettaisiin, onko kysymys valmistelutunnosta, pääkäsittelystä tai esimerkiksi pakkokeinoistunnosta. Juttuluettelo olisi ehdotuksen mukaan laadittava myös asioissa, joissa suullinen käsittely pidetään osaksi tai kokonaan suljettuna.

15 §. Suljettu käsittely. Pykälässä säädetään

siin niistä poikkeuksista, joiden vallitessa pääsääntöisestä julkisesta käsittelystä voitaisiin poiketa. Voimassa olevassa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa suljetun käsittelyn edellytykset on systematisoitu niin, että lain 4 §:ssä on lueteltu pakollisen suljetun käsittelyn edellytykset ja harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytykset taas lain 5 §:ssä. Tässä esityksessä pakollisen ja harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytysten erottelusta ehdotetaan luovuttavaksi. Kaikki suljetun käsittelyn osalta ehdotettavat edellytykset olisivat jatkossa tuomioistuimen harkinnassa ja pakollisia suljetun käsittelyn edellytyksiä ei olisi.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin päättäisi asian käsittelemisestä yleisön läsnä olematta ensi sijassa asiaan osallisen pyynnöstä. Koska suljetun käsittelyn pitämisen puolesta puhuu tavallisesti nimenomaan yksityisyyden suoja, on tarkoituksenmukaista, että asianosaisella itsellään on päävastuu siitä, että asian käsittely pidettäisiin suljettuna. Tuomioistuin voi myös normaalin prosessinjohton puitteissa tarvittaessa tiedustella asianosaiselta, pyytääkö hän asian käsittelyä suljettuna. Suljettua käsittelyä voisi asianosaisten lisäksi pyytää muu asiaan osallinen, esimerkiksi jutussa todistajana tai muutoin kuultavana oleva henkilö. Salassapitointressi voi olla juuri tällaisella prosessuaalisen asianosaisten ulkopuolisella taholla, eikä siten ole perusteita sille, etteikö myös tällainen henkilö voisi pyytää asian käsittelyä suljetuin ovin. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa Z. v. Suomi salassapitointressi oli nimenomaan todistajan asemassa olleella henkilöllä. Todistaja voisi pyytää kuulemistaan suljettujen ovien takana.

Toisaalta tuomioistuimen on harkittava suljetun käsittelyn edellytysten olemassaolo, vaikka kaikki asianosaiset ja muut asiaan osalliset olisivat yhtä mieltä siitä, että asiassa olisi järjestettävä suljettu käsittely, koska suljettu käsittely loukkaa yleisön oikeutta seurata oikeudenkäyntiä. Oikeudenkäyntimenettelyä koskeva sääntely olisi tältä osin siten pakottavaa, ettei asianosaisten sopimus asiasta sitoisi tuomioistuinta. Asianosaisten ja asiaan osallisten käsityksellä on luonnollisesti merkitystä asiaa harkittaessa.

Koska on myös tilanteita, joissa asianosaisilla itsellään taikka muilla oikeudenkäyntiin

tavalla tai toisella osallistuvilla henkilöillä tai tahoilla ei ole tarvetta pyytää asian käsittelyä suljettuna, vaikka tärkeät kolmansien henkilöiden tai yhteiskunnalliset intressit puhuisivat suljetun käsittelyn puolesta, ehdotetaan lainkohtaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuimien voisi myös viran puolesta päättää asiasta. Suljetun käsittelyn toimittaminen ilman asian osapuolten pyyntöä edellyttäisi erityistä syytä. Tämä olisi myös mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa molemmat tai kaikki asianosaiset toivoisivat asian julkista käsittelyä, jos tuomioistuimien harkitsisi suljetulle käsittelylle olevan erityistä syytä.

Suljetun käsittelyn määrääminen tarkoittaisi sitä, että suullinen käsittely pidettäisiin tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta. Suljetusta käsittelystä päättäminen ei siten välttämättä tarkoita sitä, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet toimitettaisiin yleisön läsnä olematta. Julkisuusperiaatetta tulisi näissäkin tilanteissa pyrkiä noudattamaan siten, että vain se oikeudenkäynnin osa, jota nimenomaan halutaan suojata julkisuudelta, käsitellään yleisön läsnä olematta. Läsnäolosta suljetussa käsittelyssä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin 17 §:ssä.

Varsinaiset suljetun käsittelyn edellytykset ehdotetaan otettavaksi pykälän 1—7 kohtaan. Luettelo olisi tyhjenteävä. Pykälän 1 kohdassa ehdotetaan, että suljettu käsittely voitaisiin pitää, jos asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Kohta vastaisi pitkälle voimassa olevan lain 4 §:n sääntelyä, jonka mukaan yleisö ei saa olla läsnä suullisessa käsittelyssä, jos julkinen käsittely saattaisi vaarantaa valtion ulkoista turvallisuutta taikka huonontaa valtion suhteita toiseen valtioon tai kansainväliseen yhteisöön. Erona nykytilaan olisi ensinnäkin se, ettei myöskään tämä edellytys johtaisi pakolliseen suljettuun käsittelyyn, vaan yksittäistapauksessa tuomioistuimien voisi päättää asian käsittelemisestä kokonaan tai osaksi julkisesti, vaikka kohdan edellytykset olisivat täyttyneet. Vaikka nykyisessäkin laissa tuomioistuimien on yksittäistapauksellisesti ratkaistava, ovatko suljetun käsittelyn edellytykset käsillä, on oikeuskäytännössä nouda-

tettu esimerkiksi sellaista linjaa, että maanpetosoikeudenkäynnit ovat olleet yleensä suljettuja kokonaan. Nyt ehdotetulla muutoksella pyritään näissäkin tapauksissa lisäämään oikeudenkäynnin julkisuutta ja mahdollistamaan esimerkiksi melko vähäisten tapausten käsittelemisen julkisesti ainakin osittain.

Vastaavasti kuin voimassa olevassa laissa ehdotettu 1 kohta koskisi vain valtion ulkoista turvallisuutta, ei sen sijaan yleistä järjestystä tai valtion sisäistä turvallisuutta. Tavallisesti valtion ulkoisen turvallisuuden vaara voisi tulla kysymykseen esimerkiksi sotarikoksia tai maanpetosrikoksia koskevia asioita käsiteltäessä. Kuitenkaan ei olisi välttämättä, että käsittely viimeksi mainittujen rikostyyppienkään osalta olisi suljettu. Kysymys olisi näissä tapauksissa harkittava tapauksen olosuhteiden valossa. Joskus suljettu käsittely näissäkin tapauksissa voisi jopa olla omiaan huonontamaan Suomen kansainvälisiä suhteita.

Muutosta nykytilaan merkitsisi myös se, että näyttökynnystä julkisen käsittelyn vahingollisuudesta suojattaville eduille korotettaisiin. Kun nykyisessä laissa edellytyksenä on se, että julkinen käsittely saattaisi vaarantaa lainkohdassa mainittuja etuja, niin nyt ehdotetaan, että vaarantamisen tulisi olla todennäköistä. Myös tällä ehdotetulla muutoksella pyrittäisiin siihen, ettei oikeudenkäyntejä tarpeettomasti pidettäisi suljetuin ovin. Valtion ulkoisen turvallisuuden vaarantamisen osalta ehdotuksessa ei asetettaisi lisävaatimusta sille, kuinka merkittävää vaarantamista julkinen oikeudenkäynti todennäköisesti aiheuttaisi Suomen turvallisuudelle. Tältä osin riittäisi, että vaaraa todennäköisesti aiheutuisi. Sen sijaan Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteisössä aiheutuvan todennäköisen vahingon tai haitan osalta ehdotuksessa edellytettäisiin sen tai niiden olevan merkittävää. Tämä ei tosin merkitsisi suurta muutosta nykytilaan, sillä haittaa tai vahinkoa tämän kaltaisissa asioissa voitaneen usein luonnehtia merkittäväksi Suomen kannalta. Ehdotettu suljetun käsittelyn edellytys vastaisi sitä, mitä ehdotetaan edellä 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoedellytykseksi.

Uutta ehdotetussa pykälän 1 kohdassa olisi myös modernisoitu sanamuoto, joka ottaisi

nimenomaisesti huomioon myös mahdollisen vahingon Suomen edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä. Vastaavaa terminologiaa on käytetty myös julkisuuslaissa. Suullinen käsittely voitaisiin näin ollen määrätä tämän lainkohdan nojalla pidettäväksi suljetuin ovin esimerkiksi tilanteessa, jossa Suomeen on saatu kansainväliseen oikeusapuun perustuen joitakin tietoja ja tietojen antamisen ehdoksi on niitä antaneen valtion puolelta asetettu, että ne pidetään yleisöltä salassa. Muussa tapauksessa tietojen saanti jatkossa todennäköisesti merkittävästi vaarantuisi.

Ehdotetun pykälän 2 kohdassa puolestaan asetettaisiin edellytykseksi suljetun käsittelyn pitämiseksi, että asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Voimassa olevassa laissa harkinnanvaraisen suljetun käsittelyn edellytykset määräytyvät pääsääntöisesti juttutyypin mukaan. Esimerkiksi rikosasioiden osalta laissa on luettelo tietyistä rikostyypeistä, joissa suljettu käsittely voi tulla kysymykseen. Samoin muiden kuin rikosasioiden osalta todetaan, että kun käsitellään avioliittoa, isyyttä, lapseksiottamista, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta, holhousta taikka muuta sellaista riita- tai hakemusasiaa ja siinä esitetään erityisen arkaluonteisia henkilön yksityiselämään liittyviä seikkoja, asia voidaan käsitellä suljetuin ovin.

Lakiehdotuksessa lähtökohta on se, ettei mikään asia ole lähtökohtaisesti tyyppiltään salassa pidettävä. Kysymystä suljetun käsittelyn edellytyksistä olisi aina arvioitava sen valossa, onko asiassa esille tuleva tieto arkaluonteista ja lisäksi liittykö se henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon. Esimerkiksi jos asiassa esitetään terveydentilaan kuuluvia seikkoja, jotka eivät kuitenkaan ole arkaluonteisia, ei asiassa olisi tällä perusteella edellytyksiä suljetulle käsittelylle. Tavallisesti esimerkiksi pahoinpitelyjutussa esitetään asianomistajalle aiheutuneista vammoista lääkärintodistus, joka voi sisältää tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta. Tällä perusteella asian suljetun käsittelyn edellytykset voisivat kuitenkin täytyä vain harvoin, koska tieto ei yleensä ole arkaluonteista.

Suljetun käsittelyn kriteerit olisivat ehdotuksen mukaan kaikissa juttutyypeissä ja prosessilajeissa samat. Niitä sovellettaisiin samalla tavalla esimerkiksi riita- ja rikosasioissa sekä hakemusasioissa. Käytännössä suljettu käsittely tulisi edelleen kysymykseen rikosasioissa esimerkiksi juuri seksuaalirikosten (rikoslain 20 luku) osalta, joissa erityisesti uhriksi joutuneen asianomistajan arkaluonteiset yksityiselämään liittyvät tiedot voivat tulla esille. Sen sijaan jos tiedot liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin eikä asianomistaja vastusta asian käsittelyä julkisesti, voidaan asian käsittelystä suljettuna päättää vain harvoin, sillä rikosten tekeminen itsessään ei voi olla yksityiselämän piiriin kuuluva asia. Tästä syystä rikoksesta syytetyn yksityisyytensä suojaamiseksi esittämä pyyntö suljetusta käsittelystä ei käytännössä voi menestyä yhtä usein kuin asianomistajan ja sivullisen vastaavat pyynnöt. Kuitenkin yleisellä tasolla rikoksesta syytetyn yksityisyyden suoja on samalla tasolla kuin muidenkin oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden. Rikoksesta syytteessä olevan pyytessä asian käsittelyä suljetuin ovin tuomioistuimen on riittävässä määrin kunnioitettava syyttömyysolettamasta johtuvia vaatimuksia oikeudenkäynnille ja syytetyn kohtelulle.

Samoin jatkossakin käytännössä nimenomaan perhe-elämän kysymyksiin liittyvät asiat voivat sisältää sellaisia arkaluonteisia henkilön yksityiselämään kuuluvia tietoja, joiden vuoksi asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna. Kunnianloukkausta ei enää laissa nimenomaan mainittaisi erikseen sellaisena rikoksena, jossa kysymykseen tulisi harkinnanvarainen suljettu käsittely. Kunnianloukkausrikoksen (rikoslain 24 luvun 9 ja 10 §) julkinen käsittely vain harvoin koskee tai ainakaan enää pahentaa mahdollista yksityisyyden loukkausta ja näin ollen näissä rikosjutuissa suljetulle käsittelylle voisi olla edellytyksiä vain harvoin. Sen sijaan esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rikosjutun yhteydessä (rikoslain 24 luvun 8 §) myös ehdotuksen mukaan voi useammin tulla kysymykseen suljettu käsittely.

Asian käsittely suljettuna pykälän 2 kohdan nojalla tulee lähtökohtaisesti kysymykseen sen henkilön pyynnöstä, jota arkaluonteinen

tieto koskee. Jos tämä henkilö itse pyytää asian käsittelemistä julkisesti eikä asiaan liity mitään ulkopuolisten tahojen etuja, on käsittely pidettävä julkisesti.

Pykälän 3 kohdan mukaan edellytyksenä suljetulle käsittelylle olisi, että asiassa esitetään ehdotettavan lain mukaan salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuimella on määrännyt pidettäväksi salassa, taikka jos asiassa ilmaistaan tieto, joka on muussa laissa säädetty salassa pidettäväksi, ja tällaisen tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Tämä pykälän 3 kohta vastaisi asialliselta soveltamisalaltaan pitkälle voimassa olevan lain 5 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan harkinnanvarainen suljettu käsittely voidaan toimittaa, jos asiassa esitetään salassa pidettävä asiakirja tai siinä ilmaistaan tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus. Kuitenkin ehdotetun 3 kohdan mukaan salassa pidettävän asiakirjan esittäminen ei jatkossa aina oikeuttaisi ainoana edellytyksenä määräämään asiaa käsiteltäväksi suljetuin ovin. Ensinnäkin uusi lainkohta erottaisi lain 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyt ja 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyt oikeudenkäyntiasiakirjat muista lain mukaan salassa pidettävistä asiakirjoista. Kun oikeudenkäynnissä esitettäisiin muussa kuin ehdotetussa laissa salassa pidettäväksi säädetty asiakirja, jota ei myöskään 10 §:n nojalla ole määrätty salassa pidettäväksi, suljettu käsittely edellyttäisi ehdotuksen mukaisesti aina lisäksi, että tällaisen tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Sen sijaan, jos asiassa esitettäisiin ehdotettavan lain 9 tai 10 §:n mukaisesti salassa pidettävä asiakirja, olisi tämä yksin riittävä edellytys suljetulle käsittelylle.

Lainkohdassa muussa laissa salassa pidettävällä tiedolla tarkoitettaisiin myös sitä tilannetta, että myös suullisessa muodossa esitetty tieto voisi olla suljetun käsittelyn perusteena, jos tieto asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä muun lain nojalla.

Tässä ehdotuksessa on yleisesti lähdetty siitä, että oikeudenkäynnin julkisuuden tulisi

olla selvä pääsääntö ja että erityisesti oikeudenkäynnin suullisen käsittelyn pitämiseksi suljettuna tulee yleensä olla painavimmat perusteet kuin esimerkiksi hallinnossa asiakirjan salassapidolle on säädetty. Näin ollen vaikka oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä esitetään muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty asiakirja, ei tästä pidä automaattisesti seurata mahdollisuutta määrätä asian suullinen käsittely pidettäväksi suljetuna. Tuomioistuimen tuleekin näissä tapauksissa erikseen harkita, voiko julkisesta käsittelystä todennäköisesti aiheutua lisäksi merkittävää haittaa tai vahinkoa suojeltavalle edulle. Vähäinen haitta tai vahinko ei riittäisi, vaan niiden tulisi ehdotuksen mukaan olla merkittäviä, ennen kuin suljetulle käsittelylle olisi edellytyksiä.

Ehdotetun pykälän 4 kohdan mukaan suljettu käsittely voitaisiin määrätä pidettäväksi, jos julkinen käsittely voisi vaarantaa turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Vaikka varsinaisia turvapaikka-asioita ei käsitellä yleisissä tuomioistuimissa, turvapaikanhakijan turvallisuus saattaa edellyttää suljettua käsittelyä myös yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäessä säilöönottoasioita.

Kysymyksessä olisi nykytilaan verrattuna uusi nimenomainen oikeudenkäynnin julkisuuslakiin kirjoitettu peruste suljetulle käsittelylle. Samoin kuin mitä tässä ehdotuksessa esitetään henkilöllisyyden ilmoittamista jättämisestä 6 §:ssä, voi suullisen käsittelyn kohdalla olla kysymys turvapaikanhakijan tai hänen läheistensä turvallisuudesta ja on siksi perusteltua, että näissä asioissa voidaan määrätä pidettäväksi suljettu käsittely. Myös tästä on nyt tarpeen säätää ehdotetussa laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Turvapaikanhakijan tai hänen läheistensä turvallisuus voi olla uhattuna esimerkiksi hänen lähtömaansa viranomaisten toimenpiteiden johdosta.

Ehdotetun pykälän 5 kohdan mukaan suljettu käsittely voitaisiin toimittaa asiassa, jossa alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta, jollei suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Tämä suljetun käsittelyn edellytys vastaisi voimassa olevaa lakia sikäli, että ikäraja olisi sama. Kysymys olisi suullisen käsittelyn hetkellä 15—17-vuotiaasta syytetystä. Epäillyn iällä rikoksen tekohetkellä ei olisi merkitystä. Suljettu käsittely

voisi olla tarpeen esimerkiksi siitä syystä, että julkinen käsittely saattaisi vaikeuttaa nuoren rikoksentehtävien sopeutumista yhteiskuntaan. Julkinen käsittely voisi myös joissakin tapauksissa antaa nuorelle rikoksentehtävälle aiheen vääranlaiseen julkisuuden tavoitteeseen. Tuomioistuimien harkitsisi näissäkin tilanteissa yksittäisiä tapauksittain, onko suljettuun käsittelyyn aihetta. Asianosaisen omalle näkemykselle on luonnollisesti näissäkin tilanteissa annettava huomattava painoarvo.

Uutuutena nykyiseen lainsäädäntöön ehdotetaan, että pykälään otettaisiin suljetun käsittelyn käyttöalaa rajoittava edellytys. Ehdotuksen mukaan myöskään alle 18-vuotiaan syytetyn tapauksessa ei asian käsittelyä voitaisi määrätä pidettäväksi suljettuna, jos suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Ehdotuksen tarkoituksena olisi turvata oikeudenkäynnin julkisuus niissä tapauksissa, joissa asian yhteiskunnallisen merkittävyyden takia ei ole perusteltua pitää asian suullista käsittelyä salassa. Rikosjuttu saattaa koskea siten yhteiskunnallisesti merkittävää tapausta, että oikeudenkäynnin julkisuusintressi ylittää tapauksessa tarpeen suojella nuorta rikoksentehtävää julkisuudelta. Harkinnassa voidaan huomioida myös se, kuinka lähellä täysi-ikäisyyttä syytetty on. Julkinen käsittely saattaa joskus myös hälvittää epätäsmällistä ja ehkä harhaanjohtavaa asian käsittelemistä tiedotusvälineissä esimerkiksi nuoren oloista tai toiminnasta rikoksen yhteydessä. Julkisuus voi siten olla nuoren yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta joskus jopa eduksi. Joka tapauksessa alaikäistä koskevan syytteen käsittely julkisessa istunnossa olisi poikkeuksellista ja päätöstä siitä tehtäessä olisi harkittava, mikä merkitys asian julkisella käsittelyllä on alaikäisen tulevaisuuden kannalta. Tällaista ratkaisua tehtäessä voidaan kuitenkin myös ottaa huomioon ehdotuksen suoma mahdollisuus 21 §:n nojalla rajoittaa nuorta koskevan oikeudenkäynnin taltiointia esimerkiksi kieltämällä kuvaaminen.

Ehdotetun pykälän 6 kohdan mukaan asiaa voitaisiin toimittaa suljettu käsittely, jos siinä kuullaan alle 15-vuotiaista tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Tämä säännös vastaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä. Samoin vastaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 §:n

2 momentin 2 kohtaa ehdotetun pykälän 7 kohdan säännös, jonka mukaan suullinen käsittely voitaisiin pitää suljettuna, jos asiaa velvoitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä, velvoitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä taikka esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai josta 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta. Ehdotetun 7 kohdan luottavuuden parantamiseksi se ehdotetaan jaettavaksi alakohtiin.

16 §. Pakkokeinoasioiden julkisuus. Pykälään ehdotetaan otettavaksi erityissäännökset eräiden pakkokeinoasioiden julkisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovellettaisiin, mitä tässä laissa säädetään, jollei tästä pykälästä muuta johdu. Pykälässä olisi eräiden pakkokeinoasioiden osalta erityissäännöksiä käsittelyn, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisun julkisuudesta. Muilta osin pakkokeinoasiointiin sovellettaisiin, mitä muualla tässä laissa säädetään.

Vaikka pykälä ehdotetaan sijoitettavaksi uuden lain 4 lukuun, jossa olisivat suullisen käsittelyn julkisuutta koskevat säännökset, ehdotuksen 16 § sisältäisi säännöksiä myös pakkokeinoasioiden oikeudenkäyntiasiakirjojen sekä ratkaisun julkisuudesta. Systemaattisesti on selkeämpää sijoittaa nämä yhtä asia-ryhmää koskevat erityissäännökset yhteen paikkaan ja suullista käsittelyä koskevien säännösten yhteyteen, koska keskeisiä pakkokeinoja on säännönmukaisesti käsiteltävä suullisessa käsittelyssä. Toisaalta on päädytty siihen, että pakkokeinoasioiden niin sanottua diaarijulkisuutta koskeva erityissäännös ehdotetaan sijoitettavaksi lain 5 §:n 2 momenttiin. Tämä systemaattinen ratkaisu puolestaan on perusteltavissa siten, että niin sanottua diaarijulkisuutta koskevat säännökset tulevat yleensä sovellettaviksi eri yhteydessä kuin muuta oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset. Sen vuoksi on perusteltua sijoit-

taa kaikki niin sanottua diaarijulkisuutta koskevat säännökset asiayhteyteensä ja samaan paikkaan uutta lakia.

Pakkokeinoasioiden käsittelyn julkisuudesta on nykyisessä laissa erityissäännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 a §:n 1 momentissa. Asiallisesti pitkälle tätä vastaavat säännökset ehdotetaan nyt otettavaksi ehdotetun pykälän 2 momenttiin. Voimassa olevaa lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei pakkokeinoasian suullista käsittelyä pidettäisi yhtä usein suljettuna pelkästään epäillyn itsensä pyynnöstä. Nykyisin lainkohdassa tarkoitettua pakkokeinoasian käsittelyä voi tapahtua julkisesti vastoin epäillyn tahtoa vain erityisen painavasta syystä. Vaikka edelleen pakkokeinoasian suullinen käsittely tulisi epäillyn vaatiessa pitää suljettuina ovin, tästä poikkeaminen edellyttäisi ehdotuksen mukaan enää painavaa syytä, toisin sanoen erityisen painavaa syytä ei edellytetäisi. Nykytilaan ehdotus ei toisi suurta muutosta, sillä käytännössä lainkohdassa tarkoitettua pakkokeinoasian suulliset käsittelyt pidetään yleisön läsnä olematta lähinnä tutkinnallisista syistä.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimien voisi siten päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinoasioiden esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuimien katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saataisiin käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Pakkokeinoasioiden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta säädetään nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 3 momentissa. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa asiakirjojen salassapito siihen asti, kunnes varsinainen syyteasian käsittely alkaa. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi pitkälle nyt voimassa olevaa lakia vastaava säännös. Ehdotettavan säännöksen mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voitaisiin ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta edellä pykälän 2 momentissa mai-

nituisista syistä määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Ratkaisun sisältävää asiakirjaa näissä pakkokeinoasioissa ei voitaisi pelkästään asian pakkokeinoluonteen vuoksi pitää salassa. Tällä halutaan korostaa sitä seikkaa, että itse ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuden painoarvo on suurempi kuin muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen. Sen sijaan pakkokeinoasian ratkaisun salassapidosta voidaan määrätä yleisten ratkaisun julkisuutta koskevien säännösten nojalla ehdotuksen 24 §:n mukaisesti. Nykytilaan verrattuna ehdotuksessa olisi uutta myös se, että siinä olisi otettu huomioon se tilanne, että pakkokeinoasia ei välttämättä aina johda syyteasian käsittelyyn. Ehdotuksen mukaan pakkokeinoasian oikeudenkäyntiasiakirjat tulisivat normaaliin tapaan, eli tavallisia oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevien säännösten mukaan, julkisiksi myös sen jälkeen, kun asia jätetään sillensä.

Nykyiseen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 a §:ään lisättiin vuonna 1995 annetulla lailla (404/1995) uusi 2 momentti, jossa on säännökset niin sanottujen salaisten pakkokeinojen oikeuskäsittelyn julkisuudesta. Näitä pakkokeinoja olivat lainmuutoksen säätämishetkellä telekuuntelu, televälivälitys ja tekninen tarkkailu. Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 6 §:n 2 momentin mukaan telekuuntelua ja -valvontaa koskeva asia ratkaistaan tuomioistuimessa kuulematta rikoksesta epäiltyä tai yleensä myöskään teleliittymän haltijaa. Näissä tilanteissa on välttämätöntä, ettei myöskään yleisöllä ole pääsyä mahdollisiin asian käsittelyä koskeviin istuntoihin tuomioistuimessa. Samoin ratkaisu pitää antaa ja sen sisältämä asiakirja pitää yleisöltä yleensä salassa. Muussa tapauksessa pakkokeinon käytöltä menisi koko tarkoitus.

Tällä perusteella pykälän 4 momenttiin ehdotetaan edelleen otettavaksi nykyistä oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia asiallisesti vastaavat säännökset. Kuten edellä ehdotetun 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, poliisilakiin on lailla 21/2001 lisätty säännökset eräistä pakkokeinoihin verrattavista poliisitoimenpiteistä, jotka tulevat saman lain 32 c ja 32 d §:n perusteella tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näissäkin tilanteissa poliisitoimenpiteen kohdetta

ei tarvitse tuomioistuimessa kuulla. Poliisilaisia vastaavat säännökset ovat myös tullilaisissa. Tämän johdosta lainkohtaan ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinon, poliisilain 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä tai tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskeva asia, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsiteltäisiin ja ratkaisu julistettaisiin yleisön läsnä olematta.

Vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi, että näissä asioissa ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättäisi, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin. Voimassa olevan lain mukaan päätös ja oikeudenkäyntiaineisto tulevat julkisiksi, kun pakkokeinosta on viimeistään ilmoitettava toimenpiteen kohteelle, jollei tuomioistuin päättä toisin. Tätä poikkeusmahdollisuutta on ehdotuksessa siten tarkennettu, ettei tuomioistuin voisi sen perusteella päättää myöhentää julkiseksi tuloa siitä ajankohdasta, jona asiasta on ilmoitettava pakkokeinon kohteelle. Nykyisen lain sanamuodon mukaan tämä saattaisi nimittäin olla mahdollista.

Esitutkintalain 49 §:ssä säädetään esitutkinnasta tiedottamisesta ja esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta. Ehdotetun lain säännös ei koskisi sitä.

17 §. Läsnäolo suljetussa käsittelyssä. Suljetun käsittelyn tarkoituksena on se, että yleisö ei saa seurata asian käsittelyä. Kuitenkaan aina ei ole tarpeen se, että aivan kaikki muut henkilöt kuin asian varsinaiset asianosaiset poistetaan oikeussalista suljetun käsittelyn ajaksi. Siksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, ketkä saavat olla läsnä asian suljetussa käsittelyssä.

Ehdotetun pykälän 1 momenttiin otettaisiin nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 6 §:ää asiallisesti vastaava säännös, jonka mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä sellaiset henkilöt, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena. Tämän lainkohdan nojalla voi-

daan sallia siinä nimenomaisesti sanottujen tahojen lisäksi esimerkiksi tulkkien, tukihenkilöiden, vartijoiden, vanginvartijoiden tai muiden tuomioistuimen tarpeellisina pitämien henkilöiden läsnäolo suljetussa käsittelyssä. Mikäli kysymys on jostakin erityisestä oikeudenkäynnistä, jossa asianomaisella viranomaisella on oikeus tai velvollisuus käyttää puhevaltaa, on luonnollisesti tarpeellista, että asianomainen viranomainen on läsnä myös asian suljetussa käsittelyssä. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi vankien kurinpitovalitusasiat, joissa kurinpitoasiaa koskevan päätöksen tekijän tai häntä edustavan virkamiehen on oltava läsnä käräjäoikeudessa valitusta käsiteltäessä sekä täytäntöönpanoriidat tai ulosottovalitusasiat, joissa tuomioistuimen tulee kuulla ulosottomiestä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi uusi säännös siitä, että määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi se, että suljetun käsittelyn tilanteessakin oikeudenkäynnin julkisuutta puoltavilla näkökohdilla olisi painoarvoa. Suljettu käsittely voisi siten tarvittaessa olla osittaista siten, että paikalta olisi poissa vain osa yleisöä. Luonnollisesti jutun käsittely voidaan ja tuleekin jakaa perinteiseen tapaan julkiseen ja salaiseen osaan, mutta uutta olisi nyt se, että myös suljetun käsittelyn aikana voitaisiin sallia joidenkin henkilöiden osalta poikkeuksia. Kysymys on henkilöistä, joiden läsnäolo ei välttämättä loukkaisi niitä etuja, joiden vuoksi suljettu käsittely on alunperin määrätty. Tämä vaihtelee suojeltavan edun perusteen mukaan. Jos suljettu käsittely pidettäisiin esimerkiksi ehdotetun valtion ulkoista turvallisuutta koskevan 15 §:n 1 kohdan nojalla, ei välttämättä ole tarpeen poistaa niitä henkilöitä, jotka muutenkin vastaavat ja tietävät näistä asioista. Myöskään perheenjäsenten läsnäolo ei kaikissa tapauksissa loukkaa yksityisyyden suojaa, jos suljettu käsittely pidetään ehdotetun 15 §:n 2 kohdan nojalla.

Sen sijaan tämän pykälän perusteella ei voitaisi antaa esimerkiksi oikeustieteen opiskelijoille oikeutta jäädä seuraamaan suljettua käsittelyä. Läsnäolo suljetussa käsittelyssä ei nimittäin ole tarpeen oikeustieteen opintojen kannalta, eikä suljetun käsittelyn perusteiden

ollessa ne, mitä tässä esityksessä ehdotetaan, opiskelijoiden läsnäoloa suljetussa käsittelyssä voida painavasti perustella.

18 §. Salassapitovelvollisuus. Suljetussa käsittelyssä voidaan edellä selostettujen ehdotusten perusteella käsitellä salassa pidettäviä tietoja. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös salassa pidettäviä tietoja koskevasta vaihtolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Asian suljettu käsittely tuomioistuimessa perustaa aina vaihtolovelvollisuuden. Tästä keskeisestä velvollisuudesta ei kuitenkaan nykyisin ole nimenomaista säännöstä. Vaihtolovelvollisuuden perusteesta säädetään julkisuuslain 23 §:ssä, mutta oikeudenkäynnin julkisuuden näkökulmasta erityisesti salassapitovelvollisten henkilöiden osalta vaikeasti hahmotettavana. Julkisuuslaki koskee nimenomaisesti viranomaisten toimintaa, kun taas oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä asianosaisilla ja yleisöllä on keskeinen asema. Suljetussa käsittelyssä voisi olla läsnä myös sellaisia henkilöitä, joita julkisuuslain 23 § ei koske. Julkisuuslain 23 §:n perusteella jäisi myös epäselväksi, olisiko julkisessakin käsittelyssä esille tulleesta salassa pidettävästä tiedosta salassapitovelvollisuus. Salassapitovelvollisuuden selventämiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös salassa pidettäviä tietoja koskevasta vaihtolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Voimassa olevassa julkisuuslain 23 §:ssä on säännökset salassapitovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta sekä niiden sisällöstä eikä siksi ole tarkoituksenmukaista säätää näistä kysymyksistä yksityiskohtaisesti uudelleen oikeudenkäynnin julkisuuslaissa. Näitä säännöksiä voidaan soveltaa myös tuomioistuimessa. Ehdotetussa laissa olisi kuitenkin säännös siitä, että salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisivat myös kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia. Säännös tarkoittaisi näin ollen myös tahoja, joita ei tarkoiteta julkisuuslain 23 §:ssä, mutta jotka kuitenkin ovat olleet läsnä suljetussa käsittelyssä.

Ehdotetun pykälän mukaan suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden tämän lain mukaan tai sen nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen osalta olisi salassapidon ja hyväksikäytön osalta voimassa, mitä viranomaisten toimin-

nan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssä säädetään.

Ehdotus merkitsisi ensinnäkin sitä, että kaikki julkisuuslain 23 §:n tarkoittamat henkilöpiirit tulisivat tämän lain salassapitovelvollisuuden alaisiksi. Lisäksi salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisivat myös kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia. Näitä olisivat tuomioistuimeen eri suhteissa palveluksessa olevat henkilöt, kuten esimerkiksi tuomarit ja lautamiehet, sekä asianosaiset, heidän edustajansa ja avustajansa sekä kaikki muut henkilöt, jotka ovat saaneet asian suljetussa käsittelyssä salassa pidettäviä tietoja. Näin ollen salassapitovelvollisuus koskisi esimerkiksi myös niitä, jotka ovat saaneet ehdotuksen 17 §:n nojalla luvan olla läsnä asian suljetussa käsittelyssä. Ehdotettu salassapitovelvollisuus ei koskisi julkisessa käsittelyssä esille tullutta tietoa.

Tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan muistuttaa läsnä olevia salassapitovelvollisuuden olemassaolosta. Salassapitovelvollisuuden sisältö vastaisi myös kokonaisuudessaan sitä, mitä julkisuuslaissa säädetään. Näin ollen esimerkiksi asianosaiset, heidän edustajansa ja avustajansa olisivat salassapitovelvollisia vain siltä osin, kuin tieto koskee muita kuin asianosaista itseään.

Salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskisi ehdotuksen mukaan vain suljetussa käsittelyssä esille tullutta oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaan salassa pidettävää tietoa. Näin ollen jos julkisessa käsittelyssä esimerkiksi ehdotuksen 19 §:n nojalla käsiteltäisiin salassa pidettävää tietoa, ei tästä seuraisi läsnäolijoille salassapitovelvollisuutta tai hyväksikäyttökieltoa. Samoin esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyvää salassa pidettävää tietoa koskisi ehdotetun 2 §:n 3 momentin viittaussäännöksen mukaisesti suoraan julkisuuslain 23 §. Jos asiassa on aikomus käsitellä liikesalaisuuksia, joiden osalta halutaan saada aikaan esimerkiksi vastapuolelle salassapitovelvollisuus, on asian käsittelyä pyydettyä pidettäväksi suljettuna, vaikka esimerkiksi juttua ei olisi seuraamassa lainkaan yleisöä. Tosiasiallinen salassa pidettävien asioiden suoja tosin toteutuu tällöin jo pitkälti sillä, ettei paikalla ole yleisöä.

19 §. Salassa pidettävien tietojen esittäminen julkisessa käsittelyssä. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, miten jo

suoraan lain nojalla salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja tai tuomioistuimen antamalla määräyksellä salassa pidettäviä tietoja voidaan käsitellä julkisessa käsittelyssä. Ehdotetun lainkohdan säännökset ovat tarpeen ensinnäkin sen vuoksi, ettei se seikka, että oikeudenkäyntiasiakirja sisältää salassa pidettävää tietoa, sellaisenaan oikeuta suljetuun käsittelyyn. Samoin tuomioistuimen ei ole pakko määrätä asiaa käsiteltäväksi suljetussa käsittelyssä, vaikka 15 §:n edellytykset suljetulle käsittelylle täyttyisivätkin. Ellei ehdotettavan kaltaista säännöstä otettaisiin kiinni, jäisi epäselväksi, miten salassa pidettävän tiedon kanssa voidaan menetellä julkisessa käsittelyssä. Nykyisessä laissa tämän kaltaista tilannetta koskeva säännös on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 b §:ssä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että julkisessa käsittelyssä ehdotuksen 9 §:n nojalla salassa pidettävän tai ehdotuksen 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saisi esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi on tarpeellista. Ehdotettu sanamuoto, jonka mukaan muutoin salassa pidettävää tietoa voidaan julkisessa suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa kuitenkin esittää siinä laajuudessa kuin se on tarpeellista, vastaisi nyt voimassa olevan lain sanamuotoa. Tämä voimassaoleva sanamuoto on julkisuusmyönteisempi kuin se muotoilu, jota julkisuuslain säätämisen yhteydessä hallituksen esityksessä esitettiin. Hallituksen esityksessä ollutta ehdotusta muutettiin eduskuntakäsittelyn aikana lakivaliokunnan lausunnon perusteella (LaVL 14/1998 vp). Lakivaliokunta perusteli muutosesitystään sillä, että tuomioistuimelle tulee antaa ehdotettua enemmän harkintavaltaa sen suhteen, kuinka laajalti asiakirjoja esitellään. Sen vuoksi valiokunta — ottaen huomioon myös perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 43/1998 vp) — esitti, että hallituksen esityksestä poistettaisiin sana ”vain” ja sana ”välttämätön” muutettiin sanaksi ”tarpeellista”. Nyt ehdotetaan lakivaliokunnan ehdotuksen perusteella säädetyin lain sanamuodon säilyttämistä tältä osin.

Ehdotus olisi suullisen käsittelyn toimittamista silmällä pitäen joustava, sillä näin suullisessa käsittelyssä voitaisiin tarpeen mukaan

käsitellä myös salassa pidettäviä tietoja. Tuomioistuimen olisi otettava tässä suhteessa huomioon se, ettei näin meneteltäessä tulisi aiheuttaa sellaista tilannetta, jossa julkisesta käsittelystä voisi aiheutua merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapito on säädetty. Säännös näin ollen toimisi myös asian käsittelyn osalta tuomioistuimelle varoittimena siitä, että salassa pidettävien tietojen osalta tulisi käsittelyssä noudattaa tiettyä varovaisuutta, jotta näitä asioita käsiteltäisiin julkisesti vain tarpeellisin osin. Esimerkiksi oikeuspsykiatrista mielentilatutkimusta käsiteltäessä voitaisiin julkisessa käsittelyssä tarvittaessa käsitellä sen lopputulosta, mutta jos koko tutkimusta olisi tarpeen käsitellä perusteellisemmin, olisi tarpeellista määrätä asian käsittely pidettäväksi suljettuna. Salassa pidettävien tietojen käsittelyn suhteen tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan tiedustella asianosaisen mielipidettä siitä, kuinka laajalti asian käsittely niiden osalta on julkisessa käsittelyssä tarpeellista. Käsittely olisi joka tapauksessa järjestettävä niin, ettei suullisuusperiaatetta loukata. Neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja ei koskaan ole tarpeen käsitellä julkisesti.

Ehdotetun pykälän nojalla julkisessa käsittelyssä esitettyihin salassa pidettäviin tietoihin ei ulottuisi ehdotuksen 18 §:ssä tarkoitettu salassapitovelvollisuus, joka koskisi vain suljetussa käsittelyssä esitettyjä tietoja ja näin ollen suljetussa käsittelyssä läsnä olleita henkilöitä.

Todistajan suojaamiseksi on tässäkin tilanteessa tarpeen ottaa käyttöön julkisuutta rajoittavampi sääntely. Ei olisi asianmukaista, että esimerkiksi todistajan salassa pidettäviä yhteystietoja käsiteltäisiin julkisesti, jos tiedon antaminen näistä yhteystiedoista vaarantaisi hänen turvallisuuttaan, etujaan tai oikeuksiaan. Tällainen ei yleensä voi olla tarpeen edes oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä. Mainituilla yhteystiedoilla voi olla ratkaisevaa merkitystä itse jutussa vain harvoin. Siksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että edellä 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saisi käsitellä julkisesti, ellei siihen olisi erityisen painavaa syytä. Tämäkin ehdotus vastaisi nyt voimassa olevaa lainsäädäntöä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 5 b §:n

2 momentissa.

Salassa pidettävän tiedon käsittelyä julkisessa käsittelyssä koskevan säännöksen lisäksi ehdotuksen 26 §:n säännös koskisi vastaavasti salassa pidettävän tiedon ottamista julkiseen ratkaisuun.

20 §. Yleisön läsnäolon rajoittaminen. Jos asiassa järjestetään julkinen käsittely, yleisöllä on lähtökohtainen oikeus olla siinä läsnä. Myöskään julkisessa käsittelyssä ei aina ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista sallia kaikkien henkilöiden läsnäoloa. Tällä tavoin voidaan myös vähentää sitä mahdollisuutta, että asiassa viime kädessä tultaisiin määräämään suljettu käsittely, vaikka ongelma voitaisiin välttää vain rajoittamalla yleisön läsnäoloa. Yleisön läsnäolon rajoittamisesta julkisessa käsittelyssä ehdotetaan otettavaksi säännökset ehdotuksen 20 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan puheenjohtaja voisi, kuten myös voimassa olevassa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:n 2 momentissa on säädetty, tungoksen välttämiseksi rajoittaa julkisessa käsittelyssä läsnä olevan yleisön määrää. Tällaisen rajoitusoikeuden tarve on luonnollisesti itsestään selvää, mutta selvyuden vuoksi siitäkin ehdotetaan otettavaksi lakiin nykyiseen tapaan nimenomainen säännös. Tuomioistuimen puheenjohtajalla on muutenkin vastuu järjestyksenpidosta oikeussalissa. Tästä muusta järjestyksenpitovallosta on säännöksiä muun muassa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 ja 7 §:ssä. Näiden oikeudenkäymiskaaren säännösten perusteella oikeuden puheenjohtaja voi esimerkiksi poistattaa tottelemattoman oikeuden istuntosalista. Vaikka yleisön määrää voidaan tungoksen välttämiseksi rajoittaa, julkisuusmyönteisen periaatteellisen lähtökohdan vuoksi suurta julkisuutta herättäneet oikeusjutut tulisi suullisen käsittelyn osalta järjestää mahdollisuuksien mukaan ja tarvittaessa tarkoitukseen soveltuvan kokouksessa istuntohuoneessa. Näin voitaisiin ennalta ehkäistä tungosta. Tungoksen kuitenkin syntyessä puheenjohtajan olisi rajoittaessaan yleisön määrää otettava huomioon myös tiedotusvälineiden edustajien riittävä pääsy istuntosaliin.

Uutena yleisön läsnäolon rajoitusperusteena pykälän 1 momentissa olisi todistajan suojeluun liittyvä peruste. Todistajansuojeluun on viime vuosina hyväksytyssä lainsäädän-

nössä kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Tämä onkin tarpeen sen vuoksi, että todistajan tulisi voida kertoa tietämänsä ilman tarpeettomia pelkoja ja uhkatekijöitä. Yleisöjulkisuuden rajoittamista oikeudenkäynnissä voidaan puoltaa eräänä todistajansuojeluun olennaisesti kuuluvana tekijänä. Oikeudenkäynnissä yleisön joukossa saattaa olla henkilöitä, joita todistaja tai muuten kuultavana oleva henkilö voi pelätä ja heidän läsnäolonsa vaikeuttaa todistajan tai muun kuultavan asemaa.

Tästä syystä ehdotetaan, että tuomioistuimen voisi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Suojeltavaksi henkilöpiiriksi ehdotetaan ensinnäkin oikeudenkäynnissä eri rooleissa kuultavia henkilöitä. Todistajan suojaamista koskevia toimenpiteitä ei ole tarkoituksenmukaista rajoittaa vain todistajan roolissa toimiviin henkilöihin. Suojaamistarvetta voi olla myös asianosaisilla itsellään, asiantuntijoilla ja erimerkiksi jutussa kuultavilla rikoskumppaneilla.

Tämän lisäksi ehdotetaan, että kuultavan henkilön, siis todistajan, asianosaisen tai muun henkilön, lisäksi myös tällaisen henkilön läheistä voitaisiin suojata tällä läsnäolon rajoittamisella. Todistajan tai muun oikeudenkäynnissä kuultavan henkilön uhkailu voi käytännössä tapahtua myös siten, ettei itse kuultavaa henkilöä uhkailla vaan esimerkiksi hänen perheenjäseniään ja tämä on otettu huomioon säännöksessä. Uhkailu voi tapahtua esimerkiksi siten, että kuultavalle kerrotaan, että hänen perheelleen käy huonosti, jos hän kertoo tietämistään tapahtumista. Suojattavan henkilön ei siten välttämättä tarvitsisi edes olla oikeudenkäyntitilaisuudessa läsnä.

Suojattavien läheisten henkilöiden piiri ehdotetaan tässä rajattavaksi johdonmukaisesti samalla tavalla kuin on tehty rikoslain 15 luvun 9 §:ssä, jossa on määritelty rangaistavaksi säädetyn oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisen ala. Rangaistavaa oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista on paitsi itse kuultavan henkilön uhkaaminen, niin myös tiettyjen kuultavan läheisten henkilöiden uhkaaminen. Rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momen-

tin perusteella suojan piiriin kuuluu kuultavan puoliso, hänen sisaruksensa tai sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa samoin kuin henkilö, joka asuu hänen kanssaan yhteistaloudessa tai joka on muutoin edellä sanottuihin nähden rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen perusteella kuultavan läheinen.

Edellytykseksi ehdotetaan, että tulisi olla olemassa kuultavan henkilön henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka. Tarkoituksena on, että suojan tarpeelle on olemassa konkreettinen syy. Esimerkiksi todistajana toimiminen oikeudenkäynnissä ei ole läheskään aina erityisen miellyttävä tehtävä todistajalle itselleen. Hänen tulee kertoa asioista, joista asianosaisten välillä on riitaa ja heillä on asioiden kulusta ehkä erilainen käsitys kuin todistajalla. Todistajan on toisaalta puhuttava totta ja hänen kertomuksellaan on usein kaikkein ratkaisevin merkitys oikeudenkäynnin lopputulokselle. Näistä syistä yleisön läsnäolon rajoittamiseen ei tulisi suostua vain todistajan mukavuussyillä. Uhkaa arvioidaan näin ollen objektiivisilla kriteereillä, mutta kysymyksessä olevan henkilön kertomilla seikoilla on keskeinen merkitys uhan olemassaolon harkinnassa.

Jos yleisön läsnäoloa rajoitetaan todistajan suojelelun perusteella, voi olla täysin riittävää, että vain todistajaa tai kuultavaa uhkaavat henkilöt poistetaan istuntosalista, mutta tarpeen vaatiessa myös koko yleisö voidaan poistaa, jos tämä on välttämätöntä uhan poistamiseksi.

Oikeuden istuntojen turvallisuus on tuomioistuimen vastuulla ja se tulee pääsääntöisesti hoitaa muilla keinoin kuin yleisöjulkisuuden rajoittamisella tai suljetulla käsittelyllä. Turvatarkastukset tuomioistuimissa ovat tulleet mahdollisiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa 1 päivänä tammikuuta 2000 voimaantulleen lain (1112/1999) myötä. Samoin istuntoihin voidaan esimerkiksi tarvittaessa järjestää vartiointia. Yleisön läsnäolon rajoittaminen todistajansuojajasyillä voi kuitenkin olla joskus tarpeen ja tämä peruste voi edesauttaa todistajan tai muun henkilön turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta myös tuomioistuimen ulkopuolella esimerkiksi istunnon jälkeen.

Yleisön läsnäolon rajoittamisesta uudella todistajansuojaperusteella päättäisi ehdotuk-

sen mukaan tuomioistuin. Uusi rajoitusperuste edellyttäisi enemmän harkintaa kuin esimerkiksi tungoksen välttämiseksi ehdotettava rajoittamisperuste. Sen vuoksi olisi asiamukaista, että siitä päättäisi tuomioistuin ratkaisukokoonpanossaan, eikä vain sen puheenjohtaja.

Ehdotettavan yleisön läsnäoloa rajoittavan säännöksen lisäksi oikeudenkäynnissä olisivat edelleen voimassa esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 pykälän (360/2003) säännökset, joiden perusteella tuomioistuin voi päättää kuulla todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta. Mainitussa oikeudenkäymiskaaren säännöksessä ovat säännökset todistajan suojaamiseksi asianosaisen tai muun henkilön taholta tulevaa häirintää ja uhkaa kohtaan. Näihin säännöksiin ei esitetä muutoksia tässä yhteydessä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nyt voimassa olevaa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:n 1 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan alle 15-vuotias henkilö ei saa olla läsnä suullisessa käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo siitä voivan olla hänelle haittaa. Muun muassa väkivaltarikosten yksityiskohtiin perehtymisen taikka vanhempien keskinäisten riitojen seuraaminen voi olla lapsille vahingollista. Tästä syystä on tarpeen edelleen säilyttää tuomioistuimen mahdollisuus kieltää alle 15-vuotiaiden lasten läsnäolo julkisessa käsittelyssä. Alle 15-vuotiaiden läsnäoloa voidaan käytännössä rajoittaa myös siten, että vain tietyt suullisen käsittelyn osat käsitellään heidän poissa ollessaan. Tuomioistuin päättäisi alle 15-vuotiaan läsnäolosta julkisessa käsittelyssä normaalissa ratkaisukokoonpanossa.

Tuomioistuin voi päättää yleisön läsnäolon rajoittamisesta omasta aloitteestaan, mutta luonnollisesti myös asiaan osalliset voivat sitä pyytää ja heidän toivomuksensa tässä suhteessa vaikuttavat tuomioistuimen harkintaan asiasta päätettäessä.

21 §. Suullisen käsittelyn taltiointi. Nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 10 §:n 3 momentissa säädetään, että valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on istuntohuoneessa sallittu

puheenjohtajan luvalla. Tätä lähtökohtaa on edelleen pidettävä hyväksyttävänä. Puheenjohtajan asiana olisi edelleen päättää siitä, miten käsittelyä voidaan taltioida. Ilman puheenjohtajan lupaa suullisen käsittelyn taltiointi ei olisi edelleenkään sallittua. Sen sijaan nykyisessä laissa ei ole asetettu mitään tarkentavia kriteereitä sille, milloin puheenjohtaja voi antaa luvan esimerkiksi valokuvaamiseen ja milloin hän voi sen evätä. Oikeuskäytännössä lupa kuvaamiseen tavallisesti annetaan suullisen käsittelyn alussa, jolloin varsinainen asian käsittely voidaan rauhoittaa taltioinnin aiheuttamalta häiriöltä. Tällaista menettelyä on edelleen pidettävä hyväksyttävänä.

Suullisen käsittelyn taltiointia koskevaa sääntelyä tarkennettaisiin nykyisestä. Suullisen käsittelyn taltiointia tapahtuu myös tuomioistuimen itsensä toimesta. Kysymys tuomioistuimen itsensä toimesta tapahtuvasta taltioinnista ei kuitenkaan kuulu oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan sääntelyn yhteyteen muutoin kuin siltä osin kuin on kysymys näiden tuomioistuimen tekeminen talenteiden julkisuudesta ja antamistavoista. Viimeksi mainitun osalta ehdotetaankin säännöstä 13 §:ään.

Ehdotettava säännös koskisi vain muuta kuin tuomioistuimen toimesta tapahtuvaa taltiointia. Käytännössä säännös koskisi etupäässä tiedotusvälineiden toteuttamaa oikeudenkäynnin valokuvaamista ja televisiointia, mutta ehdotuksen mukaan sääntely koskisi myös esimerkiksi asianosaisia.

Uutta ehdotuksessa olisi se, että oikeudenkäynnin eri vaiheet otettaisiin siinä huomioon. Tarkoitus olisi se, että oikeudenkäynnin tallentaminen ennen asian käsittelyn alkua ja tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa voitaisiin sallia lievemmin edellytyksin kuin oikeudenkäynnin tallentaminen muilta osin.

Pykälän *1 momentin* mukaan muu kuin tuomioistuin saisi julkisessa suullisessa käsittelyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Jatkossakin oikeudenkäynnin tallentaminen olisi siten puheenjohtajan harkinnassa. Silloin kun lupa myönnetään, valokuvaaminen, nauhoittaminen ja muu suullisen käsittelyn taltiointi ja siirtäminen tapahtuisi puheen-

johtajan määräämällä tavalla ja aikana.

Kysymys käsittelyn taltioinnista ja siirtämisestä voi tulla esille vain asian julkisessa käsittelyssä. Muun kuin tuomioistuimen itsensä toimesta tapahtuva taltiointi ja siirtäminen ei olisikaan sallittua suljetussa käsittelyssä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin, millä edellytyksillä lupa oikeudenkäynnin tallentamiseen ennen asian käsittelyn alkua ja tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa voitaisiin myöntää. Lupa voitaisiin myöntää, jos tallentamisesta ei aiheutuisi merkittävää haittaa asianosaisen tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaarantaisi hänen turvallisuuttaan eikä luvan epäämiseen olisi muuta edellä sanottuun verrattavaa painavaa syytä. Tällainen muu painava syy voisi olla esimerkiksi se, että syytettynä olisi alaikäisiä henkilöitä. Samoin jos käsillä olisivat muut ehdotetussa 15 §:ssä tarkoitetut suljetun käsittelyn edellytykset, mutta tuomioistuin olisi kuitenkin päättänyt pitää julkisen käsittelyn, voitaisiin kuitenkin suullisen käsittelyn valokuvaamista tai muuta taltiointia ja siirtämistä rajoittaa.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin muun kuin ennen asian käsittelyn alkua tai tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa tapahtuvan oikeudenkäynnin tallentamisen edellytyksistä. Lupa asian käsittelyn tallentamiseen voitaisiin myöntää, jos 2 momentissa säädettyjen edellytysten lisäksi 3 momentin edellytykset täyttyisivät. Varsinaisen käsittelyn eli esimerkiksi asianosaisen esittämien puheenvuorojen tai todistelun vastaanottamisen aikana tallentaminen voitaisiin sallia vain, jos 2 momentissa säädetty edellytykset olisivat olemassa eikä tallentamisesta myöskään olisi haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kulle ja oikeudenkäyntiin osalliset antaisivat siihen suostumuksensa. Oikeudenkäyntiin osallisilla tarkoitettaisiin paitsi varsinaisia asianosaisia niin myös muita tallentamisen aikana kuultavia henkilöitä. Häiriöllä tarkoitettaisiin paitsi varsinaista mekaanista häiriön tai metelin aiheuttamista, niin myös sellaista muuta toimintaa, joka voi vaikuttaa häiritsevästi oikeudenkäynnissä esiintyvien käyttäytymiseen. Oikeudenkäyntiin osalliset voisivat antaa suostumuksensa myös välittömästi suullisesti puheenjohtajan sitä heiltä tiedustellessa.

5 luku. Tuomioistuimen ratkaisu

Yleistä. Oikeudenkäynti kaikkinen sen vaiheineen tähtää viime kädessä tuomioistuimen asiassa antamaan tuomioon tai muuhun pääasiaratkaisuun. Kysymys siitä, miten asia on ratkaistu ja millä perusteilla ratkaisuun on päädytty, on sekä asianosaisten että yleisön kannalta tärkein oikeudenkäynnistä saatava tieto. Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta tuomioistuimen ratkaisun julkisuus on siten tärkeässä ja keskeisessä asemassa. Nyt voimassa olevassa OikJulkL:ssa on useita säännöksiä, jotka joko suoraan tai välillisesti vaikuttavat ratkaisun julkisuuteen. Sellaisia ovat erityisesti lain 5 b, 8 ja 9 §. Myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain useilla säännöksillä on vaikutusta tuomioistuimen ratkaisun julkisuuteen.

Ratkaisun korostettu julkisuus käy ilmi myös Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista. KP-sopimuksen 14 artiklan 1 kohdan mukaan jokainen rikos- tai riita-asiassa annettu päätös on tehtävä julkiseksi paitsi, milloin nuorten henkilöiden etu muuta vaatii tai milloin oikeudenkäynti koskee avioliittoasiaa tai lasten holhousta. Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat säännökset edellyttävät, että tuomioistuimen päätös annetaan julkisesti. Toisaalta ratkaisun julkisuusvaatimus ei ole ehdoton sen vuoksi, että poikkeukseton ratkaisun julkisuus saattaisi loukata liiaksi muita tärkeiksi katsottuja etuja, kuten perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattua yksityiselämän suojaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi edellä yleisperusteluissa mainitussa ratkaisussaan tapaus Z vastaan Suomi, ettei todistajana olleen valittajan henkilöllisyyden ja HIV-tartunnan paljastaminen hovioikeuden tuomiossa ollut perusteltua. Kysymys oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa taatun yksityiselämän suojan loukkaamisesta.

Lakiehdotuksen 5 lukuun ehdotetaan otettavaksi tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta koskevat säännökset.

22 §. *Tuomioistuimen ratkaisun julkisuus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että tuomioistuimen ratkaisu on julkinen, jollei tuomioistuin 24 §:n nojalla määrää sitä pidet-

täväksi salassa. Sen sijaan tuomioistuimen ratkaisun tekemiseksi käymät neuvottelut eivät olisi julkisia. Tästä säädettäisiin 23 §:ssä.

Ehdotettu säännös koskisi kaikkia tuomioistuimen tekemiä lainkäyttöratkaisuja, kuten pääasiaratkaisun sisältäviä tuomioita ja päätöksiä, yksipuolisia tuomioita, välituomioita, osatuomioita, väliaikaismääräyksiä ja käsitteilyn aikana tehtyjä niin sanottuja prosessuaalisia ratkaisuja.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan asianosaisilla ja yleisöllä olisi ensinnäkin oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa. Tällainen oikeus on keskeinen osa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen sisältöä ja se sisältyy jo voimassa olevaan oikeuteenkin. Ratkaisun julistamisella on merkitystä käytännössä erityisesti käräjäoikeudessa, jossa oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio, sekä hovioikeudessa, jossa oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n mukaan ratkaisu julistetaan päätösneuvottelun päätyttyä tai annetaan hovioikeuden kansliassa. Tuomiota julistettaessa on riittävää, että siitä ilmoitetaan vain tuomion perustelut ja tuomiolauselma, jollei tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ole tarpeen. Rikosasioiden osalta vastaavat säännökset ovat ROL 11 luvun 7 §:ssä. Käytännössä tuomiot julistetaan tässä lyhenne-tyssä muodossa ja tuomittavaa asiaa selostava osuus (ns. tuomion resiitti) jätetään julistamatta.

Samalla tavalla kuin ratkaisun julistaminen olisi julkinen tilaisuus, myös ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen. Tätä koskeva nimenomainen säännös otettaisiin myös ehdotetun pykälän 2 momenttiin. Kaikista tuomioistuinten ratkaisuista suuri osa annetaan niitä erikseen julistamatta pelkästään kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta onkin erittäin tärkeää, että myös kirjallisesti annetut ratkaisut ovat julkisia. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen samalla tavalla myös silloin, kun sen sisältö on aikaisemmin julistettu julkisesti, mutta saatettu kirjalliseen muotoon vasta myöhemmin.

23 §. *Tuomioistuimen neuvottelun salassapito.* Voimassa olevan OikJulkL:n 7 §:n mukaan tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys

tapahtuvat yleisön ja asianosaisten läsnä olematta. Vastaava säännös olisi hieman kieliasultaan tarkistettuna ehdotetussa pykälässä. Säännöksen asialliseen muuttamiseen ei ole ilmennyt aihetta. Tuomioistuimen neuvottelu käsitteenä on määritelty ehdotetun lain 3 §:n 1 momentin 4 kohdassa.

Neuvottelusalaisuudella on tärkeä merkitys tuomioistuimen riippumattomuuden ja ratkaisujen perusteellisen harkinnan turvaamiseksi. Julkisuus saattaisi estää tuomioistuimen jäsenten yksityiskohtaista ja vapaata mielipiteiden vaihtoa ja eri ratkaisuvaihtoehtojen monipuolista ja avointa punnintaa ja näin vaikuttaa ratkaisun sisältöön.

Eräiden oikeudenkäynnin kuluessa tehtävien ratkaisujen (esimerkiksi päätös todistajan palkkiosta) sisältö on monessa tapauksessa niin vakiintunut, että varsinaista tuomioistuimen neuvottelua ei tarvitse toimittaa, vaan ratkaisu tapahtuu oikeuden jäsenten katse- ja elekontaktien välityksellä. Tällaisissa tilanteissa ei jatkossakaan välttämättä olisi tarpeen määrätä läsnä olevia välillä poistumaan istuntosalista.

Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuimen neuvottelua ja äänestystä eivät saisi olla seuraamassa asianosaiset eikä yleisö. Tuomioistuimet ovat vakiintuneesti sallineet oikeustieteen opiskelijoiden usein seurata päätösneuvottelua. Käytäntö ei kuitenkaan perustu lakiin eikä sitä voida enää muutoinkaan pitää perusteltuna tuomioistuimen neuvottelun salassapidon tavoitteet huomioon ottaen. Pykälän sanamuoto sulkeekin opiskelijoilta mahdollisuuden seurata tuomioistuimen neuvottelua edes tuomioistuimen antaman luvan nojalla.

Vaikka tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaankin yleisön ja asianosaisten läsnä olematta, olisi tuomioistuimen ratkaisun sisältö lähtökohtaisesti julkinen. Tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta koskevat säännökset tulisivat ehdotetun lain 22 ja 24 §:ään. Paitsi tuomioistuimen ratkaisu, myös mahdollisen äänestyksen sisältö olisi nykyiseen tapaan julkinen. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan tuomiossa on oltava ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet. Rikosasioiden osalta vastaavat säännökset ovat ROL 11 luvun

6 §:n 1 momentin 8 kohdassa. Näihin, kuten muihinkaan ratkaisun sisältöä koskeviin säännöksiin ei esitetä muutoksia. Tuomioistuimen neuvottelusalaisuudella ei siten suojata ratkaisun lopputulosta tai sen perusteita julkisuudelta, vaan tuomioistuimen neuvottelutapahtuman ja ratkaisuharkinnan kulkua.

Ehdotetun pykälän toisessa lauseessa olisi säännös siitä, että tuomioistuimen neuvottelun sisältö on pidettävä salassa. Salassapitovelvollisuus koskee paitsi sitä, mitä asioita neuvotteluissa on käsitelty myös tietoa siitä, mitä kysymyksiä tai näkökulmia neuvotteluissa ei ole lainkaan käsitelty.

Voimassa olevassa laissa ei ole tällaista nimenomaista säännöstä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvien tietojen salassapidosta, vaan velvollisuus pitää salassa tuomioistuimessa käytyjen neuvottelujen sisältö on käytännössä johdettu oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä olevasta tuomarinvalasta. Antaessaan tuomarinvalan tuomari lupaa olla ilmaisematta kenellekään niitä neuvotteluja, joita oikeus pitää suljettujen ovien takana. Voimassa olevista säännöksistä merkitystä neuvottelusalaisuuden kannalta on myös julkisuuslain 11 §:n 3 momentin säännöksellä, jonka mukaan siltä osin kuin asiakirja sisältää tietoja oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:ssä tarkoitetuista neuvotteluista, tiedon asiakirjasta saa vain viranomaisen luvalla.

Myös lakivaliokunta antaessaan lausunnon hallituksen esityksestä julkisuuslaiksi (LaVL 14/1998 vp) kiinnitti huomiota lainsäädännölliseen epäselvyyteen, joka koski neuvottelusalaisuutta, ja totesi, että neuvottelusalaisuus tulisi saattaa selkeästi lakisääteiseksi.

Ehdotuksen mukaan velvollisuus pitää tuomioistuimen neuvottelujen sisältö salassa kävisi ilmi selvästi suoraan laista. Salassapitovelvollisuus olisi ehdoton, eikä tietoja neuvottelujen sisällöstä voisi antaa edes tuomioistuimen päätöksellä. Salassapitovelvollisuus koskisi kaikkia henkilöitä, jotka ovat osallistuneet tuomioistuimen neuvotteluun tai olleet läsnä tuomioistuimen neuvottelussa. Tuomioistuimen neuvotteluun ottavat osaa yksittäisessä jutussa esimerkiksi käräjäoikeudessa tuomioistuimen kokoonpanosta riippuen tuomioistuimen puheenjohtajina tai jäseninä toimivat tuomarit, käräjäviskaalit, notaarit sekä jäseninä lautamiehet ja tuomioistuimen

erityisjäsenet, kuten esimerkiksi maa oikeus-insinööri maa oikeusasioissa. Samoin näihin neuvotteluihin voivat ottaa osaa merioikeudessa käytettävät asiantuntijat ja patenttiasioiden tekniset asiantuntijat, vaikka he eivät ole varsinaisesti tuomioistuimen jäseniä. Yli-oikeuksissa tuomioistuimen neuvotteluihin voivat ottaa tuomioistuimen jäsenten lisäksi osaa esittelijät. Salassapitovelvollisuus koski myös tuomioistuimen neuvottelussa läsnä olevia mutta ratkaisun tekemiseen osallistumattomia henkilöitä, kuten tuomioistuimen avustavaan henkilökuntaan kuuluvaa pöytäkirjanpitäjää ja mahdollisia harjoittelijoita.

Lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentin 6 kohdassa olisi oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta vastaavasti nimenomainen säännös siitä, että myös oikeudenkäyntiasiakirja olisi pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja tuomioistuimen neuvottelusta. Neuvottelusalasuuden piiriin kuuluvia tietoja on esimerkiksi esittelijöiden asian esittelyä varten laatimissa muistioissa ja jäsenten kirjoittamissa ratkaisuluonnoksissa ja -pohdinnoissa, ns. ”lapuisa”. Esittelijän muistion ne osuudet, jotka eivät sisällä tuomioistuimen neuvottelusalasuuden piiriin kuuluvia tietoja, on jatkossakin syytä pitää erillään niistä osuuksista, joissa mainittuja tietoja on. Näin toimittaessa esittelijän muistiosta on hyvän tiedonhallintatavan mukaisesti helposti erotettavissa julkinen ja salassa pidettävä osa.

24 §. Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi. Ehdotettuun pykälään otettaisiin perussäännökset ratkaisun julkisuudesta tehtävistä poikkeuksista. Osittain ehdotusta vastaavat voimassa olevat säännökset ovat OikJulkL:n 8 ja 9 §:ssä. Edellinen koskee vain suullisen käsittelyn päätteeksi julistettavia ratkaisuja ja jälkimmäisessä on säännökset siitä, millä edellytyksillä ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja voidaan määrätä salassa pidettäväksi.

Voimassa olevan OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan jos suullinen käsittely on kyseisen lain 4 tai 5 §:n nojalla ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määrääjän.

Asiasisällöltään osittain näitä nykyisiä säännöksiä vastaavat säännökset tulisivat ehdotetun pykälän *1 momenttiin*. Vaikka tuomioistuimen ratkaisun julkisuus, oli ratkaisu sitten annettu suullisesti julistamalla tai kirjallisesti, olisikin pääsääntö, tuomioistuin voisi poiketa siitä tietyillä laissa säädetyillä edellytyksillä silloin, kun se olisi välttämättömä esimerkiksi asianosaisen tai sivullisen yksityiselämän suojaamiseksi. Pykälän 1 momentin nojalla tuomioistuin voisi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa. Tuomioistuin voisi tällöin julistaa ratkaisun sanotuilta osin yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa.

Tuomioistuin voisi määrätä ratkaisun salassa pidettäväksi momentin *1 kohdan* nojalla, jos ratkaisu sisältäisi ehdotetussa 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetyjä tietoja tai momentin *2 kohdan* nojalla, jos ratkaisu sisältäisi tietoja, joiden salassa pitämiseksi on annettu 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys. Ehdotetun lain 9 ja 10 §:ssä säädetään oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta. Lain 9 §:ssä säädetään niistä tiedoista, jotka ovat suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. Sen sijaan 10 §:ssä tarkoitettuja tietoja sisältävien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito edellyttää tuomioistuimen antamaa salassapitomääräystä. Ehdotuksen mukaan myös ratkaisu voitaisiin määrätä salassa pidettäväksi, jos se sisältää tietoja, joiden takia oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa.

Ehdotetun momentin *3 kohdan* nojalla tuomioistuin voisi määrätä ratkaisun pidettäväksi salassa, jos ratkaisu sisältää tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta. Siten ratkaisu voitaisiin määrätä salassa pidettäväksi myös silloin, kun se sisältää suljetussa käsittelyssä suullisesti esitettyjä tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Verrattuna nykyisin voimassa oleviin säännöksiin uutta sääntelyssä olisi se, ettei ratkaisua voitaisi enää määrätä salassa pidettäväksi pelkästään sillä perusteella, että asian suullinen käsittely on toimitettu suljettuna eli yleisön läsnä olematta. Ainoastaan tuomioistuimen ratkaisun sisältö, eli siinä olevien tietojen luonne, olisi merkityksellistä harkittaessa

ratkaisun julkisuutta. Uutta olisi myös se, että tuomioistuimen ratkaisu ei koskaan olisi mitään osin suoraan lain nojalla salassa pidettävä, vaan edellyttäisi aina yksittäistapauksessa tehtävää päätöstä siitä, että ratkaisu julistetaan joltain osin yleisön läsnä olematta, tai että ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja määrätään joltain osin salassa pidettäväksi. Nämä uutuudet johtuvat siitä ehdotuksessa omaksutusta perusratkaisusta, että julkisuusratkaisut harkitaan pääsääntöisesti erikseen ja itsenäisesti lain systematiikan mukaisesti, eli oikeuden perustietojen, oikeudenkäyntiasiakirjojen, käsittelyn ja ratkaisun osalta.

Tuomioistuin voisi määrätä ratkaisun pidettäväksi salassa vain siltä osin kuin ratkaisu sisältää salassa pidettävää tietoa. Jos esimerkiksi ratkaisun perustelujen jokin osa tai kappale sisältäisi salassa pidettäviä, esimerkiksi arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämästä, tuomioistuin voisi tältä osin julistaa ratkaisun yleisön läsnä olematta tai määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi tältä osin salassa muun osan ratkaisusta ollessa julkinen. Joissakin tilanteissa ratkaisu jouduttaisiin pitämään kuitenkin tätä enemmänkin salassa sen vuoksi, että sinällään julkisen tiedon paljastumisesta voisi seurata salassa pidettävän tiedonkin paljastuminen.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisun julistaminen yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen salassa pidettäväksi ei olisi koskaan pakollista, vaikka ratkaisu sisältäisi ehdotetun lain 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tietoja tai tietoja, joiden salassa pitämisiksi on annettu 10 §:ssä tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitomääräys tai pidetty suljettu käsittely. Kuten nykyisin, asia jäisi jatkossakin tuomioistuimen harkinnan varaan. Harkintaan luonnollisesti vaikuttaisivat tapauskohtaisesti määräytyvät vaatimukset oikeudenkäynnin julkisuudelle ja toisaalta salassa pidettävien tietojen suojalle. Merkitystä harkinnassa olisi myös asianosaisten asiasta esittämällä mielipiteillä, vaikka tuomioistuin ei niihin olisikaan sidottu. On huomattava, että ratkaisu voidaan monissa tapauksissa muotoilla siten, että siinä ilmenevän tiedon salassapidolle ei ole tarvetta, vaikka tiedon lähteenä oleva oikeuden-

käyntiasiakirja olisikin salassa pidettävä tai suullinen käsittely olisi toimitettu suljettuna.

Ehdotuksen mukaan ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat kuitenkin aina julkisia. Tätä koskeva säännös otettaisiin ehdotetun pykälän 2 momenttiin. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään nyt voimassa olevaa oikeutta. Ratkaisun lopputuloksella tarkoitetaan sitä, miten asia on päättynyt. Lopputuloksen tulee aina sisältää myös se, ketä henkilöä tai tahoa ratkaisu koskee. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n mukaan käräjäoikeuden tuomiossa on muun ohessa oltava perustelut, sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet sekä tuomiolauselma. Tuomiolauselma sisältää ratkaisun lopputuloksen eli sen, mihin tuomioistuin on päätenyt jutun asianosaisten esittämien vaatimusten osalta. Vastaavia tuomion sisältöä määrittäviä säännöksiä on esimerkiksi ROL 11 luvun 6 §:ssä, jossa myös puhutaan ratkaisun lopputuloksesta tarkoittaen tuomiolauselmaa sekä hovioikeuden osalta oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:ssä, jossa puolestaan puhutaan hovioikeuden ratkaisun lopputuloksesta tarkoittaen tuomio- tai päätöslauselmaa.

Kysymystä ratkaisun lopputuloksen julkisuudesta ei ratkaisisi se, olisiko tiedot merkitty tuomion tuomiolauselmakenttään, vaan se, onko tiedoissa tosiasiallisesti kysymys ratkaisun lopputulostiedoista. Julkisia olisivat esimerkiksi rikosasiassa siten jutun rikosoikeudellisen ratkaisun lisäksi ratkaisu asianomistajan korvausvaatimusten tai todistajan palkkiovaatimusten osalta. On huomattava, että asianosaisten nimet ovat aina osa ratkaisun lopputulosta.

Koska lakiehdotuksen mukaan ratkaisun lopputulos olisi aina julkinen, tämä tarkoittaisi sitä, että oikeudenkäynnin asianosaisten henkilöllisyys kävisi ilmi julkisesta tuomiosta. Asianosaisten henkilöllisyyden julkisuus kuuluu oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen keskeisiin kohtiin, joka näkyy esimerkiksi ehdotetun lain 4 §:stä. Ehdotetun lain 6 §:ssä on kuitenkin säädetty kaksi poikkeusta siitä, että asianosaisten henkilöllisyys olisi julkinen tieto. Ehdotetut poikkeukset koskevat asianomistajan henkilöllisyyttä eräissä arkaluonteisissa rikosasioissa ja turvapaikanhakijan henkilöllisyyttä säilöön ottamista koskevassa asiassa tietyillä edellytyksillä.

Ehdotetun lain 6 §:ssä oikeudenkäynnin

perustietojen julkisuudesta tehtyjä poikkeuksia vastaavat poikkeukset asianosaisten henkilöllisyyden julkisuudesta olisi ehdotuksen mukaan mahdollista tehdä myös ratkaisun osalta niistä syistä, joita on selostettu lain 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Ehdotetun 2 momentin mukaan tuomioistuimien voisi siten määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskisi erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, ja turvapaikanhakijan henkilöllisyyden säilyttämistä koskevassa asiassa, jollei olisi ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Asianomaisen, jonka henkilöllisyyden salaamisesta on kysymys, pyynnöstä henkilöllisyys olisi näissäkin tapauksissa aina julkinen.

On huomattava, että asianomaisen henkilöllisyyden salaamisesta oikeuden perustietona ehdotetun lain 6 §:n nojalla ei automaattisesti seuraisi, että henkilöllisyys tulisi salata myös osana ratkaisua. Molemmat ratkaisut tehtäisiin toisiinsa nähden itsenäisesti, mutta selvää on, että jos henkilöllisyyden salaaminen on katsottu 6 §:n nojalla tarpeelliseksi, on salaaminen pääsääntöisesti tarpeen myös tuomioistuimen ratkaisussa.

25 §. Julkinen seloste. Uutuutena ehdotussa laissa olisi säännös siitä, että jos asia olisi yhteiskunnallisesti merkittävä tai se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, ratkaisusta olisi laadittava julkinen seloste, joka sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista. Julkinen seloste annettaisiin samanaikaisesti varsinaisen ratkaisun kanssa. Säännöksen tarkoituksena on lisätä ratkaisujen julkisuutta nykyisestä ja ohjata tuomioistuinikäytäntöä siihen suuntaan, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että näiden ääripäiden välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa olisi otettu huomioon sekä oikeudenkäynnin ja erityisesti ratkaisun julkisuuden korostetut vaatimukset, mutta toisaalta myös riittävässä määrin olisi huomioitu asianosaisten tai sivullisten esimerkiksi yksityiselämää koskevan suojan tarpeet. Monessa tapauksessa esimerkiksi asianomistajan yksityiselämän suojaamiseksi olisi riittävää, että hänen nimensä poistetaan ratkaisun perusteluista ratkaisun ollessa muulta osin julkinen.

Julkista selostetta ei ehdotuksen mukaan

tarvitsisi tehdä aina ratkaisun ollessa joltain osin salassa pidettävä. Se olisi tehtävä vain, jos oikeudenkäynnin julkisuudella olisi yksittäistapauksellisesti sellaista joko periaatteellista tai käytännöllistä merkitystä, että sen sisällöstä olisi salassapidosta huolimatta annettava ratkaisun lopputulosta ja sovellettuja lainkohtia enemmän tietoa julkisuuteen. Asian ei olisi tarvinnut herättää huomattavaa kiinnostusta valtakunnallisesti, vaan riittävää olisi sekin, että se on paikallisesti huomattavan kiinnostuksen kohteena. Ratkaisevaa merkitystä ei tässä suhteessa voisi antaa myöskään sille, kuinka moni tiedotusväline on osoittanut kiinnostusta asiaa kohtaan. Käytännössä julkisen selosteen laatiminen tulisi useimmiten kysymykseen rikosasioissa. Asia voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla yhteiskunnallisesti merkittävä myös silloin, kun asialla voidaan arvioida olevan merkitystä e mmakotapausmielessä.

Jos tuomio salattaisiin vain tietyiltä yksittäisiltä kohdilta, erillisen julkisen selosteen laatimistarvetta ei välttämättä olisi, koska julkiseksi jäävästä ratkaisun osasta monessa tapauksessa kävisi riittävästi ilmi ratkaisun kokonaisuus. Tällaisessa tilanteessa varsinaisen ratkaisu julkisilta osiltaan kävisi julkisesta selosteesta. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi niin, että ratkaisusta peitettäisiin salassa pidettäväksi määrätty tieto asianomistajan nimestä ja ratkaisu muuten julkistettaisiin sellaisenaan. Sen sijaan jos päädyttäisiin siihen, että ratkaisu julistetaan kokonaisuudessaan yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja vastaavasti määrätään ratkaisun lopputulosta ja lainkohtia lukuun ottamatta salassa pidettäväksi, erillinen julkinen seloste tulisi laadittavaksi. Jos ratkaisu julistettaisiin yleisön läsnä olematta, olisi tämän jälkeen julistettava tai muulla tavoin julkaistava lisäksi ratkaisun julkinen seloste.

26 §. Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa. Pykälään ehdotetaan otettavaksi lakiehdotuksen 19 §:n julkista käsittelyä koskevia säännöksiä vastaavasti julkisen ratkaisun osalta säännökset siitä, missä laajuudessa jo suoraan lain nojalla salassa pidettäviä tai tuomioistuimen antaman salassapitomääräyksen nojalla salassa pidettäviä tietoja saa ottaa julkiseen ratkaisuun. Pykälän 1 momentin mukaan 24 §:n 1 momentissa tarkoitettun tie-

don saisi ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Nykyisin voimassa oleva vastaava säännös on OikJulkL:n 5 b §:ssä ja se otettiin lakiin laki valiokunnan esittämässä muodossa, kuten edellä 19 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena olisi tuoda esille tuomioistuimen ratkaisun korostettu julkisuus ja olla osaltaan vaikuttamassa siihen, että ehdotetun lain 24 §:n nojalla ratkaisua koskevia salassapitomääräyksiä annettaisiin vain aivan välttämättömyksissä tilanteissa. Toisaalta säännös olisi tarpeen senkin vuoksi, että se kiinnittäisi tuomioistuinten huomiota esimerkiksi asianosaisten yksityiselämän suojaan niin, että yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia asioita käsiteltäisiin sinällään julkisessa tuomioistuimen ratkaisussa vain ratkaisun perustelemiseksi tarpeellisilta osin. Siten ehdotetulla säännöksellä tavoitellaan kahden eri suuntaan vaikuttavan perusoikeuden, oikeudenkäynnin julkisuuden ja yksityiselämän suojan, tapauskohtaisesti parhaan mahdollisen tasapainopisteen löytämistä.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan julkiseen ratkaisuun ei saisi ottaa lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja (salassa pidettävät yhteystiedot), ellei siihen olisi erityisen painavaa syytä. Ehdotus vastaisi 19 §:n 2 momentissa julkisen käsittelyn osalta säädettyä sekä voimassa olevan OikJulkL 5 b §:n 2 momenttia. Mahdollisuus ottaa julkiseen ratkaisuun vain rajoitetusti salassa pidettäviä yhteystietoja olisi perusteltua erityisesti todistajan suojaamiseksi. Erityisen painava syy ehdotetussa momentissa tarkoitettujen tietojen ottamiseen julkiseen ratkaisuun saattaisi olla silloin, kun tiedoilla olisi jutun ratkaisun ja sen perustelemisen kannalta keskeinen merkitys. Voidaan arvioida, että tällaista merkitystä niillä olisi käytännössä vain harvoin.

27 §. Ratkaisusta tiedottaminen asianosaiselle. Pykälään ehdotetaan otettavaksi julkisuuslain 6 §:n 3 momenttia vastaava säännös tuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia siitä, että jutun asianosainen voi saada ratkaisun sisällöstä tiedon ennen kuin siitä annetaan tieto yleisölle. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 3 kohdan mu-

kaan silloin, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu.

Julkisuuslakia säädettäessä katsottiin, että hyvään hallintoon ja oikeusvaltioon kuuluu periaate, että asianosainen saa itseään koskevasta ratkaisusta tiedon suoraan viranomaiselta (HE 30/1998 vp, s. 63 ja LaVL 14/1998 vp). Asianosaisen kannalta voi olla kiusallista, jos hän saa tiedon itseään koskevasta ratkaisusta esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta ennen kuin ratkaisu on toimitettu hänelle. Ongelmallisia tilanteita tässä suhteessa saattaa syntyä erityisesti ylioikeuksien kohdalla, koska niiden ratkaisujen antamishetki ei ole yleensä etukäteen asianosaisten tiedossa ja koska ratkaisu toimitetaan asianosaiselle tavallisimmin postitse. Jotta asian merkitys havaittaisiin tuomioistuimissa, sitä koskeva säännös on katsottu tarpeelliseksi ottaa myös ehdotettavaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan yleislakiin. Käytännön merkitystä säännöksellä on erityisesti ylioikeuksissa, joissa ratkaisut annetaan nykykäytännön mukaisesti yleensä pelkästään kirjallisina. Käräjäoikeuksissa sen sijaan säännöksen käytännön merkitys olisi vähäisempi sen vuoksi, että säännöstä ei sovellettaisi, jos ratkaisu julistetaan.

Jo julkisuuslain 6 §:n 3 momenttia säädettäessä eräiden tuomioistuinten antamien lainkäyttöratkaisujen osalta käytännön ongelmaksi esitettiin se, että periaatteessa tuomio tai muu ratkaisu on lopullinen vasta, kun se annetaan eli päivätään ja lähetetään (expedoidaan) asianosaiselle. Tiedon antaminen voidaan kuitenkin toteuttaa esimerkiksi siten, että kun ratkaisu on tosiasiallisesti allekirjoitettu ja valmis expedoitavaksi, se toimitetaan asianosaiselle telekopiolla, sähköpostitse tai siitä ilmoitetaan puhelimitse. Tieto voidaan näin antaa vähän ennen tuomion tai muun ratkaisun virallista antamista ja julkistamista. On huomattava, että tarkoituksena ei ole säätää tai luoda käytäntöä, jossa ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja olisi eri ajankohtana julkinen asianosaiselle kuin suhteessa yleisöön. Riippuen ratkaisun sisällöstä ja laajuudesta riittävää voisi olla esimerkiksi sellainen menettely, että asianosaiselle soimitaan puoli tuntia ennen ratkaisun antamista ja selostetaan suullisesti ratkaisun lopputulos ja sen pääpiirteiset perustelut.

Julkisuuslain 6 §:n 3 momentin säännöksen verrattuna ehdotettu pykälä on kirjoitettu informatiivisempaan muotoon sen suhteen, millaisissa tilanteissa pykälässä säädettyä menettelyä tulisi noudattaa. Ehdotetun pykälän mukaan asianosaisen etukäteisestä informoimisesta olisi huolehdittava silloin, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa ja tarvittaessa muutoinkin. Näin pykälän sanamuodostakin kävisi paremmin ilmi, että säännöksen tarkoituksena on turvata asianosaisen oikeus saada tieto ratkaisusta suoraan viranomaiselta eikä tiedotusvälineiden kautta.

Ehdotonta velvollisuutta ratkaisun etukäteiseen informoimiseen tuomioistuimella ei ehdotuksen mukaan olisi, vaan siitä olisi huolehdittava tuomioistuimella olevien mahdollisuuksien mukaan. Tuomioistuimelta puuttuisi mahdollisuus pykälässä tarkoitettuun informointiin lähinnä silloin, kun asianosaista ei saada kiinni ratkaisusta informoimiseksi tai hänen yhteystietonsa eivät ole tuomioistuimen tiedossa. Tällaisten tilanteiden syntymistä voitaisiin toisaalta välttää sopimalla oikeudenkäynnin aikana jo hyvissä ajoin asianosaisten tai heidän avustajiensa kanssa siitä, millä tavalla pykälässä tarkoitettu ratkaisusta informoiminen tehdään. Tuomioistuimen työkiireillä tai resurssipulalla etukäteisinformoinnin tekemättä jättämistä ei sen sijaan voitaisi perustella.

6 luku. Menettelysäännökset

Yleistä. Voimassa olevassa oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa ei ole varsinaisia menettelysäännöksiä. Julkisuuslain menettelysäännökset taas koskevat lähinnä menettelyä annettaessa tieto asiakirjan sisällöstä. Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi kattavat säännökset päätöksentekomenettelystä päätettäessä oikeudenkäynnin julkisuudesta tai oikeudenkäyntiasiakirjan antamisesta asiaan osalliselle tai sivulliselle.

Menettelysäännösten mukaan ehdotetun lain mukaiset ratkaisut ovat säännönmukaisesti lainkäyttöratkaisuja. Epäselvyyttä on ollut siitä, onko julkisuuslain mukaisten menettelysäännösten mukainen toiminta tuomioistuimissa katsottava hallintotoiminnaksi vai

lainkäytöksi ja miltä osin (ks. KKO 2001:53 ja 2001:64). Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi lisäksi nykyisestä laista poikkeavat muutoksenhakua koskevat säännökset, jotka merkitsisivät sitä, että tuomioistuimen julkisuuskysymyksestä antamaan ratkaisuun voitaisiin yleensä hakea erikseen muutosta valittamalla.

Voimassa olevassa laissa ei ole erityisiä säännöksiä väliaikais määräyksestä eikä siitä, voidaanko julkisuuskysymys aikaisemmin tehdyn ratkaisun estämättä ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi myös näitä kysymyksiä koskevat säännökset. Kuulemisperiaatteen noudattamisen varmistamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi lisäksi tarpeelliset asiaan osallisen taikka sivullisen kuulemista koskevat säännökset.

28 §. *Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi perussäännökset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevasta ratkaisusta. Pykälän 1 momentin mukaan ehdotetun lain nojalla annettava ratkaisu tehdään pyydettyä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä pyydetään tietoa. Ehdotus tarkoittaa sitä, että julkisuutta koskeva ratkaisu on tehtävä tarvittaessa eikä ratkaisun tekemättä jättäminen yleisesti ottaen johda siihen, etteikö ratkaisua voitaisi tehdä myöhemmin ja eräissä tapauksissa vasta oikeudenkäynnin vireillölon päätyttyä. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tarkoittaisi kaikkia tuomioistuimen ehdotetun lain nojalla tekemiä ratkaisuja. Näitä olisivat oikeudenkäynnin perustietoja, asiakirjajulkisuutta, suullisen käsittelyn ja ratkaisun julkisuutta koskevat ratkaisut.

Ehdotuksella on pyritty siihen, ettei tuomioistuimen ole pakko tehdä oikeudenkäynnin aikana julkisuutta tai salassapitoa koskevia päätöksiä esimerkiksi sitä mukaa kun asiakirjoja saapuu tuomioistuimeen, ellei päätöksen tekeminen ole olosuhteet huomioon ottaen tarpeellista. Asianosaisen pyynnöstä päätös kuitenkin on aina tehtävä oikeudenkäynnin vireillölon aikana. Ehdotettava järjestelmä vastaisi julkisuuslain sääntelyä siinä mielessä, että tuonkin lain mukaan julkisuutta koskeva harkinta tehdään vasta asiakirjaa pyydettyä.

Jos tuomioistuin omasta aloitteestaan pitää

tarpeellisenä päätöksen tekemistä oikeudenkäynnin tai oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta, tällainen päätös on pääsääntöisesti tehtävä asian ollessa vireillä. Tuomioistuimen on tällöin myös varattava asianosaisille tilaisuus ottaa kantaa julkisuuskysymykseen. Julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen oikeudenkäynnin aikana on tarpeen esimerkiksi siinä tapauksessa, että on epäselvää, sisältääkö oikeudenkäyntiasiakirja 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään liittyvistä seikoista.

Käytännössä suuri merkitys lienee sillä, että oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskeva päätös voitaisiin usein jättää oikeudenkäynnin aikana tekemättä. Todennäköisesti valtaosassa tapauksia tällaista ratkaisua ei tarvitsisi tehdä myöskään oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Esimerkiksi päätöstä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta 9 §:n nojalla ei olisi välttämättä tarpeen tehdä muutoin kuin siinä tapauksessa, että joku muu kuin asianosainen haluaa tiedon asiakirjan sisällöstä. Vastavasti myöskään 10 §:n nojalla annettava salassapitomääräystä koskevaa ratkaisua ei siis välttämättä tarvitsisi tehdä oikeudenkäynnin aikana.

Vaikka varsinaista ratkaisua oikeudenkäynnin julkisuudesta ei olisi tarpeen heti tehdä, olisi edelleen käytännössä perusteltua, että oikeudenkäyntiasiakirjojen alustava seulonta julkisiin ja mahdollisesti salassa pidettäviin asiakirjoihin sekä mahdollisiin rajatapauksiin tehtäisiin, kun asiaa käsitellään. Tällöin asiaa käsittelevällä tuomarilla on yleensä hyvä käsitys asioiden luonteesta julkisuusmielessäkin. Tämä oikeudenkäyntiasiakirjojen alustava seulonta helpottaisi arkistosta vastuussa olevien työtä ja mahdollista myöhempää ratkaisun tekemistä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta. Myös hyvä tiedonhallintatapa edellyttäisi asiakirjojen alustavaa seulontaa eri kategorioihin.

Asianosaisen ohella myös sivullisella, jota salassa pidettävä tieto koskee, olisi oikeus oikeudenkäynnin vireillä ollessa esittää pyyntö esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pitämisestä tai suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna siltä osin kuin siinä käsitellään häntä koskevia salassa pidettäviä tietoja. Viimeksi mainittu tilanne voi tulla esiin esimerkiksi todistajankuulustelun yh-

teydessä. Sivullisen oikeudesta pyytää oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaa salassapitomääräystä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä olisi säännös pykälän 2 momentissa ja eräistä tilanteista ehdotetun lain 32 §:n 2 momentissa.

Päätöksen tekeminen suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna osaksi tai kokonaan on niin ikään usein tarpeetonta. Jos kysymyksessä on asia, joka ei ole herättänyt julkista mielenkiintoa eikä oikeudenkäynnin suullisessa käsittelyssä ole yleisöä, päätöstä suljetusta käsittelystä ei tarvita, ellei sitä nimenomaan vaadita. Salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan esittäminen taikka salassa pidettävien tietojen käsittely suullisessa käsittelyssä ei silloin myöskään ole ongelmallista. Vaikka julkisessa käsittelyssä käsitelläänkin salassa pidettävää tietoa, tosiasiallinen salassa pidettävien tietojen suoja on varsin hyvä, jos yleisöä ei ole saapuvilla. Kysymys salassapidon varmistamisesta tulee ajankohtaiseksi tavallisesti silloin, jos suullisessa käsittelyssä on yleisöä. Jos suullisessa käsittelyssä käsitellään salassa pidettävää tietoa ja halutaan, että ehdotetun lain 18 §:ssä tarkoitettu salassapitovelvollisuus koskee noita tietoja, käsittely on toimitettava yleisön läsnä olematta. Suljettua käsittelyä koskeva ratkaisu saattaa siksi olla tarpeen tehdä silloinkin, kun suullisessa käsittelyssä ei asianosaisten lisäksi ole paikalla yleisöä. Suullisen käsittelyn määrääminen suljetuksi vaikuttaa nimittäin siihen, että tätä kautta 18 §:n mukainen salassapitovelvollisuus tulee voimaan. Tuomioistuimen tulee tarpeen vaatiessa muistuttaa asianosaista tästä seikasta.

Momentin mukaan muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä myös oikeudenkäynnin vireilläolon jo päätyttyä. Tämä säännös on tarpeen, koska oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskevaa ratkaisua ei yleensä tarvitse tehdä oikeudenkäynnin aikana muutoin kuin edellä selostetuissa tilanteissa. Jos asianosainen siis ei ole vaatinut salassapitoa koskevaa 10 §:n mukaista ratkaisua oikeudenkäynnin aikana eikä asiaa tuomioistuimen toimesta ole otettu esille, ratkaisu voidaan tehdä vielä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä, jos joku, jolla asianosaisaseman perusteella ei ole oikeutta saada tietoa oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä,

pyytää jäljennöstä oikeudenkäyntiasiakirjasta.

Puheena olevasta 1 momentin säännöksestä ilmenee lisäksi, että päätöstä suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna ei voida tehdä enää asian käsittelyn päätyttyä. Suullisen käsittelyn luonteestakin jo seuraa, että käsittelyn toimittaminen suljettuna on ratkaistava käsittelyä aloitettaessa taikka sen aikana. Momentista ilmenee myös, että tuomioistuin ei voi 24 §:n nojalla päättää ratkaisun määräämisestä salassa pidettäväksi enää ratkaisun antamisen taikka julistamisen jälkeen. Tällainen ratkaisu on siis aina tehtävä viimeistään silloin kuin varsinainen pääasiantarkaisukin.

Oikeudenkäynnin perustiedoista voidaan 6 §:n mukaan määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyys rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa, taikka turvapaikanhakijan henkilöllisyys säilöön otamista koskevassa asiassa tietyin edellytyksin. Ehdotetun 24 §:n mukaan tuomioistuin voi antaessaan tai julistaessaan pääasiantarkaisun samalla määrätä, että sanotut henkilötiedot on pidettävä salassa. Silloin ne on pidettävä salassa myös siltä osin kuin ne ilmenevät ratkaisuasiakirjasta. Tuomioistuin ei edellä sanotun mukaisesti voi päättää ratkaisunsa salassa pitämisestä siihen sisältyvien tietojen osalta enää ratkaisun antamisen tai julistamisen jälkeen. Tästä syystä myöskään puheena olevien perustietojen salassapidosta ei voida päättää enää ratkaisun antamisen jälkeen. Jos tuomioistuin siis lopullisen ratkaisunsa yhteydessä päättää määrätä asianomistajan taikka turvapaikanhakijan henkilöllisyyden pidettäväksi salassa, sen on viimeistään samassa yhteydessä päätettävä vastaavien perustietojen pitämisestä salassa, koska myöhemmin näitä tietoja ei enää voida salata.

Pykälän 2 momentin mukaan asianosaisen oikeutta pyytää tuomioistuinta antamaan 1 momentissa tarkoitettu ehdotetun lain 10 §:n mukainen oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitomääräys oikeudenkäynnin päätyttyä on rajoitettu. Momentin mukaan asianosainen ei kuitenkaan menetä oikeuttaan pyytää salassapitomääräystä asian käsittelyn päätyttyäkin, mikäli hän ei ole voinut esittää pyyntöä oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pitämisestä asian käsittelyn aikana taikka

pyynnön esittämättä jättämiselle on pätevä syy. Jos salassapitomääräyksen antaminen on ilmeisen tarpeellista, tuomioistuimen tulee informatiivisen prosessinjohtovelvoitteen johdosta viran puolesta nostaa esille kysymys salassapitomääräyksen mahdollisesta tarpeesta. Jos asianosainen siinä yhteydessä ilmoittaa, ettei hän pyydä salassapitomääräystä tai ei reagoi kysymykseen lainkaan, hän ei enää oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä voi esittää momentissa tarkoitettua pyyntöä. Tällainen prosessinjohtollinen toimi on perusteltu erityisesti silloin, kun asiaa käsitellään suullisesti. Jos taas käsittely on kokonaan kirjallista, tuomioistuimen ei yleensä tarvitse kiinnittää asianosaisten huomiota salassapitoon, vaan siihen voidaan ottaa kantaa vasta asian vireilläolon päätyttyä, jos sivullinen pyytää tuomioistuimelta oikeudenkäyntiasiakirjaa. Menettelyn ollessa pelkästään kirjallista asianosaiselta täytyy sitä paitsi voida edellyttää suurempaa velvollisuutta omaaloitteisesti huolehtia haluamansa salassapitomääräyksen pyytämisestä. Tämän vuoksi tuomioistuimelle asetettu kuulemisvelvollisuus 30 §:n mukaisissa tilanteissa on käytännössä suunnilleen samanlainen riippumatta siitä, onko asiaa käsitelty suullisesti vai vain kirjallisessa menettelyssä.

Momentissa tarkoitettun pätevän syyn olemassaoloa arvioitaessa on lähtökohtana pidettävä asianosaiselta edellytettävän normaalin huolellisuuden noudattamista. Jos asianosaista edustaa tai avustaa asianajaja, vaatimukset tässä suhteessa voidaan asettaa korkeammalle kuin siinä tapauksessa, että asianosainen ajaa asiaansa itse. Pätevä syy voi olla olemassa myös silloin, jos asianosainen on erehdyksessä luullut, että oikeudenkäyntiasiakirja on suoraan 9 §:n nojalla pidettävä salassa, vaikka kysymys onkin oikeudenkäyntiasiakirjasta, josta voidaan 10 §:n nojalla antaa salassapitomääräys. Salassapitomääräyksen antamisen jälkikäteen tulisi kuitenkin olla poikkeuksellista.

Ehdotetun lain 9 §:ssä ovat säännökset suoraan lain nojalla salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Kun tuomioistuimen ei 1 momentin mukaan ole välttämättä tehtävä mitään ratkaisua oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta oikeudenkäynnin aikana, tuomioistuin voi myös viran puolesta käsittelyn jälkeen 9 §:n nojalla todeta, että jokin tietty

oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa. Kun kysymys on sanotun pykälän nojalla salassa pidettävästä asiakirjasta, asianosaisen kuuleminen ratkaisua tehtäessä voinee, ottaen huomioon ehdotetun lain 30 §:n säännöksen, vain verraten harvoin olla tarpeen enää oikeudenkäynnin vireilläolon jo päätyttyä. Jos taas kysymys on 10 §:n nojalla salassa pidettävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta, jolloin asianosaisen omalla tahdolla on salassapitomääräyksen antamista ajatellen keskeinen merkitys, tuomioistuin joutuu useassa tapauksessa 30 §:n nojalla varaamaan sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuuden tulla kuulluksi, mikäli tämä ei ole voinut asiasta lausua oikeudenkäynnin aikana taikka lausumatta jättämiselle on pätevä syy.

Ehdotetun lain 10 §:n nojalla tuomioistuin voi myös viran puolesta antaa salassapitomääräyksen. Tämä edellyttää kuitenkin lainkohdan mukaan erityisiä syitä ja voinee tulla vain hyvin poikkeuksellisesti kysymykseen käsittelyn päätyttyä. Erityiset syyt liittyvät tavallisesti sivullisen selvän ja riidattoman salassapitointressin suojaamiseen tai ne ovat muutoin sen laatuksia, että tuomioistuimen olisi tullut ottaa ne esille jo oikeudenkäynnin aikana, jolloin asianosaisetkin olisivat voineet ottaa kantaa julkisuuskysymykseen. Tuomioistuimen on tällaisissa tilanteissa kuultava sitä, jota mahdollisesti salassa pidettävä tieto koskee.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäynnin perustietoja pyytäneen taikka oikeudenkäyntiasiakirjaa koskeneen pyynnön johdosta kuullun henkilön sitä vaatiessa, tuomioistuimen on annettava pyynnön johdosta kirjallinen ratkaisu. Säännös tarkoittaa sitä, että kirjallinen ratkaisu ei ole tarpeen, ellei sitä nimenomaisesti ole vaadittu. Säännöksen tarkoituksena on helpottaa asiakirjapyyntöjen käsittelyä. Jos asiakirjan taikka perustietojen pyytjä tyytyy tuomioistuimen asianomaisen virkamiehen ilmoitukseen, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirjaa taikka sanottuja perustietoja ei voida antaa, koska ne on pidettävä salassa, mitään kirjallista ratkaisua ei ole tarpeen tehdä. Riittävää siis useissa tapauksissa on, että tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö vain ilmoittaa asianlaidan.

Oikeudenkäyntiasiakirjan taikka oikeuden-

käynnin salassa pidettävien perustietojen pyytäjällä on oikeus hakea 33 §:n nojalla muutosta tuomioistuimen ratkaisuun. Jotta muutoksenhaku tulisi mahdolliseksi, puheena olevan pyynnön esittäjän tulee esittää myös vaatimus ratkaisun tekemisestä kirjallisesti. Tuomioistuimen tulee lisäksi asianmukaisella tavalla kiinnittää oikeudenkäyntiasiakirjaa tai perustietoja pyytävän huomiota siihen, että hänellä on oikeus vaatia kirjallista ratkaisua. Siinä tapauksessa, että tuomioistuin on momentissa tarkoitettujen pyynnön johdosta kuullut jotakin henkilöä, tuomioistuimen on varattavaan tälle tilaisuuden tulla kuulluksi, samalla huomautettava, että tälläkin on oikeus vaatia ratkaisu kirjallisesti.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Nykyisen lain mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun perustelemista koskee lähinnä oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:n 2 momentti sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 13 §:n 2 momentin säännös muuta kuin pääasiaa koskevan ratkaisun eli päätöksen perustelemisesta. Näiden säännösten mukaan päätös on perusteltava, jos asia jätetään tutkimatta, asiassa esitetty vaatimus tai väite hylätään taikka jos perusteleminen on muutoin tarpeen. Näiden lainkohtien perusteluissa (HE 154/1990 vp, s. 39 ja HE 82/1995 vp, s. 135) todetaan, ettei tarvetta päätöksen perustelemiseen olisi, jos päätöksellä hyväksytään esimerkiksi oikeudenkäyntimenettelyä koskeva vaatimus, jota toinen asianosainen ei ole vastustanut.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on oikeusministeriölle tekemässään esityksessä (dnro 2721/2/02) ja erään toisen kanteluasian yhteydessä (dnro 489/4/04) perustellusti kiinnittänyt huomiota siihen, ettei julkisuusperiaatteen merkitys rajoitu asianosaisten oikeusturvanäkökohtiin, vaan se on tärkeää myös lainkäytön yleisen kontrolloitavuuden ja tuomioistuinten toimintaa kohtaan tunnettavan yleisen luottamuksen kannalta. Näistä syistä olisi tärkeää, että yleisö saa riittävät tiedot oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavien ratkaisujen perusteista ja voi siten arvioida tuomioistuinten harkintavallan käytön lainmukaisuutta. Tästä syystä ehdotetaan, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut on perusteltava. Uusi säännös olisi

erityissäännös, eikä sen voimaantulon jälkeen näissä asioissa enää sovellettaisi päätöksen perustelemista koskevia edellä mainittuja lainkohtia. Tuomioistuimen salassapitoa koskevan ratkaisun perusteluista tulisi muun muassa ilmetä, mitä asiakirjoja on määrätty salassa pidettäviksi ja millä perusteella. Salassapitoa koskevaa ratkaisua ja sen perusteluja koskisivat ratkaisun julkisuutta koskevat säännökset.

29 §. Päätösvaltainen kokoonpano. Niin kuin yleisperusteluissa on todettu, ehdotetun lain mukaiset salassapitoa tai julkisuutta koskevat ratkaisut ovat lainkäyttöraatkaisuja. Kun tuomioistuimen virkamies esimerkiksi antaa pyydetyn oikeudenkäyntiasiakirjan tai jättää sen salassa pidettävänä antamatta, kyse on tuomioistuimen virkamiehen tosiasiallisesta toiminnasta eikä siis lainkäytöstä. Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa pyytävä tai se, jota pyynnön johdosta on kuultu, 28 §:n 3 momentin mukaisesti pyytää asian ratkaisemista kirjallisesti, ratkaisun tekeminen on tällöin lainkäyttöä.

Pykälän mukaan tuomioistuin voi tehdä ehdotetun lain nojalla ratkaisun joko yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa. Säännös soveltuu kaikkiin tuomioistuihin, joissa ehdotettua lakia tullaan soveltamaan. Se mahdollistaa sen, että oikeudenkäynnin päätyttyä tuomioistuimen kansliassa tehtävät ratkaisut oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta voidaan aina tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa tuomioistuimen omista kokoonpanosäännöksistä riippumatta. Tuomarin ei tarvitse olla sama tuomari, joka on joko yksin tai laajempaan kokoonpanoon kuuluneena käsitellyt tai käsittelee pääasiaa. Monesti saattaa olla tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi päivyistävä tuomari tekee ratkaisut, jotka koskevat sivullisen oikeutta saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta ainakin niissä asioissa, joiden vireilläolo on jo päättynyt.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa on pykälässä rajoitettu kuitenkin siten, että tuomioistuin voi päättää suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta ainoastaan siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Jos riita-asian pääkäsitely kärjäoikeudessa toimitetaan kolmen tuomarin kokoonpanossa, päätöstä suljetusta

käsittelystä ei siis voida tehdä vielä valmistelussa, joka toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Sitä vastoin ei ole estettä sille, että kysymys käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta ratkaistaan ennen pääkäsitelyä kolmen tuomarin kokoonpanossa toimitettavassa erillisessä pääkäsitelyssä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Jos tämä kolmen tuomarin kokoonpano poikkeuksellisesti olisi toinen kuin se, jossa pääasian pääkäsitely toimitetaan, viimeksi mainittu kokoonpano voisi kuitenkin tarvittaessa ehdotetun lain 32 §:n nojalla ja siinä mainituin edellytyksin ottaa kysymyksen suljetusta käsittelystä uudelleen harkittavaksi. Jos pääkäsitely toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa, kysymys pääkäsitelyn julkisuudesta voidaan ratkaista samassa kokoonpanossa jo ennen itse pääasiaa koskevaa pääkäsitelyä.

Jos tuomioistuin käsitellessään asiaa täysilukuisessa kokoonpanossa joutuu tekemään ehdotetun lain mukaisen ratkaisun, ratkaisu tehdään sanotussa kokoonpanossa. Pykälä on kirjoitettu siten, että yhden tuomarin kokoonpanolla on toimivalta tehdä ratkaisu suullisessa käsittelystä tai suullisen käsittelyn julkisuudesta vain silloin, jos suullinen käsittely toimitetaan yhden tuomarin kokoonpanossa.

Ehdotetun lain 20 ja 21 §:n mukaan myös tuomioistuimen puheenjohtajalle on uskottu toimivaltaa päätettäessä yleisön läsnäolon rajoittamisesta tungoksen välttämiseksi tai suullisen käsittelyn valokuvaamisesta taikka muusta tallentamisesta. Nämä säännökset koskevat kuitenkin lähinnä järjestyksen ylläpitämistä tai oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämistä. Tällaisissa kysymyksissä toimivalta muutoinkin säännönmukaisesti kuuluu tuomioistuimen puheenjohtajalle. Tästä syystä puheena olevaan pykälään ei ole katsottu tarpeelliseksi lisätä viittausta sanottuihin tuomioistuimen puheenjohtajalle kuuluvaa toimivaltaa koskeviin säännöksiin.

Kärjäoikeuslain (581/1993) 19 §:n mukaan laamanni voi tietyin edellytyksin määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan käsittelemään ja ratkaisemaan sanotussa pykälässä mainittuja asioita. Säännöstä on tulkittava ahtaasti siten, että se ei oikeuta kansliahenkilökuntaan kuuluvaa tekemään käsittelemässään asiassa ehdotetun lain mukaista ratkaisua.

Käytännössä kysymykseen voisivat tulla lähinnä vain oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa koskevat ratkaisut summaarisissa riita-asioissa tai joissakin hakemusasioissa. Jos tällaisessa asiassa poikkeuksellisesti esiintyisi salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja, asia olisi siirrettävä notaarin tai tuomarin ratkaistavaksi siinä tapauksessa, että asiassa on ylipäätään tehtävä ratkaisu.

30 §. Asiaan osallisen kuuleminen. Pykälään on otettu kuulemisvelvollisuutta koskevat säännökset. Tuomioistuimen tai sen puheenjohtajan on pykälän *1 momentin* mukaan varattava sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, ennen kuin se tekee oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun. Säännös koskee oikeudenkäynnin perustietojen, suullisen käsittelyn, oikeudenkäyntiasiakirjan sekä tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta taikka salassa pitämistä. Säännös on ilmaus yleisestä oikeudenkäynnissä noudatettavasta kuulemisperiaatteesta.

Säännöksen mukaan myös sivullista on tarpeen mukaan kuultava, jos esimerkiksi oikeudenkäyntiasiakirja sisältää häntä koskevia muussa laissa salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja. Sivullista voidaan kuulla joko oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen riippuen siitä, milloin kuulemistarve aktualisoituu. Kuuleminen on yleensä tarkoitukseenmukaista toteuttaa vasta silloin, jos salassapitomääräyksen kohteeksi mahdollisesti tulevasta asiakirjasta tilataan jäljennös.

Siinä tapauksessa, että tiedot koskevat asianosaista, tuomioistuimen on lähtökohtaisesti tarpeen mukaan kiinnitettävä asianosaisten huomiota salassapitoa koskeviin säännöksiin asian suullisessa käsittelyssä, jos ratkaisun tekeminen asiassa esimerkiksi yleisön läsnäolon vuoksi näyttää tarpeelliselta. Kirjallisessa käsittelyssä tällainen prosessinjohtotoimi tulee vain harvoin kysymykseen. Siinä tapauksessa, että esimerkiksi lehdistö on kiinnostunut kirjallisessa käsittelyssä olevan asian oikeudenkäyntiasiakirjoista, tuomioistuin voi käsittelyn aikana kiinnittää asianosaisten huomiota salassapitomääräyksen mahdolliseen tarpeellisuuteen.

Niin kuin 28 §:n perusteluissa on selostettu, julkisuutta koskeva ratkaisu ei useinkaan ole ylipäätään tarpeellinen siitä syystä, että suullisessa käsittelyssä ei ole yleisöä eikä asia muutoinkaan ole sen laatuinen, että se

herättäisi julkista mielenkiintoa. Tällaisissa tapauksissa kuuleminen saattaa olla tarpeellista lähinnä vain silloin, kun oikeudenkäynnin jälkeen joku tilaa oikeudenkäyntiasiakirjan, joka voisi olla salassapitomääräyksen kohteena. Jos kysymys oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta on aikaisemmin oikeudenkäynnin ollessa vireillä ollut esillä, tuomioistuimen ei siis säännöksen mukaan ennen ratkaisun tekemistä olisi tarpeen varata sille, jonka oikeutta asia koskee, tilaisuutta tulla kuulluksi. Tällaista asianosaistahan on jo aiemmin asiasta kuultu.

Kuulemisvelvoite ei kuitenkaan ole ehdoton. Kuulemisesta voitaisiin pykälän mukaan luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Säännös ohjaa tuomioistuinta suullisessa käsittelyssä siinä suhteessa, että tuomioistuin voi säännöksen tarkoittamissa tilanteissa jättää kiinnittämättä huomiota viran puolesta suullisen käsittelyn, ratkaisun taikka oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuteen. Jos esimerkiksi rikosasian pääkäsittelyssä käsitellään asianomistajan pahoinpitelyn yhteydessä saamia vammoja, joita koskevat tiedot julkisuuslain nojalla voisivat olla salassa pidettäviä terveydentilaa koskevia tietoja, mutta niiden julkinen käsittely todennäköisesti ei aiheuttaisi hänelle merkittävää haittaa tai vahinkoa, käsittely voidaan toteuttaa varaamatta pois-aolevalle asianomistajalle tilaisuutta tulla kuulluksi siitä, pitäisikö suullinen käsittely toimittaa yleisön läsnä olematta.

Jos asianosaiset eivät ole oikeudenkäynnin aikana kiinnittäneet itse huomiota oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon tarpeeseen taikka jos tilanne ei ole sellainen, että tuomioistuin viran puolesta ottaisi esille kysymyksen salassapidosta, oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisesta ei useimmissa tapauksissa aiheudu merkittävää haittaa taikka vahinkoa. Tällöin kuulemisesta voitaisiin luopua pykälän mukaisten edellytysten täytyessä, jos kuuleminen aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi tavanomaiset lääkärintodistukset pahoinpitelyasioissa.

Tarpeeton viivästys on säännöksessä liitetty myös asian laatuun. Tavanomaiset pahoinpitelyrikokset ovat yleensä sen laatuista, että

asianomistajan vammoja koskevaan lääkärintodistukseen sisältyvien tietojen luovuttaminen sivulliselle asianomistajaa kuulematta ei vaaranna niitä etuja, joiden vuoksi lääkärintodistuksen salassapitomääräys 10 §:n nojalla voisi tulla harkittavaksi. Jos kysymyksessä on esimerkiksi seksuaalirikosasiaan liittyvä lääkärintodistus tai henkirikosasiassa mielen-terveyden tilaa kuvaava muu oikeudenkäyntiasiakirja kuin oikeuspsykiatrinen mielentilatutkimus, kuulemisesta aiheutuva oikeudenkäyntiasiakirjan mahdollisen luovuttamisen viivästyminen on hyväksyttävämpää kuin mainitussa pahoinpitelyrikosta koskevassa esimerkissä.

Silloin, kun ratkaisu tehdään oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä, julkisuus- kysymyksestä erikseen kuuleminen ei pykälän mukaan olisi enää tarpeen, ellei siihen ilmene erityistä syytä. Tällainen ratkaisu voi 28 §:n mukaan koskea vain oikeudenkäyntiasiakirjaa. Säännös on perusteltu, koska asianosaisilla on ollut oikeudenkäynnin aikana mahdollisuus kiinnittää huomiota oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon tarpeeseen ja pyytää salassapitomääräystä. Myös tuomioistuimen on, niin kuin edellä on selostettu, tavallisesti jo viran puolesta ollut otettava kysymys oikeudenkäynnissä esille. Asiaan osallisia on siis tavallisesti jo kuultu asiasta tai heillä on ainakin ollut jo mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta. Erikseen kuuleminen tulee tässä vaiheessa kysymykseen lähinnä vain silloin, kun oikeudenkäyntiasiakirja koskee sivullista, jolla ei ole ollut mahdollisuutta oikeudenkäynnin aikana ottaa kantaa oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pitämiseen. Yleisissä tuomioistuimissa sivullista koskevia asiakirjoja, jotka voisivat tulla salassapidon kohteeksi, esiintyy verraten harvoin tai sitten ne ovat sellaisia, että ne 9 §:n nojalla joka tapauksessa on pidettävä salassa. Myöskään viimeksi mainitussa tilanteessa asianomaisen henkilön kuuleminen ei yleensä ole tarpeen.

Pykälän 2 momentin mukaan asiaan osallista ei tarvitse kuulla tehtäessä 8 §:n 3 momentissa tarkoitettu ratkaisu. Mainitun momentin mukaan tuomioistuin voi myöhentää eräiden oikeudenkäyntiasiakirjojen tulemistä julkiseksi. Kuuleminen säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa ei ole tarpeen, koska tarkoitettujen oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi verrattain nopeasti mainittuun momenttiin si-

ältyvien kattavien säännösten mukaisesti.

31 §. Väliaikaismääräys. Nykyisessä laissa ei ole väliaikaismääräystä koskevaa säännöstä. Kun tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee pääsääntöisesti julkiseksi heti kun se on saapunut tuomioistuimelle, ongelmia on aiheuttanut esimerkiksi kysymys siitä, voidaanko liikesalaisuuden sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja pitää salassa, kunnes vastapuolta on voitu kuulla.

Pykälässä tarkoitettu väliaikaismääräys voi koskea vain suullista käsittelyä tai oikeudenkäyntiasiakirjaa. Oikeudenkäynnin perustietojen taikka ratkaisun julkisuuden osalta väliaikaismääräys ei tule kysymykseen.

Pykälä ei merkitse poikkeusta kuulemisperiaatteesta vaan sitä, että kuuleminen toteutetaan myöhemmin. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voisi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä päättää väliaikaisesti oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamisesta asiaan osallista kuulematta. Tällainen väliaikaismääräys olisi kuitenkin mahdollinen vain silloin, kun ratkaisun tekeminen välittömästi on tarpeellista sen vuoksi, että julkisuus muutoin tosiasiassa estäisi tuomioistuinta päättämästä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta taikka suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta.

Oikeudenkäyntiasiakirjan osalta väliaikaismääräys saattaa tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun riita-asian haastehakemukseen on liitetty sellaisia asiakirjoja, jotka voisivat olla 10 §:n nojalla annettavan salassapitomääräyksen kohteena. Tällaisessa tapauksessa asiakirjan tuomioistuimeen toimitanut voisi pyytää väliaikaismääräystä ja tuomioistuin voisi vastapuolta kuulematta antaa sellaisen määräyksen väliaikaisesti. Jos määräystä ei annettaisi, se merkitsisi samalla sitä, että oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi välittömästi, mikä käytännössä johtaisi siihen, että mahdollinen myöhemmin annettava salassapitomääräys ehkä olisi merkityksetön.

Väliaikaismääräys, joka koskee suullisen käsittelyn toimittamista yleisön läsnä olematta, lienee harvinainen. Se voi kuitenkin tulla kysymykseen esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa käräjäoikeus aloittaa suullisen käsittelyn, vaikka joku, jolla voi olla todellinen intressi suljettuun käsittelyyn, ei ole saa-

puvilla. Tuomioistuin voi tällaisessa tilanteessa määrätä pääkäsittelyn toimitettavaksi yleisön läsnä olematta, kunnes sanottua henkilöä on voitu kuulla. Suullista käsittelyä ei voida lopettaa, ennen kuin kysymys sen julkisuudesta on lopullisesti ratkaistu. Toisena vaihtoehtona tällaisessa tilanteessa voisi olla se, että tuomioistuin viran puolesta määräisi pääkäsittelyn toimitettavaksi yleisön läsnä olematta ja tarvittaessa sen jälkeen, kun poijäänyttä on voitu kuulla, käsittelee kysymyksen uudelleen 32 §:n nojalla siinä mainitun edellytyksin.

Pykälän 2 momentin mukaan lopullinen ratkaisu käsittelyn taikka oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta olisi tehtävä viimeistään asian suullisessa käsittelyssä taikka jos tätä ei toimiteta, pääasiaa ratkaistaessa. Jos asiaan osallista on voitu jo ennen suullista käsittelyä kuulla julkisuuskysymyksestä, lopullinen ratkaisu on tehtävä heti kun se on mahdollista ja siis jo ennen suullista käsittelyä. Vastaavasti lopullinen ratkaisu on tehtävä heti kun se on mahdollista asiaan osallisen kuulemisen jälkeen, jos asiassa ei lainkaan toimiteta suullista käsittelyä. Ratkaisua ei siis saa viivytellä pitemmälle kuin mitä kuulemisvelvoitteen täyttäminen edellyttää.

32 §. Uudelleen käsittely. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut ovat sellaisia, että asian käsittelyn edistyessä tarve julkisuuteen taikka salassapitoon saattaa muuttua. Tästä syystä pykälän 1 momenttiin on otettu säännökset siitä, että tuomioistuin voi muuttaa oikeudenkäynnin aikana tai sen viereilläolon päätyttyä jo tekemäänsä ratkaisua, jos olosuhteet ovat muuttuneet tai siihen on muuten painavia syitä. Tuomioistuin voisi tehdä uuden ratkaisun asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin. Tällainen uusi ratkaisu voisi kuitenkin koskea vain oikeudenkäynnin perustietojen salassapitoa, suullista käsittelyä taikka oikeudenkäyntiasiakirjaa. Sitä vastoin tuomioistuimen ratkaisun salassapitoa koskevaa päätöstä, joka säännönmukaisesti tehdään asian lopullisen ratkaisun yhteydessä, ei voida ottaa enää uudelleen harkittavaksi, vaan se on lopullinen. Ratkaisu voidaan tehdä paitsi asianosaisen vaatimuksesta myös tuomioistuimen omasta aloitteesta sekä sivullisen pyynnöstä, jos salassa pidettävä tieto koskee häntä.

Tuomioistuimen ratkaisut myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevissa kysymyksissä ovat periaatteessa pysyviä ja saavuttavat osaltaan oikeusvoiman. Ilman ehdotettavan pykälän kaltaista erityistä säännöstä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun muuttaminen jälkikäteen olisi mahdollista periaatteessa vain ylimääräisten muutoksenhakukeinojen kautta. Valmistelun aikana on päädytty siihen, ettei näissä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevissa ratkaisuissa ole tarvetta yhtä suureen pysyvyyteen kuin tuomioistuimen ratkaisulla yleensä on. Ehdotukseen ei myöskään sisälly mitään nimenomaista ajallista takarajaa asian uudelleen käsittelylle.

Olosuhteiden muutoksella puheena olevassa pykälässä tarkoitetaan esimerkiksi sellaista tilannetta, että jokin tieto, joka oikeudenkäynnissä on määrätty salassa pidettäväksi, on muuta kautta tullut julkisuuteen eikä salassapidolle siten enää ole tarvetta. On myös mahdollista, että oikeudenkäynnin jälkeen jokin oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto tulee julkiseksi esimerkiksi siitä syystä, että salassapidon määräaika viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain nojalla on päättynyt. Tällöin ei ole enää tarvetta saman tiedon sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoon, minkä vuoksi kysymys oikeudenkäynnin päätyttyäkin voidaan ottaa uudelleen harkittavaksi muuttuneiden olosuhteiden perusteella.

Uudelleen käsittelyn edellytyksenä on, että tuomioistuin on tehnyt samaa kysymystä koskevan ratkaisun kerran tai useammin aikaisemmin. Uudelleen käsittelystä ei siis ole kysymys, jos tuomioistuimen ei, niin kuin 28 §:n perusteluissa on selostettu, ole ollut tarpeen aikaisemmin tehdä lainkaan ratkaisua julkisuudesta tai salassapidosta.

Lakiehdotuksen 6 §:n mukaan turvapaikanhakijan henkilöllisyys säilöön ottamista koskevassa asiassa voidaan oikeudenkäynnin perustietona jättää ilmoittamatta, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta. Määrättäessä henkilötieto sanottu perusteella pidettäväksi salassa tuomioistuimen ratkaisu perustuu sen hetkiseen arviointiin. Säilöön ottamista koskevan asian käsittelyn yhteydessä saattaa kuitenkin käydä ilmi, että tarvetta pitää henkilöllisyyden salassa

sanotulla perusteella ei enää ole. Tällöin tuomioistuin voi joko hakijan vaatimuksesta tai myös omasta aloitteestaan päättää, että turvapaikan hakijan henkilöllisyys aikaisemman ratkaisun estämättä tulee julkiseksi. Vastaavanlainen ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan sekä suullisen käsittelyn osalta. Suullisessa käsittelyssä, jonka tuomioistuin on esimerkiksi vastoin asianosaisen pyyntöä määrännyt toimitettavaksi julkisena, saattaa asiaa käsiteltäessä tulla esille tietoja, jotka sittenkin edellyttävät käsittelyn määräämistä toimitettavaksi yleisön läsnä olematta siitä eteenpäin. Vastaavasti on mahdollista, että asianosaisen pyynnöstä suullinen käsittely on määrätty toimitettavaksi yleisön läsnä olematta, mutta käsittelyn kuluessa ilmenee, ettei tällaiseen olekaan tarvetta, jolloin tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta tai omasta aloitteestaankin päättää, että käsittely siitä eteenpäin toimitetaan julkisena.

Pykälän 2 momentissa on säännös, joka koskee oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevan kysymyksen uudelleen käsittelyä sivullisen pyynnöstä. Momentin mukaan tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä ottaa kysymyksen uudelleen käsiteltäväksi vain silloin, kun sivullisella ei ole oikeudenkäynnin aikana ollut mahdollisuutta asiasta lausua. Säännös ei koske lainkaan oikeudenkäyntiasiakirjaa, joka sisältää tuomioistuimen ratkaisun. Käytännössä säännös tulee sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin on hylännyt asianosaisen pyynnön sivullista koskevan oikeudenkäyntiasiakirjan määräämisestä salassa pidettäväksi 10 §:n nojalla varaamatta siinä yhteydessä sivulliselle itselleen tilaisuutta tulla kuulluksi. Momentin mukaan sivullinen voi itse siitä riippumatta onko lehdistö tai joku muu oikeudenkäyntiasiakirjasta kiinnostunut, esittää oikeudenkäynnin jälkeen salassapitomääräystä koskevan pyynnön. Uudelleen käsittely ei edellytä 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa olosuhteiden muuttumista aikaisemmin tehdyn ratkaisun jälkeen.

Jos esimerkiksi lehdistö pyytää sanottua oikeudenkäyntiasiakirjaa oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä, tuomioistuin voi riippumatta siitä, onko sivullinen esittänyt 2 momentissa tarkoitettua pyynnön, päättää 1 momentin nojalla uudelleen oikeudenkäyn-

tiasiakirjan julkisuudesta tai salassapidosta. Tuomioistuimen on tällöin 30 §:n mukaisesti varattava sivulliselle, jota tieto koskee, tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säädettäväksi toimivaltaisesta tuomioistuimesta uudelleen käsittelemistä koskevassa asiassa. Ehdotuksen mukaan asian uudelleen käsittelemiseen olisi toimivaltainen pääasiaa käsittelevä tuomioistuin tai viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

Periaatteessa on mahdollista, että muutoksenhaku ja asian uudelleen käsittelemistä tarkoittava pyyntö ovat vireillä yhtä aikaa. Muutoksenhaun vireilläolo ei siten estäisi asian uudelleen käsittelyä, jos 1 momentissa tarkoitettua edellytyksiä asian uudelleen käsittelemiselle olisivat olemassa.

33 §. Muutoksenhaku. Voimassaolevan lain muutoksenhaku koskevat säännökset (julkisuuslain 33 § ja OikJulkL 11 §) ovat oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta osoittautuneet käytännössä vaikeiksi soveltaa. Samaa kysymystä koskeva muutoksenhaku voi riippuen siitä, kuka on muutoksenhakija ja missä vaiheessa muutosta haetaan, tulla käsiteltäväksi eri tuomioistuimissa. Asianosainen saattaa esimerkiksi kärjäoikeuden suullisessa käsittelyssä pyytää, että oikeudenkäyntiaineiston sisältyvä julkisuuslain nojalla salassa pidettävä asiakirja määrättäisiin myös oikeudenkäyntiasiakirjana salassa pidettäväksi. Tuomioistuin saattaa vastapuolen vastustuksesta huolimatta hyväksyä asianosaisen pyynnön. Pyyntöä vastustanut asianosainen vastapuoli saa hakea tällaiseen ratkaisuun muutosta hovioikeudelta vasta haettaessa muutosta pääasian ratkaisuun. Jos taas sivullinen pyytää tällaista asiakirjaa, mutta sitä salassapitomääräyksen perusteella ei hänelle luovuteta, muutoksenhaku ei ole sidottu asian vireilläolon päättymiseen ja muutosta haetaan hallinto-oikeudelta. Nykyisin samaa asiakirjaa koskeva julkisuuskysymys voi siten tulla käsiteltäväksi, tosin eri perustein, sekä hovioikeudessa että hallinto-oikeudessa. Asianosaisen muutoksenhakutie päätöksestä, joka koskee hänen asiakirjapyyntöään, puolestaan riippuu siitä, onko oikeudenkäynti vireillä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi perussäännös, jonka mukaan tuomioistuimen kaikkiin ehdotettavan lain nojalla teh-

tyihin ratkaisuihin saadaan hakea muutosta erikseen valittamalla. Muutoksenhakureitti noudattelisi pääasian muutoksenhakutietä. Muutoksenhakutie kulkisi siten yleisissä tuomioistuimissa säännönmukaisesti ensin hovioikeuteen ja sieltä korkeimpaan oikeuteen. Muutoksenhakuajankohtaa ei ehdotuksen mukaan kytkettäisi pääasiaa koskevaan muutoksenhakuun, vaan muutoksenhaku olisi tehtävä erikseen, vaikka pääasian käsittelyä vielä jatketaan. Tällainen järjestely on tarpeen, koska muutoksenhakijana voi olla myös muu kuin pääasian asianosainen. Esimerkiksi julkisen sanan edustaja, joka oikeudenkäynnin aikana on pyytänyt tietoa oikeudenkäyntiasiakirjasta, mutta tuomioistuimien on 9 §:ään vedoten kieltäytynyt tietoa luovuttamasta, olisi oikeutettu erilliseen muutoksenhakuun. Julkisuuskysymyksessä annettu ratkaisu on muutenkin asiallisesti ottaen normaalisti täysin riippumaton itse pääasian ratkaisusta, eikä näiden asioiden muutoksenhaun lykkäämisellä pääasian yhteyteen saavuteta suurta prosessiekonomista hyötyä. Muutoksenhakukeinona olisi valitus, joka tarkoittaisi esimerkiksi käräjäoikeuden ratkaisun osalta sitä, että ratkaisuun tyytymättömän olisi ensin ilmoitettava siihen tyytymättömyyttä.

Jos muutoksenhaku pääasiassa edellyttää valituslupaa, lupa vaadittaisiin myös julkisuuskysymystä koskevassa muutoksenhaussa. Muutoksenhaku tulisi useimmiten kysymykseen asianosaisen tai sivullisen asiakirjapyyntöön annetun päätöksen johdosta. Ehdotuksen mukaan suullisen käsittelyn julkisuutta koskevaan ratkaisuun saisi hakea muutosta vain asiaan osallinen. Asiaan osallinen tarkoittaisi paitsi asianosaisia, niin myös esimerkiksi oikeudenkäynnissä todistajana kuultavaa henkilöä, jolla olisi valituslegitiimaatio itseään koskevalta osalta.

Ehdotettu muutoksenhakujärjestelmä vahvistaisi sitä, että ehdotettavan lain mukaisten julkisuutta koskevien ratkaisujen tekeminen olisi lainkäyttöä. Myös siinä tapauksessa, että oikeudenkäyntiasiakirjat jo on siirretty maakunta-arkistoon, ratkaisu 9 §:n tai 10 §:n nojalla salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan antamisesta tehtäisiin tuomioistuimessa. Tätä varten maakunta-arkiston tulisi siirtää sille tehty asiakirjapyyntö tuomioistuimen ratkaistavaksi siinä tapauksessa, että oikeu-

denkäyntiasiakirjan salassapitoaika 11 §:n huomioon ottaen ei ole päättynyt.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen ratkaisua on muutoksenhausta huolimatta noudatettava. Säännös tarkoittaa sitä, että muutoksenhaulla ei ole lykkäävää vaikutusta. Jos tuomioistuin esimerkiksi hylkää pyynnön suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta, muutoksenhaku ei estä julkisen suullisen käsittelyn toimittamista. Momentin mukaan tuomioistuimella olisi kuitenkin mahdollisuus määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tulemistä, jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi.

Puheena olevaa 2 momentin mukaista täytäntöönpanomääräystä annettaessa voitaisiin antaa merkitystä arviolle muutoksenhaun menestymisestä. Määräys voisi olla tarpeen lähinnä vain silloin, kun tuomioistuin tekee ratkaisun, joka johtaa joko käsittelyn tai oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuteen. Jos taas ratkaisu tarkoittaa suljettua käsittelyä tai oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoa, muutoksenhakutuomioistuin voi tarvittaessa korjata alemman tuomioistuimen ratkaisun päättämällä, että oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen tai toimittamalla itse julkisen suullisen käsittelyn.

Jos kysymys olisi suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna, tuomioistuimen ei yleensä tulisi puheena olevaa määräystä antaa, koska se samalla merkitsisi sitä, että asian suullinen käsittely siirtyisi toimitettavaksi myöhemmin. Tämä tekisi mahdolliseksi asian käsittelyn tarkoituksellisen pitkittämisen, mitä ei voida pitää asianmukaisena. Joissain tilanteissa määräys voisi kuitenkin suullisen käsittelyn pitkittymisestä huolimatta olla asianmukainen. Esimerkkinä voidaan mainita liikesalaisuuden paljastumisen estämiseksi esitetty pyyntö suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta. Sellaisissa tilanteissa, joissa kysymys suullisen käsittelyn julkisuudesta on sen laatuinen, että on tarkoituksenmukaista odottaa muutoksenhakutuomioistuimen ratkaisua ennen suullisen käsittelyn aloittamista, kysymys julkisuudesta voitaisiin ratkaista esimerkiksi käräjäoikeudessa erikseen pääkäsittelyssä, joka toimitetaan oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Tällöin välttyttäisiin jo aloitetun pääkäsittelyn peruuttamiselta.

Puheena olevan 2 momentin mukainen määräys siitä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista, jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi, saattaa usein liittyä oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevaan ratkaisuun. Jos tuomioistuin esimerkiksi ehdotettavan lain 9 §:n 2 momentin nojalla määrää, että sanotun pykälän 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja tietoa sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, se voisi antaa nyt puheena olevan täytäntöönpanon siirtymistä merkitsevän määräyksen. Tuomioistuin voisi tällaisissa tapauksissa kuitenkin jatkaa asian käsittelyä ja asiakirjan julkisuus tulisi ratkai stuksi muutoksenhakutuomioistuimen päätöksellä myöhemmin. Momentissa on myös säännös, jonka mukaan muutoksenhakutuomioistuin voisi tuomioistuimen täytäntöönpanon siirtämistä koskevasta määräyksestä huolimatta päättää, että ratkaisu voidaan muutoksenhausta huolimatta heti panna täytäntöön. Tällöin noudatettaisiin siis tosiasiassa puheena olevan momentin pääsääntöä, jonka mukaan muutoksenhaku ei estä täytäntöönpanoa. Kysymys tällaisen määräyksen antamisesta pitäisi muutoksenhakutuomioistuimessa käsitellä kiireellisenä niin kuin täytäntöönpanon keskeyttämistä koskevat pyynnötkin.

Pykälän 3 momentin mukaan väliaikaismääräyksen ja 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta. Kun väliaikaismääräys muutoinkin on tilapäinen ja voimassa vain rajoitetun ajan, muutoksenhakuun ei ole tarvetta. Asiakirjan julkisestitulohetken myöhentäminen ehdotetun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla taas rinnastuu asiallisesti väliaikaismääräyksen. Väliaikaismääräyksen antamisen edellytyksenä on sitä paitsi se, ettei asianosaista ole voitu kuulla. Kysymystä julkisuudesta tai salassapidosta ei siten ole käsitelty yleisten prosessiperiaatteiden mukaisessa käsittelyssä, mikä vuoksi erillinen muutoksenhaku ei ole tarpeen. Kun asiassa tehtäisiin julkisuuskysymyksestä lopullinen ratkaisu, siihen saisi hakea muutosta.

Puheenjohtajan tai tuomioistuimen prosessinjohtolisiin ratkaisuihin ei haettaisi muutosta ehdotetun lain muutoksenhakua koskevien säännösten mukaan. Näitä olisivat esimerkiksi valokuvaamisen rajoittaminen sekä

toimenpiteet tungoksen johdosta. Näihin sovellettaisiin yleisiä säännöksiä muutoksenhausta tällaisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi prosessijohtotoimenpiteisiin, vaikka ne olisi annettu ratkaisun muodossa, on voimassa, ettei niihin saa hakea erikseen muutosta valittamalla, ellei sitä ole nimenomaan joissakin tapauksissa laissa erikseen sallittu (OK 25 luvun 1 §:n 3 momentti).

7 luku. Erinäiset säännökset

Ehdotettuun lukuun tulisivat rangaistus-säännökset ja lain voimaantulosäännös.

34 §. Rangaistussäännökset. Ehdotettu rangaistussäännös on kirjoitettu viittaussäännöksen muotoon. Pykälän mukaan rangaista vaksi säädettäisiin teko, jolla rikotaan 9 tai 23 §:ssä säädettyä taikka 10 tai 24 §:n nojalla määrättyä asiakirjasalaisuutta sekä teko, jolla rikotaan 18 §:ssä säädettyä salassapitovelvollisuutta. Pykälän mukaan rangaistus määräytyisi rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jos salassapitovelvoitteen rikkoisi esimerkiksi oikeudenkäynnin asianosainen tai sivullinen, jota ehdotetussa laissa säädetty salassapitovelvoitteet koskevat. Jos sen sijaan salassapitovelvoitteen rikkoisi tuomioistuimen virkamies, rangaistus määräytyisi rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan.

35 §. Voimaantulo. Pykälässä olisi tavanomainen voimaantulosäännös. Laki tulisi voimaan siten, että se koskisi paitsi lain voimaan tullessa vireillä olevia ja sen jälkeen vireille tulevia oikeudenkäyntejä, myös jo päättyneitä asioita. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin, että voimassa olevan oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta annettavan lain 2 §:ään otettaisiin säännös, jonka mukaan ennen uuden lain voimaantuloa annetut salassapitomääräykset jäisivät voimaan.

1.2. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta

1 §. Oikeudenkäynnin julkisuudesta ehdotetaan säädettäväksi kaksi eri lakia, joista toinen koskisi oikeudenkäynnin julkisuutta hallintotuomioistuimissa ja toinen oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa. Tämän vuoksi voimassa oleva oikeuden-

käynnin julkisuudesta annettu laki, joka koskee sekä hallintotuomioistuimissa että yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviä asioita, ehdotetaan kumottavaksi erillisellä lailla. Kumoamislain 1 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että mainittu nyt voimassa oleva laki oikeudenkäynnin julkisuudesta siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen kumottaisiin.

2 §. Ehdotetun lain oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 11 §:n mukaan määrätessään oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pidettäväksi tuomioistuin voisi määrätä salassapitoajaksi yksityiselämän suojaamiseksi enintään 60 vuotta, jos salassapito perustuu julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 24—32 kohtiin tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta. Nykyisin voimassa olevan OikJulkL:n mukaan salassapitomääräys on voitu antaa määräajaksi kuitenkin enintään 40 vuodeksi. Jotta OikJulkL:n nojalla annettujen salassapitomääräysten sisältö vastaisi nyt säädettävän lain aineellista sisältöä ja jotta epäselvyyttä ei syntyisi siitä, mitä salassapitomääräyksille ehdotetun lain voimaantullessa tapahtuu, lain 2 pykälässä säädettäisiin, että OikJulkL:n nojalla annetut salassapitomääräykset jäävät sellaisinaan voimaan. Salassapitomääräykset päättyisivät kuitenkin viimeistään ehdotetun lain 11 §:ssä säädetyissä määräajoissa lain voimaantulosta.

Nykyisin voimassa olevan OikJulkL:n voimaantullessa säädettiin, että tuota lakia edeltäneen oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain (26/1926) nojalla annetut salassapitomääräykset, jotka oli voitu antaa ainaseksi tai toistaiseksi, jäävät sellaisinaan voimaan, kuitenkin niin, että oikeudenkäyntiaineiston salassa pitäminen lakkaa viimeistään 40 vuoden kuluttua OikJulkL:n voimaantulosta. Koska oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojalla annettuja salassapitomääräyksiä on siten vielä voimassa, tarvitaan ehdotetun lain voimaantulosäännöksessä niitäkin koskeva maininta. Ehdotetussa pykälässä olevan säännöksen mukaan oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojallakin annetut salassapitomääräykset päättyisivät viimeistään 11 §:ssä säädetyissä määräajoissa. Tämä tarkoittaisi sitä, että oikeudenkäytön julkisuudesta annetun lain nojalla annetut salassapitomääräykset päättyisivät siinä määräajassa, joka niiden osalta on alkanut kulua

OikJulkL:n voimaantullessa lain 12 §:n 3 momentin säännöksen perusteella.

1.3. Markkinaoikeuslaki

15 §. Käsittelyn julkisuus. Voimassa olevan markkinaoikeuslain 15 §:n mukaan asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan pääsääntöisesti oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu lakia, mutta suullinen käsittely on toimitettava suljetuin ovin sellaisissa lain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa (kilpailu- ja hankinta-asiat), joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Markkinaoikeuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 105/2001 vp) perustelujen mukaan ehdotusta valmisteltaessa lähtökohtana pidettiin sitä, että kilpailuneuvoston ja markkinatuomioistuimen silloisia käsittelysäännöksiä ei muuteta, jollei muutamiseen ole esimerkiksi lainkäyttöelimen tuomioistuimeksi muuttamisesta johtuvia teknisiä tai muita syitä. Muutostarpeita harkittaessa oli lisäksi otettu huomioon viireillä olevat muut selvitykset, kuten oikeusministeriön 24.5.2000 asettaman oikeudenkäynnin julkisuustoimikunnan työ. Hallituksen esityksessä käsittelyn julkisuutta markkinaoikeudessa koskeva lainkohta olikin muotoiltu näistä lähtökohdista siten, että suullinen käsittely markkinaoikeudessa olisi ollut lain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa asioissa toimitettava suljetuin ovin, jollei markkinaoikeus toisin päättäisi. Asian eduskuntakäsittelyssä pykälä kuitenkin muutettiin nykyiseen muotoonsa, joka tarkoittaa sitä, että suullinen käsittely markkinaoikeudessa on markkinaoikeuslain 1 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitettuissakin asioissa lähtökohtaisesti julkinen.

Ehdotettua oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia sovellettaisiin sen 2 §:n mukaan myös markkinaoikeudessa siltä osin kuin asian käsittelyssä ei sovelleta hallintolainkäyttölakia (586/1996). Markkinaoikeuslain 15 §:ää ehdotetaan samalla muutettavaksi siten, että markkinaoikeuden osalta poistettaisiin sitä koskevat edellä selostetut erilliset käsittelyn

julkisuutta koskevat säännökset. Kyseiseen pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös, jonka mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa olisi hallintolainkäyttöasioissa voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa säädetään. Muutoin oikeudenkäynnin julkisuudesta olisi voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa säädetään. Muiden kuin hallintolainkäyttöasioiden osalta tämä tarkoittaisi sitä, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännökset tulisivat sellaisenaan sovellettaviksi markkinaoikeudessa, koskivatpa ne sitten diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely- tai ratkaisujulkisuutta taikka oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavaa menettelyä.

1.4. Laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä

16 §. *Asian selvittäminen.* Eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetussa laissa säädetään markkinaoikeudesta annetun lain 1 §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen asioiden eli markkinaoikeudellisten asioiden tai muussa laissa markkinaoikeuden käsiteltäviksi säädettyjen asioiden vireilletulosta ja käsittelystä markkinaoikeudessa.

Eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n 2 momentin mukaan asia voidaan määrätä käsiteltäväksi suljettuna siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että paitsi viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin muutettaisiin viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin, ehdotettavan lain säännökset tulisivat kaikilta osin sovellettaviksi eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain mukaisia asioita käsiteltäessä. Ehdotetun viittaussäännöksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta kyseessä olevan lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa käsiteltäessä olisi voimassa, mitä ehdotetussa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa säädetään. Tämä tarkoittaisi si-

tä, että kaikki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännökset tulisivat sellaisenaan sovellettaviksi näitäkin asioita markkinaoikeudessa käsiteltäessä, koskivatpa ne sitten diaari-, oikeudenkäyntiasiakirja-, käsittely- tai ratkaisujulkisuutta taikka oikeudenkäynnin julkisuusratkaisua tehtäessä noudatettavaa menettelyä.

1.5. Oikeudenkäymiskaari

17 luku. Todistelusta

34 §. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 3 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin.

1.6. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista

6 §. Selvyden vuoksi tuomioistuinten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain (701/1993) 6 §:n maksuttomia suoritteita koskevaan luetteloon ehdotetaan lisättäväksi uutena kohtana oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat asiat. Näin ollen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien ratkaisujen tekemisestä ei perittäisi käsittelymaksuja.

1.7. Laki yrityksen saneerauksesta

100 §. *Oikeudenkäyntiasiakirjan käyttö tutkimustarkoituksiin.* Lain 100 §:n 1 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin.

1.8. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä

81 §. *Oikeudenkäyntiasiakirjan käyttö tutkimustarkoituksiin.* Lain 81 §:n 1 momentissa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin.

1.9. Maakaari

6 luku. Kirjaamishakemus ja sen käsittely

14 §. Täydentävät säännökset. Maakaaren 5 ja 6 luvussa säädetään kirjaamishakemuksen käsittelemisestä käräjäoikeudessa. Kirjaamisasioilla tarkoitetaan lainhuudatusta, erityisten oikeuksien kirjaamista sekä kiinnitystä. Kirjaamisasiat käsitellään käräjäoikeuden kansliassa. Kirjaamishakemukset, tietoja hakemusten käsittelystä sekä kirjaamista koskevat ratkaisut merkitään lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin, joka on maakaaren 7 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan julkinen. Kirjaamisasioiden luonteesta johtuen niissä ei pääsääntöisesti esiinny salassa pidettäviä asiakirjoja. Poikkeuksen muodostaa perukirja, joka on tavallinen lainhuutohakemuksen liiteasiakirja. Perukirja on verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) mukaan salassa pidettävä.

Maakaaren 6 luvun 14 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan kirjaamisasian käsittelyn ja asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettussa laissa säädetään. Viittaussäännös on katsottu tarpeelliseksi niiden tilanteiden varalta, että kirjaamisasian käsittelystä esiintyisi tietoja, jotka ovat julkisuuslain tai jonkun muun lain nojalla salassa pidettäviä. Ehdotuksen mukaan tällaisten tietojen julkisuustaso määräytyisi jatkossa ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännösten mukaisesti, kuten muidenkin käräjäoikeudessa käsiteltävien lainkäyttöasioiden.

1.10. Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntönnäpanosta

12 §. Muu selvitys. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntönnäpanosta annetun lain (619/1996) mukaan käräjäoikeuden on tuon lain mukaisia asioita käsiteltäessä pääsääntöisesti annettava nimen henkilön tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Jos asiaa käsitellään tuomioistuimen istunnossa, voidaan sovittelija kutsua istun-

toon kuultavaksi. Mainitun lain 12 §:n 2 momentin mukaan kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnä olematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvien osin OikJulkL:n säännöksiä. Säännös velvoittaa tuomioistuimen nykyisin päättämään suljetusta käsittelystä, kun käsittelystä esitetään edellä mainittu salassa pidettävä asiakirja ja ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus. Käsittely on pidettävä suljettuna kuitenkin vain tarpeellisilta osin eli kun istunnossa käsitellään salassa pidettävää tietoa.

Mainittua lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen tulisi oikeudenkäynnin julkisuuden osalta pelkkä viittaussäännös ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin. Oikeudenkäynnin julkisuudesta olisi siten lain nojalla käsiteltävissä asioissa voimassa, mitä ehdotettavassa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettussa laissa säädetään. Tämä tarkoittaisi sitä, että käsittely ei automaattisesti olisi suoraan lain nojalla suljettu silloin, kun siellä kuulaa sovittelijan salassa pidettävä kertomus, vaan harkinta tapahtuisi ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n säännösten mukaisesti. Käytännössä kyseiset asiat käsiteltäisiin ehdotetun lain 15 §:n 2 kohdan perusteella jatkossakin nykyiseen tapaan suljettuina ovien sovittelijan salassa pidettävään kertomukseen sisältyvien erityisen arkaluonteisten tietojen vuoksi. Samoin oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat tältä osin vastaavasti yleensä jo suoraan ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla salassa pidettäviä.

1.11. Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa

12 §. Menettelyn julkisuus. Lain 12 §:ssa oleva viittaus oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Lyhyehkö aika vahvistamisen sekä voimaantumisen välillä on tarpeen koulutuksen järjestämiseksi.

3. Suhde perustuslakiin ja säätämisenjärjestys

Ehdotettu lainsäädäntö liittyy monin tavoin perusoikeuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeuksiin. Esityksen keskeisenä tavoitteena on turvata jokaiselle oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja siihen olennaisena osana kuuluva oikeudenkäynnin julkisuus. Toisaalta tavoitteena on myös mahdollistaa jokaiselle sellainen yksityisyyden suoja, joka on tarpeen kyseisessä oikeudenkäynnissä. Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, esityksellä pyritään lisäämään oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta sekä parantamaan lainkäytön läpinäkyvyyttä tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat.

Yleisperustelujen jaksossa 2.2. on käsitelty yksityiskohtaisesti oikeudenkäynnin julkisuutta perus- ja ihmisoikeutena. Perustuslain 21 §:n 2 momentin nojalla muun muassa käsittelyn julkisuus ja muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan tämä säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta, kunhan kyseiset poikkeukset eivät muuta julkisuuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74/II). Perustuslaista johtuu muun muassa se, että suullisen käsittelyn toimittaminen suljetuin ovin tulee liittyä johonkin laissa säädettyyn syyhyn (ks. PeVL 35/2001 vp). Perustuslain 12 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja

muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Lainsäätäjän toimivaltaan kuuluu pelkästään sellaisten julkisuuden rajoitusten asettaminen, joita voidaan pitää perustuslaisia tarkoitettulla tavalla välttämättöminä (ks. PeVL 43/1998 vp). Toisaalta perustuslain 10 §:n perusteella jokaisen yksityiselämä on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Hyväksyttävänä julkisuuden rajoitusperusteina perustuslain kannalta voidaan samoin pitää erilaisia merkittäviä julkisia intressejä.

Ehdotettava laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa olisi ensisijassa perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu laki, jolla pyritään takaamaan osaltaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ja erityisesti oikeudenkäynnin julkisuutta kokonaisuutena. Lakiehdotuksessa oikeudenkäynnin julkisuus on säännelty kokonaisuutena, johon kuuluu oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus, oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus, suullisen käsittelyn julkisuus sekä tuomioistuimen ratkaisun julkisuus. Oikeudenkäyntien suullisuus on vuonna 1993 toteutuneen alioikeusuudistuksen sekä niitä seuranneiden eri tuomioistuinten koskeneiden menettelyuudistusten myötä jonkin verran lisääntynyt, mutta edelleenkin suurin osa oikeudenkäynneistä käydään joko yksinomaan tai pääosin kirjallisessa menettelyssä. Erityisesti ylemmissä oikeuksissa kirjallinen oikeudenkäynti on laajasti käytössä, mutta myös esimerkiksi käräjäoikeuksissa merkittävä osa oikeudenkäynneihin liittyvistä prosessitoimista tehdään kirjallisesti. Tästä syystä esimerkiksi yksinomaan suullisen käsittelyn pääsääntöinen julkisuus ei takaa oikeudenkäynnin julkisuutta kokonaisuutena.

Ehdotetussa laissa lähtökohtana olisi kaikkien oikeudenkäynnin osa-alueiden julkisuus. Julkisuusperiaate oikeudenkäynnissä ilmenisi useista ehdotetun lain säännöksistä, mutta sen perussisältöä kuvaava säännös olisi ehdotuksen 1 §:ssä, jonka mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat olisivat julkisia, jollei ehdotetussa tai muussa laissa toisin säädetä.

Toisaalta ehdotettu laki sisältäisi myös ni-

menomaiset oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet kaikkien edellä sanottujen oikeudenkäynnin osa-alueiden osalta. Sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan että KP-sopimuksen 14 artiklaan sisältyy oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvana vaatimuksena lähtökohtainen oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin. Mainituissa yleissopimuksissa on myös lueteltu ne perusteet, joilla oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan rajoittaa. Esitykseen sisältyvät oikeudenkäynnin julkisuuden rajoitusperusteet vastaisivat mainituissa kansainvälisissä yleissopimuksissa tarkoitettuja perusteita. Rajoitusperusteita olisivat esimerkiksi asiakirjojen osalta ulkoinen turvallisuus sekä yksityiselämän ja erityisesti rikoksen uhrin suoja. Harkinnanvaraiset eli tuomioistuimen yksittäistapauksellisen harkinnan kautta sovellettavaksi tulevat julkisuuden rajoitusperusteet edellyttäisivät sitä, että kyseisen tiedon salassapidosta on säädetty muualla laissa. Keskeisin tällainen laki olisi julkisuuslaki.

Perustuslakivaliokunta on todennut julkisuusintressin olevan oikeudenkäynnissä vieläkin vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (PeVL 43/1998 vp, s. 7/II ja PeVL 31/2005 vp, s. 4/I). Oikeudenkäynnissä julkisuuden taso olisikin ehdotuksen mukaan lähtökohtaisesti laajempi kuin hallinnossa. Esimerkiksi pelkästään se seikka, että tietty asiakirja on lain mukaan hallintoviranomaisen hallussa olevana säädetty salassa pidettäväksi, ei vielä yleensä tarkoittaisi automaattisesti sitä, että sama asiakirja olisi salassa pi-

detävä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Toisaalta jos asiakirja olisi hallinnossa julkinen, se olisi sitä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Myös suullisen käsittelyn pitäminen tuomioistuimessa yleisöltä suljettuna olisi lakiehdotuksessa rajattu laissa tyhjentävästi säädettäviin perusteisiin (ehdotuksen 15 §). Suljettua käsittelyä ei olisi mahdollista pitää muissa kuin laissa säädetyissä tilanteissa. Keskeinen uudistus tässä suhteessa olisi, ettei laissa enää olisi säännöksiä pakollisesta suljetusta käsittelystä vaan suljetun käsittelyn pitäminen olisi näissä laissa säädetyissä tilanteissakin aina tuomioistuimen harkinnassa.

Lakiehdotuksessa tuomioistuimelle yksittäistapauksessa kuuluva harkintavalta päättää julkisuuden laajuudesta vastaisi ihmisoikeussopimuksista ilmikäyvää periaatetta, että nimenomaan tuomioistuimella tulee olla harkintavalta ratkaista yksityiselämän suojaan ja oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvien näkökohtien painoarvo yksittäistapauksessa. Ehdotuksessa yksityiselämän suojaamiseksi esitetyt mahdollisuudet tarvittaessa salata oikeudenkäyntejä ja niissä esitettävää aineistoa vastaisivat perustuslaissa ja kansainvälisissä yleissopimuksissa asetettuja vaatimuksia yksityiselämän suojalle.

Edellä sanotun perusteella lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Julkisuusperiaate

Oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

2 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, hovioikeudessa, käräjäoikeudessa ja sota-oikeudessa.

Tätä lakia sovelletaan myös niihin työtuomioistuimissa ja markkinaoikeudessa käsiteltäviin asioihin, joihin ei sovelleta hallintolainkäyttölakia (586/1996).

Siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, tuomioistuimissa sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *oikeudenkäynnillä* asian suullista ja kirjallista käsittelyä sekä tuomioistuimen neuvottelua;

2) *suullisella käsittelyllä* pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti;

3) *kirjallisella käsittelyllä* esittelyä tai muuta oikeudenkäynnin vaihetta, joka perustuu pelkästään kirjalliseen oikeudenkäyntiaineistoon;

4) *tuomioistuimen neuvottelulla* tuomioistuimen jäsenten ja esittelijän ratkaisun tekemistä varten käymiä neuvotteluja;

5) *oikeudenkäyntiasiakirjalla* viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten; oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan ole tuomioistuimessa laaditut muistutukset tai luonnokset taikka muut sellaiset asiakirjat, joita laatija ei ole vielä antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten.

Mitä oikeudenkäyntiasiakirjasta tässä laissa säädetään, koskee vastaavasti esineen julkisuutta.

2 luku

Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asianosaisen henkilöllisyydestä, asian yksilöidystä laadusta, asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta ovat julkisia. Tuomioistuin voi kuitenkin 6 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa määrätä pidettäväksi salassa tiedon asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyydestä.

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

Edellä 4 §:ssä tarkoitetut oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot tulevat julkisiksi heti, jollei 2 momentista muuta johdu.

Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa, poliisilain (493/1995) 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä tai tullilain (1466/1994) 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskevassa asiassa, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle, jollei tuomioistuin päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

6 §

Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa; tai kka

2) turvapaikanhakijan henkilöllisyyden säilöön ottamista koskevassa asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Asianosaisen pyynnöstä 1 momentissa tarkoitettu tieto hänen henkilöllisyydestään on kuitenkin julkinen.

3 luku

Oikeudenkäyntiasiakirjat

7 §

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus

Oikeudenkäyntiasiakirja on 8 §:ssä tarkoitetun ajankohdan jälkeen julkinen, jollei se ole 9 §:n mukaan salassa pidettävä tai jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää sitä salassa pidettäväksi.

Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta.

8 §

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta

Jollei tässä laissa säädetä tai sen nojalla määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta, oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi seuraavasti:

1) tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja rikosasiassa asiaa ensimmäisessä oikeusasteessa käsiteltäessä, kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, kun annetaan ratkaisu pääasiassa;

2) tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa asioissa, kun asiaa käsittelevä tuomioistuin on sen saanut;

3) tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa;

4) tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadittu esittelymuistio ja siihen

verrattava muu asian valmistelemiseksi laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun asian käsittely siinä tuomioistuimessa on päättynyt;

5) muu tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi momenttissa säädettyä aikaisemmin, jos on ilmeistä, että julkiseksi tuleminen ei aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä, taikka jos julkiseksi tulemiselle on painava syy.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 2 tai 5 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi momenttissa säädettyä myöhemmin, kuitenkin viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai, jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, viimeistään, kun annetaan ratkaisu pääasiassa. Edellytyksenä on, että oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi tuomioistuimen määräämää aikaisemmin:

1) todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä eikä tuomioistuimen määräämää aikaisemmalle julkiseksi tulemiselle ole painavaa syytä; taikka

2) estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta.

9 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

1) tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;

2) arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;

3) tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään;

4) tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikosentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeen-

panosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä tai rikosrekisteristä;

5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja; taikka

6) tietoja tuomioistuimen neuvottelusta.

Tuomioistuin voi asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että 1 momentin 2—5 kohdassa salassa pidettäväksi säädetty oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäväksi.

10 §

Salassapitomääräys

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syytä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

11 §

Salassapitoaika

Edellä 9 §:n 1 momentin 2 ja 4 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 60 vuotta ja 6 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 80 vuotta. Muun 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta.

Edellä 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän oikeudenkäyntiasiakirjan ja 24 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättävän ratkaisun salassapitoaika on enintään 60 vuotta, kun määräys annetaan yksityis-

elämän suojaamiseksi, ja enintään 25 vuotta, kun määräys annetaan muun syyn perusteella.

Salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty, pääasiassa viimeksi käsitellyt tuomioistuin voi pidentää salassapitoaikaa enintään 60 vuodella sen hakemuksesta, jota tieto koskee.

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, jollei 2 momentista muuta johdu.

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin yhteystietoihin;

2) tuomioistuimessa laadittuihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin ennen 8 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa;

3) pakkokeinolaan 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoja, poliisilain 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä taikka tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskevassa asiassa, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla; eikä

4) oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tietoja tuomioistuimen neuvoittelusta.

13 §

Asiakirjan antamista vat

Oikeudenkäyntiasiakirjan antamisen taivoista on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään.

Videotallenteesta tai siihen rinnastettavasta muusta kuva- ja äänitallenteesta tieto voidaan kuitenkin antaa vain antamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antami-

nen muulla tavoin voisi loukata tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojaa.

4 luku

Suullinen käsittely

14 §

Suullisen käsittelyn julkisuus

Asian suullinen käsittely on julkinen, jollei tuomioistuin 15 §:n nojalla määrää, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta.

Jokaisella on oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

Tuomioistuimen on ilmoitettava suullisesta käsittelystä istuntopaikalla viimeistään istunnon alkaessa juttuluettelolla, johon on merkittävät asianosaisten nimet lukuun ottamatta asianomistajan nimeä syyttäjän ajamassa rikosasiassa, asian yksilöity laatu, asian käsittelyn vaihe, suullisen käsittelyn alkamisajankohta ja käsittelypaikka sekä tuomioistuimen ratkaisukokoonpano.

15 §

Suljettu käsittely

Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:

1) asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;

2) asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;

3) asiassa esitetään 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetty tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirja taikka ilmaistaan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tieto, jonka julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää hait-

taa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty;

4) julkinen käsittely voisi vaarantaa turva-
paikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta;

5) alle 18-vuotias on syyteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua;

6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiaista tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu; taikka

7) asiassa:

a) velvoitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä;

b) velvoitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä; taikka

c) esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskäärin 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai josta 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta.

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään, jollei tästä pykälästä muuta johdu.

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäilylän pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 2 momentissa mainituista syistä määrätä pi-

dettaviksi salassa enintään syyteasian käsitte-
lyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sille-
nsä.

Pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa, poliisilain 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä tai tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskeva asia, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat julkisiksi, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päättä, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

17 §

Läsnäolo suljetussa käsittelyssä

Suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena.

Määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi.

18 §

Salassapitovelvollisuus

Suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden tämän lain mukaan tai sen nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen salassapidosta ja hyväksikäytöstä on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssä säädetään. Salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskevat kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia.

19 §

Salassa pidettävien tietojen esittäminen julkisessa käsittelyssä

Julkisessa käsittelyssä 9 §:ssä salassa pidet-

täväksi säädetyn tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saa esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se on asian käsittelemiseksi tarpeellista.

Edellä 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa käsitellä julkisesti, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

20 §

Yleisön läsnäolon rajoittaminen

Tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisten taikka tällaiseen henkilöön rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalla uhalta. Puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen tungoksen välttämiseksi.

Tuomioistuin voi kieltää alle 15-vuotiaan läsnäolon julkisessa käsittelyssä, jos läsnäolosta voi olla hänelle haittaa.

21 §

Suullisen käsittelyn taltiointi

Muu kuin tuomioistuin saa julkisessa suullisessa käsittelyssä valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä vain puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti.

Lupa tallentamiseen ennen asian käsittelyn alkua tai tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa voidaan myöntää, jos:

1) tallentamisesta ei aiheudu merkittävää haittaa asianosaisten tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan; eikä

2) luvan epäämiseen ole muuta 1 kohtaan verrattavaa painavaa syytä.

Lupa oikeudenkäynnin tallentamiseen muilta osin voidaan myöntää, jos 2 momentissa säädetyt edellytykset ovat olemassa eikä tallentamisesta myöskään ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle ja oikeudenkäyntiin osalliset antavat siihen suostumuksensa.

5 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

22 §

Tuomioistuimen ratkaisun julkisuus

Tuomioistuimen ratkaisu on julkinen, jollei tuomioistuin 24 §:n nojalla määrää sitä pidettäväksi salassa.

Asianosaisilla ja yleisöllä on oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen.

23 §

Tuomioistuimen neuvottelun salassapito

Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

24 §

Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää:

1) 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja;

2) tietoja, joiden salassa pitämiseksi on annettu 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys; tai

3) tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jollei kyseinen asianosainen toisin pyydä, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen alkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa; taikka

2) turvapaikanhakijan henkilöllisyyden säilöön ottamista koskevassa asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

25 §

Julkinen seloste

Edellä 24 §:n 1 momentin nojalla salassa pidettäväksi määrätystä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

26 §

Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa

Edellä 24 §:n 1 momentissa tarkoitettua tietoa saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Edellä 9 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa ottaa julkiseen ratkaisuun, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

27 §

Ratkaisusta tiedottaminen asianosaiselle

Jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa ja tarvittaessa muutoinkin, tuomioistuimen on huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan siitä, että asianosainen saa ratkaisun sisällöstä tiedon ennen kuin ratkaisun sisältävästä asiakirjasta annetaan tieto yleisölle.

6 luku

Menettelysäännökset

28 §

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu

Ratkaisu tämän lain nojalla tehdään pyydettäessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä

tietoa. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyäkin.

Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä tuomioistuin voi tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan tai sen osan salassa pitämistä koskevan ratkaisun asianosaisen tai sen pyynnöstä, jota asia koskee, vain jos tämä ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle on ollut muu pätevä syy.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti 29 §:ssä säädettyssä kokoonpanossa.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava.

29 §

Päätösvaltainen kokoonpano

Tuomioistuin voi tehdä ratkaisun tämän lain nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on päätösvaltainen käsittelemään pääasiaa. Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun tai suullisen käsittelyn julkisuudesta tehtävän ratkaisun tuomioistuin voi kuitenkin tehdä vain siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan.

30 §

Asiaan osallisen kuuleminen

Ennen kuin tuomioistuin tai sen puheenjohtaja tekee ratkaisun tämän lain nojalla, sen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi sille, jonka oikeutta asia koskee. Kuulemisesta voidaan kuitenkin luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tehtäessä ratkaisu oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä asiasta erikseen kuuleminen ei enää ole tarpeen, ellei siihen ole erityistä syytä.

Asiaan osallista ei tarvitse kuulla 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua ratkaisua tehtäessä.

31 §

Väliaikais määritys

Tuomioistuin voi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä päättää väliaikaisesti oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamisesta asiaan osallista kuulematta, jos ratkaisun tekeminen heti on tarpeellista ja julkisuus estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan päättää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta tai suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta.

Lopullinen ratkaisu on tehtävä viimeistään suullisessa käsittelyssä tai, jos tätä ei toimiteta, pääasia ratkaistaessa.

32 §

Uudelleen käsittely

Tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin päättää oikeudenkäynnin tai muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet tai siihen on muuten painavia syitä.

Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä kysymyksen muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voi ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos sitä pyytää sivullinen, jota oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto koskee, eikä hän ole voinut oikeudenkäynnin aikana lausua asiasta.

Toimivaltainen tuomioistuin asian uudelleen käsittelyssä on pääasiaa käsittelevä tai viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

33 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään ratkaisuun saa hakea erikseen muutosta valittamalla samassa järjestyksessä kuin asianomaisen tuomioistuimen pääasiassa tekemään ratkaisuun. Suullisen käsittelyn julkisuutta koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta vain asiaan osallinen.

Tuomioistuimen ratkaisua on muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi, tuomioistuin voi ratkaisun tehdessään määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tulemistä, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää.

Väliaikais määräykseen ja 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta valittamalla.

7 luku

Erinäiset säännökset

34 §

Rangaistussäännökset

Rangaistus 9 tai 23 §:ssä säädetyn tai kka 10 tai 24 §:n nojalla määrätyn asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä 18 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan.

35 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

2.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kumoamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §
Tällä lailla kumotaan oikeudenkäynnin julkisuudesta 21 päivänä joulukuuta 1984 annettu laki (945/1984) siihen myöhemmin tehdyine muutoksineen.

tämän lain estämättä voimaan sellaisinaan. Salassapitoajat päättyvät kuitenkin viimeistään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (/) 11 §:ssä säädetyissä ajoissa tämän lain voimaantulosta lukien.

2 §
Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain ja oikeudenkäytön julkisuudesta 5 päivänä helmikuuta 1926 annetun lain (26/1926) nojalla annetut salassapitomääräykset jäävät

3 §
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

3.

Laki**markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 §, sellaisena kuin se on laissa 1173/2004, seuraavasti:

15 §
Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa on hallintolainkäyttöasioissa voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (

/) säädetään. Muutoin oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 200 _____ .

4.

Laki**eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun lain (1528/2001) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

16 §	täessä on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.
<i>Asian selvittäminen</i>	

 Oikeudenkäynnin julkisuudesta tämän lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa käsitel-

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

5.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 360/2003, seuraavasti:

17 luku	kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.
Todistelusta	

34 §

 Todistajaa tai muuta henkilöä voidaan

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

6.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 714/1994, 1651/1995, 60/2001, 582/2001, 1546/2001, 269/2002 ja 778/2005, siitä mainitulla lailla 1651/1995 kumotun 10 kohdan tilalle uusi 10 kohta seuraavasti:

6 §

*Maksuttomat suoritteet*10) oikeudenkäynnin julkisuutta koskevis-
sa asioissa;

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei
 peritä: _____

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

7.

Laki**yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993) 100 §:n 1 momentti seuraavasti:

100 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia

on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

8.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 81 §:n 1 momentti seuraavasti:

81 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia

on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

9.

Laki**maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 12 päivänä huhtikuuta 1995 annetun maakaaren (540/1995) 6 luvun 14 §:ään uusi
 3 momentti seuraavasti:

6 luku	asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.
Kirjaamishakemus ja sen käsittely	
14 §	

Täydentävät säännökset

 Kirjaamisasian käsittelyn julkisuudesta ja _____ Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

10.

Laki**lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain
 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun lain (619/1996) 12 §:n 2 momentti seuraavasti:

12 §	ty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. Oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.
<i>Muu selvitys</i>	

 Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädet-

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

11.

Laki**riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 26 päivänä elokuuta 2005
 annetun lain (663/2005) 12 § seuraavasti:

12 §

Menettelyn julkisuus

Sovittelun, siinä käsiteltävien asiakirjojen ja sovinnon julkisuudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisessä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään. Yleisö ei kuitenkaan saa olla läsnä 6 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilaisuudessa, jossa sovittelija neuvottelee

vain toisen osapuolen kanssa. Osapuolen pyynnöstä myös jokin muu osa sovittelusta on toimitettava yleisön läsnä olematta, jos sovinnon saavuttaminen muutoin voisi vaarantua eikä luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy edellytä asian julkista käsittelyä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
 ta 200 .

Helsingissä 10 päivänä maaliskuuta 2006

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Leena Luhtanen*

3.

Laki**markkinaoikeuslain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2001 annetun markkinaoikeuslain (1527/2001) 15 §, sellaisena kuin se on laissa 1173/2004, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

15 §

15 §

*Käsittelyn julkisuus**Oikeudenkäynnin julkisuus*

Asian käsittelyyn markkinaoikeudessa sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia (945/1984). Suullinen käsittely on toimitettava suljetuin ovin sellaisissa 1 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetuissa asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka markkinaoikeus määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta markkinaoikeudessa on hallintolainkäyttöasioissa voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään. Muutoin oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 200 . _____

4.

Laki**eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä 28 päivänä joulukuuta 2001
 annetun lain (1528/2001) 16 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

16 §

Asian selvittäminen

 Asia voidaan määrätä käsiteltäväksi sul-
 jettuna siten kuin oikeudenkäynnin julki-
 suudesta annetussa laissa (945/1984) sääde-
 tään.

Ehdotus

16 §

Asian selvittäminen

*Oikeudenkäynnin julkisuudesta tämän
 lain mukaista asiaa markkinaoikeudessa
 käsiteltäessä on voimassa, mitä oikeuden-
 käynnin julkisuudesta yleisissä tuomiois-
 tuimissa annetussa laissa (/) säädetään.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 200 .

5.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa
 360/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 luku

17 luku

Todistelusta**Todistelusta**

34 §

 Todistajaa tai muuta henkilöä voidaan
 kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin oi-
 keudenkäynnin julkisuudesta annetussa
 laissa (945/1984) säädetään.

 Todistajaa tai muuta henkilöä voidaan
 kuulla yleisön läsnä olematta siten kuin oi-
 keudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuo-
 mioistuimissa annetussa laissa (/) sääde-
 tään.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 200 .

7.

Laki**yrityksen saneerauksesta annetun lain 100 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (47/1993)
 100 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

100 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Ehdotus

100 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa* annetun lain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 200 .*

8.

Laki**yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 81 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/1993) 81 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

81 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

Ehdotus

81 §

*Oikeudenkäyntiasiakirjojen käyttö tutkimus-
tarkoituksiin*

Jos tässä laissa tarkoitettuun asiaan kuuluvia oikeudenkäyntiasiakirjoja on *oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa* annetun lain (/) nojalla määrätty salassa pidettäväksi, tuomioistuimissa, jossa asia on ollut vireillä, voi tämän estämättä antaa luvan tietojen saamiseen tällaisesta asiakirjasta tieteellistä tutkimusta varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitomääräys on annettu.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 200 .*

9.

Laki**maakaaren 6 luvun 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 12 päivänä huhtikuuta 1995 annetun maakaaren (540/1995) 6 luvun 14 §:ään uusi
 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

6 luku

Kirjaamishakemus ja sen käsittely

Kirjaamishakemus ja sen käsittely

14 §

14 §

Täydentävät säännökset

Täydentävät säännökset

Kirjaamiasian käsittelyn julkisuudesta ja asiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 200 .

10.

Laki**lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain
12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16 päivänä elokuuta 1996 annetun lain (619/1996) 12 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

12 §

Muu selvitys

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. Kun tuomioistuimessa esitetään salassa pidettävän tiedon sisältävä sovittelijan kertomus tai kuultava ilmaisee mainitun tiedon, suullinen käsittely on tarpeellisin osin toimitettava yleisön läsnäolematta ja oikeudenkäyntiaineisto on pidettävä tarpeellisin osin salassa noudattaen soveltuvien osin oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) säännöksiä.

Ehdotus

12 §

Muu selvitys

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, tuomioistuimen tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta ja kuulla henkilöitä, jotka voivat antaa asiasta tietoja. Henkilö, jota kuullaan tuomioistuimessa, voi ilmaista tiedon, joka on säädetty tai määrätty pidettäväksi salassa, jos tieto on otettu tai olisi voitu ottaa 8 §:n 4 momentin nojalla sovittelijan kertomukseen. *Oikeudenkäynnin julkisuudesta on voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (/) säädetään.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 200 .

11.

Laki

riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 26 päivänä elokuuta 2005
 annetun lain (663/2005) 12 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

12 §

Menettelyn julkisuus

Sovittelun, siinä käsiteltävien asiakirjojen ja sovinnon julkisuudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (945/1984) säädetään. Yleisö ei kuitenkaan saa olla läsnä 6 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilaisuudessa, jossa sovittelija neuvottelee vain toisen osapuolen kanssa. Osapuolen pyynnöstä myös jokin muu osa sovittelusta on toimitettava yleisön läsnä olematta, jos sovinnon saavuttaminen muutoin voisi vaarantua eikä luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy edellytä asian julkista käsittelyä.

Ehdotus

12 §

Menettelyn julkisuus

Sovittelun, siinä käsiteltävien asiakirjojen ja sovinnon julkisuudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä *oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisessä tuomioistuimissa annetussa laissa* (/) säädetään. Yleisö ei kuitenkaan saa olla läsnä 6 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilaisuudessa, jossa sovittelija neuvottelee vain toisen osapuolen kanssa. Osapuolen pyynnöstä myös jokin muu osa sovittelusta on toimitettava yleisön läsnä olematta, jos sovinnon saavuttaminen muutoin voisi vaarantua eikä luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy edellytä asian julkista käsittelyä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuu-
 ta 200__.
